

Дневник

(стенографски)

на

XIX^{то} обикновено Народно събрание

Втора изважнредна сесия

24. заседание, вторник, 5 юли 1921 г.

(Открыто от подпредседателя Х. Т. Манолов в 3 ч. и 45 м. след пладне)

Председателствуващ Х. Манолов: (Звънни) Заседанието е открито.

Моля един от г. г. секретарите да провери присъствието народни представители.

Зам.-секретар Х. Пенчев (з): (Прочита списък) От заседанието съм отсъствували следните народни представители: Димитър Анастасов, Александър Атанасов, Димитър Благоев, Константин Бозвелиев, Тодор Буров, Вълко Гарвански, Делю Георгиев, Стефан Дараков, Георги Димитров, Васил Димчев, Васил Драгалов, Коста Илиев, Коста Калев, Иван Ковачев, Величко Козинчук, Васил Коларов, Георги Колев, Петър Кораков, Тешо Кортенски, Ангел Кундалев, Никола Кънчев, Тешо Кийосев, Жико Линков, Тодор Луканов, Георги Марков, Йони Матов, Георги Минчев, Неделчо Михалев, Васил Мулетаров, Никола Мушанов, Георги Недков, Петко Палиев, Стамка Панайотов, Паскал Паскалев, Пашо Таков, Димитър Попов, Георги Попов, Георги Радев, д-р Марко Сапарев, Трифон Саралиев, Митко Семов, Коста Сидеров, Иван Симеонов, Христо Славейков, Митко Соколов, Георги Стойнов, Стефан Тодоров, Димитър Христов, Стойчо Христов, Александър Чапрашников, Крум Чапрашников, Георги Юрдалов и Ангел Янев)

Председателствуващ Х. Манолов: (Звънни). От 216 народни представители присъствуват 84. Имаме нужното число, за да се счита заседанието за редовно.

Съобщавам на г. г. народните представители, преди да пристъпим към дневния ред, че съм постъпили заявления за отпуск от следните г. г. народни представители:

От народния представител г. д-р Илия Караджов, с което иска да му се извинят направените отсъствия от 2 до 12 юни включително. Бюрото ги извинява.

От народния представител г. Александър Мицев, с което иска да му се разреши еднодневен отпуск, за днес, 5 т. м. Бюрото му разрешава.

От народния представител г. Димитър Анастасов, с което иска да му се разреши еднодневен отпуск, за днес 5 т. м. Бюрото му разрешава.

От народния представител г. Александър Атанасов, с което иска да му се разреши еднодневен отпуск, за днес 5 т. м. Бюрото му разрешава.

От народния представител г. Константин Бозвелиев, с което иска да му се разреши 4-дневен отпуск, считан от 4 т. м. Бюрото му разрешава.

Съобщавам на г. г. народните представители, че е постъпило питане от видинския народен представител г. Никола Пъдарев, от демократическата парламентарна група, с което питва г. министър па вътрешните работи и народното здраве: верно ли е, че в Ескиджумайско се язви много разбойници и починали да обират по всички пътища; че на 24 м. юни обрали селяни при с. Беячево, в местността Топ-Кору; на 29 с. м. обрали сума хора в Ескиджумайския бааз; че обирали пътищи, като отивали на гарата; убили един каракачани и му взели 6.000 л.; въобще че целата окolina била пламнала, не смеели никой па никъде да мърда; че никой от разбойниците не бил заловен. Ако всичко това е верно, органите на властта изпълнили ли съдълга си и какви мерки се вземат да се тури край на този хаос и да се осигури спокойствието на населението в Ескиджумайско?

Това питане ще бъде препратено на надлежния министър за отговор.

Министър-председател А. Стамболовски: Питане ли е?

Председателствуващ Х. Манолов: Да, питане е, от г. Пъдарева.

Г. Дамянов (з): Г. министър-председателю! Ще се съгласите ли да назначите г. Пъдарева за министър на вътрешните работи, та да оправи тая работа?

Н. Пъдарев (д): А ти какъв ще бъдеш? Жандарин ли?

Г. Дамянов (з): Аз ще бъда жандарин, па Вие ако не министър, можете да бъдете пъдарин.

Председателствуващ Х. Манолов: По-нататък съобщавам на г. г. народните представители, че е постъпил законопроект за изменение и допълнение закона за търговията със зърнени храни и произведенията от тех. Ще се отпечати, ще се раздаде на народните представители за разучване и ще се постави на дневен ред за едно от следующите заседания.

Постъпило е предложение от Главната дирекция на железниците и пристанищата за даване концесия на Етрополската община за построяване и експлоатиране на местна железница между гара Роман, града Етрополе и общинските гори. То ще бъде отпечатано и раздадено на г. г. народните представители за проучване, а след това се постави на дневен ред в едно от идните заседания.

Минаваме след това на дневен ред.

Записан е да говори и има думата народния представител г. Теодор Теодоров. Моля го да си заеме мястото на трибуната.

Т. Теодоров (о): (От трибуната) Г. г. народни представители! По разглеждането законопроект за изменение и допълнение в закона за бюджета се изказаха тук представители от всички парламентарни групи и трябва да се констатира съм задоволствие, че всички беха сравнително спокойно изслушани. Дано и мене се падне това благоволение да бъда и аз изслушан по всичките въпроси, които този законопроект засега, както и по онези, които беха възбудени от преждевремервашите от другите партии оратори. Важността на въпроса, съдбонасостта, ако щете, на въпросите, които съм свързани с този законопроект, определят едно по-спокойно, едно по-хладно към държавата на народното представителство от всички групи и една по-голяма свобода на ораторите, които се явяват на тази трибуна, за да привнесат нещо за освещението на тия съдбонасости въпроси. От своя страна, създавайки всичко това, аз ще употребя всичките си усилия, за да бъда и аз спокоен, и хладокръвен, и обективен в това, което ще кажа, без разумева се, да вземам ангажмент да намаля в нещо точността или правилността на съжденията, които има да изкажа, нито да се стеснявам, че те могат да направят неудоволствие на този или на опозор. Истината, преди всичко.

Г-да! Законопроекта за изменение и допълнение на съществуващия бюджет, който се внася още през течението на самото упражнение на бюджета, е нещо ненормално, е нещо необикновено, той е нещо уникум и у нас, и другаде. По закона за отчетността по бюджета у нас и на всички държави, дето има бюджет, бюджета се прави един път за една година, и когато се гласува той, след това се пристигва да се изпълнява в границите, в които е направен, и не се позволява на оповаело, което има право да състави бюджета, да се повръща да бара — че употребя тоя вулгарен израз — отделни пера и да ги поправя според угодата си, защото тогава този бюджет нема да прилича на една програма, която предварително решена и с измерване или премерване на силите, които един народ, една община, един окръг или едно училищно настоятелство — както щете — определя в началото на установяването на бюджета. Требва да кажа, че у нас в това отношение съществува некакво разслабление. Ние имаме отдавна една практика заведена съвръшено неправилно: при различни режими Министерството на външните работи е утвърждавало бюджети на общините не по един в годината, а най-малко три. Направят си един бюджет, погледнати ги подир 2—3 месеца представляват ти още един допълнителен бюджет и подир други три емеседа още един бюджет, та в една година си правят по три бюджета. Но тя е една незаконна, осъдителна практика. Колкото се касае до държавата, трябва да призная, такъв препедент досега нема: направи ли се бюджета в началото на годината, криви-прав, остава на правителството, което ще го изпълнява, да гледа да изглади онези неудобства и неправилности, които съм се явили при неговото изпълнение. Правителството, което получава право на известни суми по бюджета, не винаги и не по всички пера е длъжно непременно да ги изразходва. Ние знаем много случаи на много правителства, които съм взели бюджети, напр., за 100 miliona лева, а съм ги привършили до края, макар че бюджетът е бил правен в началото на годината, само с 80—75 miliona. Всичко зависи от начин на приложението, от духа, тий да се каже, с който е проникнато правителството, което изпълнява бюджета. Тий че, ако има да се съкратят разноски, всеко правителство е властно да ги съкрати дотолкова, доколкото тия съкращения и намаления не осакатяват бюджета, и затова нема нужда той да се поправя. Ако ли има нужда за разширочаването на разноските, тук вече всеко правителство е възгано от програмата, която е начертана по-рано в бюджета. То не може да увеличава разноските, освен по известни изключителни съображения. Този е разума на всеки един бюджет: че лицата, които получават средства по бюджета, не могат да изразходват

повече, освен в изключителни случаи, точно определени в закона, а да съкращават разноските могат колкото щат и това не може да им се вмени във вина, стига да не нарушават съществуващите законоположения.

Сега нашето правителство е направило това изключение. Питаме се ние: защо прави това? Защо е това ненормално явление в нашия живот? Произхожда ли то от властта на самото правителство, или то е принудено от вън? По тези въпроси в самия бюджетопроект указания нема. И по-добре, че не съм ги написали черно на бело, защото тези указания съм неприятни; те съществуват, колкото и да ги нема тук в мотивите на законопроекта. Оправданието, официалното оправдание е това, че като се е приключвал бюджета за минулата година, некон доходи се оказали в действителност по-големи или по-малки от онези, които съм се имали пред вид по-рано. Следователно требовало сега да го сметнем. Никаква нужда нема от това. Опита през течението на годината ни показва, че приходите от едно известно перо може да бъдат много по-големи от предвидените. Е добре, толков по-добре. Никой не ви пречи да ги запишете в приход на хазната, да ги приемете и да ни кажете резултата на края на годината. Нема защо да барате цифрите и да ги поправяте през течението на годината. Също, ако станат съкращения, толков по-добре: ще реализират икономии, нема защо дори да се търси некакво оправдание. Очевидно, оправданието се намира в нещо, било, че съм увеличени известни приходни пера с нови данъчни обложения или, нека кажем по-скратено, от нови постъпления. Ето, това последното нещо, новите облагания, не могат да стават по нашата конституция без съгласието на Народното събрание. И от там се явява нуждата да се прегледат от Народното събрание. Но защо се предвиждат сега тия нови постъпления и облагания? Отде-накъде се явява тази нужда? Ясно е, пък и казано е в мотивите, че имало нужда да се покрие дефицита. Дефицита според нашия гласуват преди 1 април т. г. бюджет беше 531 miliona лева. Нима ние тази година сме имали некои извънредни разходи? Но като знаем, че дефицита не е хубаво, ние тогава трябва да се стараем да увеличим прихода с още 531 miliona лева, или да намалим разхода с толкова и да нема дефицит. Но ние гласувахме така тогава, ние гласувахме тогава с доверие към министра на финансите, който ни каза: „Де има сега държави на които бюджета да е без дефицит!“ и ни наброи всички държави, на които бюджетите съм били склонили с дефицит: и в Европа, и в Азия, и в Африка, и в Америка, и в целия свет във всички държави на тия страни имало също дефицити. 531 miliona лева дефицит, казва ни той тогава, сравнил по съм много, защото събитията съм такива и пак-после всъществуващите опези, които управляваха тук преди нас? И като сочеше центъра министъра казаваше: „Там се намират онци, които съм виновни за това, а тех тук ги нема“. Виновни за всичко все ще памерят некъде и въпроса се свършва, съвестта на управляющите е спокойна, а сега тя не е спокойна. А защо тя не е спокойна? Защото сега от тех се изисква да намалят бюджетния дефицит.

Знае се, че у нас по силата на Нийския договор съществува една комисия, наречена Междуюзническа комисия, която мнозина тук от ораторите съвсем неправилно наричат Комисия по репарациите. Тя не е Комисия по репарациите, защото Комисията по репарациите заседава в Париж и е общо и за нас, и за австрийците, и за унгарците. Тази Комисия по репарациите има съвсем друг състав от състава на Междуюзническата комисия в България, за която говоря. Комисията по репарациите е общо и за нас с австрийците, вероятно и с унгарците. Тази тук нахояща се комисия не е Комисия по репарациите, а се нарича в договора Междуюзническа комисия. Та, Междуюзническата комисия, която действува като един вид представителка на Комисията по репарациите, е предизвикала тази промена на бюджета. И веднага по повод на това обстоятелство тук се чуха големи аларми. Най-големата аларма — за големо мое съжаление, аз не можах да я тут тук, защото бях болен — е направил депутатът от борчинството, бившият министър на железниците, г. Атанасов, и той най-много е плакал върху съдбата на България, която е доживела да се назначи контрол на нейните финанси, и чужди хора да се памесят в правенето на нейния бюджет, след като тя си е направила вече бюджета в м. април и то е обнародвала в „Държавен вестник“. Ето сега, некаква си външна комисия от чужди представители дошла да борави с нашия бюджет. Протестацията е била голема от там, била е голема — заблещах и аз донесе — и в известни кръгове на опозицията. Ако е въпроса да си

какъм чувствават по съвест, няма съмнение, че и на мен лично това прави едно тегостно впечатление. Всеко намесване на чужда власт върху нашето управление, било то за бюджета, било то за каквото и да е друго нещо, е едно печално явление; то не може, освен да ни насажди и, ако щете, то може да оправдава нашите плачове или жалби, които ние тук бихме изказали. Обаче във всичко трябва да има мерка, и тази мерка не е позволено да се надминава безнаказано. Това явление е скраjbно и печално, но от него ние не трябва да си губим ума, а трябва да запазим равновесие на душевните си и умствени сили и въобще да не говорим и правим глупости. Намесата на Международната комисия в папето финансовое управление е основано върху договора от Ниой. Чл. 181 и предшествуващия, па ако щете и половината от членовете на договора оправдават тази намеса. Нема нужда да я търсим в неконституционни точки. Тя произлиза от единствения факт — и една статия да беше написана, и тя стигаше — че ние се задължаваме да платим 2.250.000.000 златни франка обезщетение в продължение на 37 години. Пом ние имаме такова задължение, прието и подписано от името на България — и ние сме заявили, заявяваме и ще заявяваме, че сме решили лоялно да направим всичко, което зависи от нас, за да изпълним нашите задължения — нема какво да възмаме, нема какво да крекаме. Ози, на когото си се задължил да платиш тази сума, той ще иска да види как ще я платиш ти, той ще има право да гледа какви съгнови намерения и, ако ти си държава, ако ти си правительство, какви планове имаш, какви намерения имаш, кога ще я впишиш в бюджета — защото си държава, която по твоята конституция се управлява с бюджет — где ще я впишиш, и по кой начин ще я изплатиш. Това требва да кажеш. Даже не е достатъчно да го кажеш в едно договорно съглашение, ами ще иска да го впишиш в бюджета си. Нищо изважнредно нема в това; т. е. има в това нещо много тежко, нещо много болезнено, по в това нема нищо, косто да ни кара да се алармираме и да почнем по примера на некон от предговорищите да атакуваме западния капитал, безчовечността, жестокостта, суровостта и т. н. на хората, които имат да вземат, и да анатемосваме, и онзи свет, който не е белишки и който съжнаша, че има известни права, нема какво да го проклеваме, да го критикуваме, свет, на който, в особености, сме декларирали, че ще плащаме, не остава освен да му кажем по кой начин ще платим.

Некой от комунистите: А трябва да му се кланяме.

Т. Теодоров (о): И, тий аз разбирам и си обяснявам отде налождана да се внесе туй изменение в бюджета. Тя е наложена от вън. Това се признава от г. Атанасова; това се намерва и в една пасаж само на мотивите, дето се казва: „става наложително да се внесе и съкращение в прихода“; другото всичко като-чели е стапало доброволно, та само туй е стапала наложително.

След туй един вид предисловие, г-да, аз пристигвам към самата работа на самия бюджет и искам да видя какво ни е наложено в същност, което по съществото си да оправдава тази голема алarma. Наложено ни е, както казах, преди всичко, да си махнем дефицита в бюджета и то, като ни се оставя едно изключение так — по изключение да не го мащваме съвсем, ами да го попе намалим, да остане той за сега 118 miliona лева за този път, очевидно с тенденция да се отървем от него по един или друг начин впоследствие. И в законопроекта е казано, че този дефицит от 113 miliona лева ще се махне окончателно, като се съкратят въобще разходът, или пък от повече постъпления. Значи сега ние правим един нов бюджет с намерение да го уравновесим. Питам аз: нима ние трябва да се съдим на чужденците, че ли налагат да си уравновесим бюджета и да ги проклинаме само затуй, защото ни карат да си уравновесим бюджета? Ама че ние каква длъжност имаме тук към нашите избиратели, към нашето отечество, ако не да употребим всичките си възможни умствени усилия, да можем да дадем на тази страна, като законодателство един уравновесен бюджет, т. е. да наредим да харчим толко, колкото можем да имаме приход, а да не харчим повече, отколкото можем да имаме приходи, и да не заборавляваме от година на година все повече и повече, или, с други думи, колкото големи и да съ нашите дългове, колкото дълбоко и да сме загазили в батаха, да те отиваме от година на година да се забатачаваме още повече, макар ако ще би с един-два сантиметра по-дълбоко. Това е искането. Аз мисля, че в това

отношение, ако хората на комисията съм ни наложили това задължение, което ние не сме изпълнили сами — да уравновесим бюджета — то не съм виновни хората, а сме виновни ние, защото всеко едно правительство, когато управлява България, трябва да се грижи преди всичко за това нещо — да уравновеси бюджета. И в миналото ние имахме за традиция дори във всеко тронно слово да се казва, че бюджета тази година е уравновесен, без дефицит. Не винаги уравновесяването на книга беше уравновесяване на дело, по тенденцията беше тази: всеко правительство считаше за един свой нравствен долг да създаде бюджета по начин колкото се може искре, без дефицит. Той биваше винаги толкова искре, колкото биваха искрени хората, които го правеха; в един случай беше повече, в други случай, по-малко искре; но в некои случаи се оправдаваше и се свършваше не само с уравновесяване, а и с излишък в приходите; в некои случаи се завършваше с един по-голям или по-малък дефицит. Във всеки случай, тенденцията на законодателя, на всеко правительство, кое се считаше, че с достойнство засма тези места, беше да получи една справедлива похвала, с една амбиция да уравновеси бюджета. Настоящето правительство може да е имало и то тази амбиции, но то имаше слабост да мисли, че не е възможно да се приведе бюджета в уравновесяване без особени сътресения. А между това, то беше 10 пъти по-должно от всеко друго предшествуващо правительство да го уравновеси, защото на предшествуващите правительства над главата никой не стоеше да контролира техните действия, нито имаше задължения за България, за издължението на които да бди чужда комисия. Следователно, пътят народното представителство, нито правителството е имало такава отговорност и морална, па, ако щете, и материална пред некого другого поета, за да мисли за туй нещо — за бюджет без дефицит. Туй правительство, пък и всеко правительство, което ще дойде оттук-нататък на негово място, ще требва да се справи с този факт, че придвиждането на нашия бюджет за уравновесяване е вече не само една нужда на българския държавен организъм, не е едно спасение на българското отечество по наш почи, а е в същото време една наложителна нужда, диктувана нам от задълженията, които имаме към страната — да напарвим бюджет, който да бъде уравновесен, след като съм вписани сумите, които трябва да платим по договора.

Г-да! Аз не си правя илюзия да вервам, че уравновесяването на нашия бюджет може да стане, след като се внесат в него и пукните суми за изплащане на нашия долг към държавите съюзни и сдружени, както те съм наречени в договора за мир; аз, напротив, считам, че това е едно нещо невъзможно, при всичкото наше желание, и мое, и на нашата група, и ваше, и техно, освен на онези, на господата от крайната левица, които искат да не плащат лицо и мислят, че ще може тази работа да се направи с един инцидент, с един отказвале „Не ща да платя“, и свършено. То е едно поето задължение, което ние поехме и за което ние, казвам, сме длъжни да употребим всички лоялни, възможното човешки усилия, за да го изпълним. Когато ние третирахме с чужденците по склончавето на този договор, аз имах случай между другите аргументи, които представих от името на България за памаленето на тази сума от $2\frac{1}{2}$ милиарда франка, да покажа пейната грамадност,нейната несъответственост с нашите платежни способности, да посоча на големото падане на курса на нашия лев и в него вгеме, което се развиавше на $4\frac{1}{2}$, или 5 български лева за един французки франк; да покажа, че те не ще бъдат два милиарда и 250 miliona лева, а ще бъдат 11 милиарда и 250 miliona, като ги помножавах на четири и половина, защото толкоз беше съотношението на нашия лев с франка тогава. Аз имах съображението, което представих пред тех, че България, при всички си кратковременен живот, обвинявана в много грехове и пороци, е една от малкото държави малки, които никому пет пари досега не е изяла, които спремо никого никое поето свое задължение не е отказал, не е отрекла, или по един, или по друг начин, чрез фалимент или друго, е осуетила. И сега иска да поеме само такива задължения, които може честно да изпълни. И че не трябва вие, великите сили, да я поставяте в едно положение за пръв път в живота си, тя оттук-нататък да бъде не в състояние, при всичкото си добро желание, да изпълни своето задължение. И това, което аз казвах на чужденците, го казвах по само от името на българската държава, които верно е, до днес едно чуждо петаче не е изяла, и е изплатила всичките си задължения, можеби с излишък понекога, но никога не е недостатък. Но то е верно и за българския търговец, за

всеки българин, който има релации в странство и с които ние всички може да се гордесем, че сме били един от най-честните платци спремо своите контрагенти; че българският търговец се ползува с едно големо доверие пред фабриките, пред търговците, с които е работил досега в странство; такъв доверие, каквото не всеки един гражданин, напр., на некоя като нас малки държави около нас може да го има. Но нашите доводи, г-да, не беха уважени. Сумата беше фиксирана по-рано и на тази сума хората стоеха, като казаха туй, което изрично е казано и в самия договор: „Загубите, които вие с вашите действия сте намнели, съм несръвено, чрезмерно по-големи, те далеко не съответстват с туй, което ви налагаме.“ Но, както вече г. Ляпчев ви обясни вчера, те казаха, че ние това правим, защото все-таки вие трябва нещо да платите и ние го съразмерваме, ако щете, с вашата платежоспособност. И когато ние повторихме нашите домогвания, нашите оплаквания в нашия отговор на проекта-договора, те казаха: „Ние сме поставили чл. 122 от този договор, който иде подир 121, с който член даваме право на Междудържавната комисия, която ще се състои от делегати на три велики държави — не от малките ваши завинованици, тий се подразбира, не от вашите малки съперници, и не в свръзка с вашите крамоли и гонения или съревнувания един с други, но от трите велики държави, които ще изучат, като хора безпристрастни, вашето икономическо положение на местото, и ако се окаже, че туй, което твърдите, е верно, че вие не сте в състояние, при всичката показана добра воля и при всички лоялни усилия, които ще положите, след като обложите гражданите си също туй не помалко отколкото другите държави съм обложили своите граждани — не след като ги разорите, ограбите или окрадете, за да платите на нас, а след като ги обложите не помалко, отколкото съм обложени другите, подданици на други държави, ако се окаже, че вие немате средства, за да платите ние даваме право на тези наши делегати да ви отложат плащанията, да ви намалят отделните плащания, които имате в отделни случаи, и, ако е нужно, да ви опростят част или всичкото, което дължите“. Този аргумент, г-да, който еписан в отговор на нашите забележки и който наистина се съдържа и може да се извлече от текста на чл. 122, който в това отношение еписан за нас и малко се различава в по-благоприятен смисъл за нас, отколкото съответствуващия чл. 238 на германския договор или 180 и 179 от австро-германския договор, оправдава тази наша надежда. В нашата страна тук съм дошли трима делегати, пратени от трите най-велики държави, от трите най-велики народи в Европа. И доколкото съм могъл да проверя и да узная — доколкото това е в положението на всички ни — от акциите, извършени от тези хора досега, включително и с това настояване да си уравновесим бюджета, прави на всички ни впечатление, че тук съм били проникнати досега само от най-добрите намерения, от най-добрите желания спремо България.

От комунистите: Тц-тц-тц!

Т. Теодоров (о): Такива съм инструкциите на правителствата на великите държави, които комисиите представляват тук, такива съм и личните техни чувства, защото между тях фигурират лица нарочно избрани, които съм минавали за български приятели, които съм служили по-рано в България, които познават България и за които се допуска, че няма да бъдат несправедливи към нашето отечество. Какво можем да искаем повече? Няма съмнение, че тази справедливост, тази синхронитетност, това лоялно от техна страна отношение към нас, не само в думите, но и в духа на договора, трябва да се проявя и в дела, но не съм те първите, които трябва да почнат с дела, които трябва да почнат от самото начало да ни опрошават или да ни отлагат плащането. Ние сме длъжни преди всичко да направим опора, което е нужно, за да покажем, че сме една държава, която има намерение добре да се управлява, която добре се управлява, която разбира да не върви от бата в бата още по-дълбоко и която знае да излиза от бата, защото човек, който не прави от своя страна усилия да излезе от бата, вие отвъди не можете да му помогнете, каквито щете добри намерения и да имате. Една кола, в която е впрегнат кон, който не иска да тегли и не тегли, нагаждайте колелата и спиците колкото щете, карайте колкото щете хората да тигат, те само ще обрнат колата, само ще се прекатурят, ако коля не тегли; ако коля тегли, хората могат да му помогнат. Само с техните обещания ние не можем да им платим, че можем да уравновесим бю-

джета, но можем да им представим бюджетно уравновесение сега-засега ипое. Не казвам, че никога не ще можем, по сега-засега, в тези години, в които сега живеем, не можем да представим бюджетно уравновесение. Но да не уравновесим нашия бюджет, след като сме изхвърлили всекакво плащане на тех и немаме нито един frank вписан за техна сметка, и да газим от година на година с милиони все повече в бата, съгласете се, че това не е едно доказателство за нашите добри намерения.

Г-да! Изложението, което преди няколко дена ни даде г. министър на финансите и което мнозина от нас похвалиха, и аз го похваливам, защото то е в пълен разрез с политиката, която правителството води по всички линии и съдържа в себе си редица здрави мисли, които съм написани на книга, но за които правителството поне дълго време не беше направило нищо, за да ги осъществява.

И. Гетов (з): Вие направихте по-рано!

Т. Теодоров (о): В това финансово изложение, което съставяше като че ли една нова програма на правителството, показваща неговата добра воля — и като че ли е писано нарочно да се хареса и на външния свет и е от естество и той да го одобри — в това изложение ние имаме един резултат, констатиран за двете последни бюджетни упражнения — 3.585.280.255 л. разход . . .

И. Гетов (з): За който вие сте най-големите виновници.

Т. Теодоров (о): . . . от 1 юлий 1919 г. до 31 септември 1920 г. — те съм за едно годишно упражнение, което съм свършил към септемврий — срещу един приход от 840.145.248 л. или което означава един дефицит от 2.745.000.000 л. само за 1919—1920 г. Истина е, че от същото изложение се вижда, че този дефицит не произхожда от годишния разход на правителството за текущи нужди, но че в него влизат 1.750.000.000 л., плащани през това време за изплащания на реквизицията. Това е факт, този може да служи за доказателство при преценката на добросъвестността, спестовността и предвидливостта на правителството, но във всички случаи то констатира едно възкачване с нови 2.700.000.000 л. на нашата държавен дълг. Следующия бюджет е склучен с 3.757.490.717 л. разход срещу който имаме приход по бюджета от 1920/1921 г. 1.978.000.000 л., което значи, че се явява един втор нов дефицит от 1.778.563.000 л. Това е бюджетното упражнение, което обема в себе си всички разходи и приходи. Когато отделим и тук направените разходи, които съм резултат от войната пак за изплащане реквизицията, разумева се, че дефицита се намалява, но все пак, като ги отделим и тях, резултатът е, че в първата и втората година ние имаме няколко стотици милиона чист бюджетен дефицит — аз не съм ги изчислявал — които съм бюджетни дефицити, произходящи от това, че ние сме харчили за текущи нужди по-много, отколкото сме получавали приход от онези чрезмерно прекалени средства за облагане, с които сме претоварили българските граждани. Сега едвам започна да съзапава това и г. министър на финансите, сега требаваше да го говори и г. Атанасов, че данъците били тежки, а когато говорихме ние, че тези нови данъци съм чрезмерни, че това нещо е неподносимо за страната, че то ще я разори и разстрои, те не го признаваха. Та, казвам, ако при всичко това ние сме похарчили неколко стотици милиона повече в разхода си, какво значи това? Това значи, че от година на година с по няколко стотици милиона увеличаваме дълговете си за удовлетворение на текущи нужди. В бюджета за тази текущата 1921/1922 г. сме дошли да предвидим 531 милиона лева дефицит, но кой знае дали идущата година няма да бъде 700—800 милиона, и ред за онзи дълг, които имат да вземат от нас, за да се получи нещо заради тях, след като се удовлетворят нашите законни и справедливи нужди, нема да остане никога място. Очевидно е, че една такава държава, един такъв дължник, който води стопанството си по такъв начин, и го води вече от две години насам и дава доказателства за резултатите от свое стопанство с едно писмено изложение, очевидно е, казвам, че той ще бъде подбуден към благоразумни действия, към по-разумно управление на държавата си и към едно по-голямо стегане на кесията си, за да не се харчи преди всичко повече, отколкото може да се получи.

Ето защо аз считам, че самия факт, че сме подбутнати от вън да си направим бюджета и да го поправим така, че да бъде без дефицит, не само че не ме отчайва, не само че не ме кара да протестирам и да негодувам, ами аз казвам

вам, че този съвет е добре дошъл, който е предаден на нашето правителство да влезе в релсите на един правилен стопански живот.

Н. Атанасов (з): По-рано заявлението си за власт пра-
вехте до цар Фердинанд, а сега на друго място.

Щ. Сокуров (з): Из задните врати!

Т. Теодоров (о): Аз винаги нося отговорност за всичките мои идеи, които казвам, и преждевременното им оценяване или осъждане от такива дилетанти мене ми се струва, че съм неуместен. Аз стоя на думите си — да нося отговорност за тех, както носят отговорност за всичко, което съм казал и направил в миналото и досега от 30 години насам и държа да носят отговорност още 20 години или докогато бъда жив, до гроб.

И. Гетов (з): Ти си 25-годишен грешник.

Т. Теодоров (о): Моля, Вие не се сърдете, не апостро-
фирайте — моята забележка е към г. Атанасова, който на-
прави некаква оценка на онуй, което казвам.

И тъй чие сме пристъпили да си уравновесим бюджета, но направили ли сме нещо умно, направили ли сме нещо такова, което да е целесъобразно, което действително да е направило възможно да се склонят този бюджет за тази година без дефицит? Не. Аз виждам . . .

Щ. Сокуров (з): Нищо не виждам.

Т. Теодоров (о): . . . и съм убеден даже, че в тази ра-
бота е правено нещо, което да има изглед, че унищожава
дефицита, но авторите на което не съм могли, ако съм бъл-
гари — и това ми показва именно, че не съм чужденец —
да съгледат, че то нема да доведе до дадения резултат.
И наистина, вика тук г. Атанасов, протестира: „Какво е
това да ни се вмесват в бюджета, да ни лишават от въз-
можност да удовлетворяваме културните си нужди“ и т. н.
и т. н.? Че от каква възможност съм ви лишили да удовле-
творявате некои културни нужди? Какви съм икономии
— ако съм станали по указание на чужденците — та да
ви оправдават като викате и да чакате и ище заедно с вас
да започнем да викаме: о, страшна работа, от ви ни на-
тишкат! Какво ви натишкат? От 2.684.000.000 л. бюджет по
разходите сега се прави намаление, един път 8 ми-
лиона лева, друг път 8½ миллиона лева, трети път 5 ми-
лиона лева — всичко 21.800.000 л. съкращение в разходите.

А. Урумов (о): 17 милиона лева.

Т. Теодоров (о): На 2.684.000.000 л. разходен бюджет да
дойде от ви некоя страшна принудителна сила, че да ви
намали разходите с 21 милиона лева и вие да се развикате
и разкрикате — извинете ме за това употребено изражение —
и да вземете един вид на триумфиращ некой милион-
носец, който си забива копието в некои привидки, невидими
още външни сили, аз го не разбирам. Ако вземете да раз-
гледате съкращенията, едно по едно, аз мисля, че ако на
мене бяхте оставили да съкращавам, аз не щех да се за-
доволя път с пет пъти по толкова и аз щех да съкратя бу-
джета на разходите като българин. (Възражения от зе-
мледелците) И аз ви казвам, че ако ми дадете такъв бу-
джет за идущата година, аз ви гарантирам, че ще ви на-
правя икономии в разходите 12 пъти по-големи от тези.

И. Гетов (з): Кажете виновника на 2-та милиарда лева.

Т. Теодоров (о): Аз ви гарантирам, че при едно друго
управление, в което вие нема да имате пръст — нали ис-
кате да ви говоря, но не ме оставяйте да ви говоря спо-
коино — . . .

И. Гетов (з): Защото не Ви е спокойна съвестта, загуб.

Т. Теодоров (о): . . . вашия бюджет ще се намали със
600—700 милиона лева.

Министър М. Турлаков: И ще изкарам пари за
плащане на Съглашението! Говориш така, защото даваш
заявление за власт.

Т. Теодоров (о): Нема да изкарам пари, за да плащам
на Съглашението, но ще платим само толкова, колкото на-
шите сили позволяват да платим и ще разчитаме на тех.

Министър М. Турлаков: Когато направиши това, тогава
говори; но сега говориш тъй, защото искаш да даваш заяв-
ление за власт.

Т. Теодоров (о): Моля Ви се, г. министре!

Министър М. Турлаков: Защото нема да го направиши,
защото твоите бюджети в мирните времена показват, че
тъкмо обратното на това, което приказвате сте постигали.
(Ръкоплескане от земеделците)

Т. Теодоров (о): Това съм приказки на хора, които немат
мерка на устата си. Аз ще дойда подир върху тези обви-
нения, че давам прошение за власт; аз ще дойда на тези
мрежни инсинуации, които се правят от разни места, за
нашето предателско уж поведение (Възражения от земле-
делците), аз ще дойда и ще Ви кажа колко вие стоните
долу, и ако сте способни да се срамувате за нещо, Вие
пръв ще требва да започнете да се червите от това.

От земеделците: Вие се червете!

И. Гетов (з): От долу се научаваме за това.

Т. Теодоров (о): Оставете ме сега да говоря спокойно.
Аз не говоря нищо, което е във вреда на България. Аз
говоря, че разходния ни бюджет е намален с 21 милиона
върху 2.684.000.000 л.

Н. Атанасов (з): Грешно сте ги пресметнали — 14 ми-
лиона съ, а не 21 милиона.

Т. Теодоров (о): Това не е едно съкращение, за което
да викате и да крекате, а е едно съкращение, което като
вземете, по перата му поотделно, ще видите, че е едно
от най-невинните, но требва в такъв случай да знаете
мерка на изискванията си и тръбва да давате право на
хората.

Министър д-р Р. Даскалов: Вие казвате, че бюджета
можел да се намали, да се съкрати със 700 милиона лева.
Любопитни сме да чуем как ще стане това.

Т. Теодоров (о): Аз ще дойда и там, не ме прекъсвайте,
имайте търпение да ме изслушате. Аз ще ви дам никаката
на моите мисли, ама вие никога не сте имали търпение да
мечете. Вие не искате да знаете освен основа, което ви-
шите глави могат да родят.

С. Дупаринов (з): Вие и друг път сте подписвали ма-
зар до султана!

Т. Теодоров (о): Е добре, съгласете се, че вашите глави
не съд достатъчна гаранция за България, че ще родят един-
ственото добро и спасително нещо.

Министър-председател А. Стамболовски: Вашата глава
роди катастрофата. Нашата е все по-умна от Вашата.

Т. Теодоров (о): Дайте възможност и на другите да се
изкажат, подейте ме прекъсва сега. Аз ви молих да не ме
прекъсвате с вашите лудории.

И. Гетов (з): Голем грешник си!

Т. Теодоров (о): И тъй, г-да, ще ме освободите казах,
да влезна в едно подробно разглеждане, перо по перо, . . .

Щ. Сокуров (з): Защото те предизвикахме да си при-
помните греховете.

Т. Теодоров (о): . . . защото ще се забавя и ще мога
да отговоря на другите. (Чете) „За постройка на дисци-
линер затвор на остров „Св. Анастасия“ (в Бургаския
залив) — 1.000.000 л.“ зачеркнато, сега нема да се строи;
„за приспособяване зданието на Рилския манастир за нуж-
дите на Семинарията — 1.000.000 л.“ — зачеркнато, не се
предвидяда; „за излизане отчужденото място за постройка
здания на средно техническо училище — 350.000 л.“ — кре-
дита се намалява с 50.000 л. т. е. вместо 350.000 л. да бъде
300.000 л.; „за покупка и ремонт на френския девически
пансион в гр. Варна — 3.000.000 л.“ — този кредит се за-
личава, значи прави се 3.000.000 л. икономия. Това ли съ
то културните нужди на България, които съм пресекли
тези хора, за да не ви е срам да вдигате горулия?

И. Гетов (з): И чифликата Ви.

Некой от земеделците: Спрете се на всички, г. Теодоров.

Т. Теодоров (о): (Чете) „Стопанска експлоатация на държавните гори: работници надничари и на парче, оръдия, инструменти, сечива, пумератори, клуци, превоз, отчуждаване дълкорезици, за временни постройки за жилища на работници и други веществени разходи“ — от 2.000.000 л., направили го 1.000.000 л. Това ли ще е сплнне развитието на България; това ли е, за което протестирането вие или за онова, което ви преброях по-рано? (Чете) „За купуване хинин; за преработката му; печатани бандероли и химикарски книжки; за опаковка и експедиция; за наемане работници с месечна заплата, надница на парче за горната цел; за превоз на същия и други — 12.000.000 л.“ — намалили ги на 11.000.000 л. Защо толкова трябва да се алармираме? Нима всичко това не може да се направи за 11.000.000 л. и хората немат да имат так какво да ядат и хинин да купят? И г. Ляпчев ви каза, че туй намаление на веществените разходи е фиктивно. Защото, ако в действителност покупките, които ще се направят и цената на нашия лев върви тъй, както отива, вие същите тези нужди, които сте мислили да удовлетворите с 12 милиона, ще трябва да ги удовлетворите сега с 24 милиона, защото от $\frac{3}{4}$ л. за една италианска лира, както беше, сега е станало вече 6 л., двойно за неколко дена. А тук какво ще стане до края на годината? Не зная дали ви остава време да мислите.

Ю. Вълков (з): Кажете Вие какво мислите.

Т. Теодоров (о): Та това е въпроса, г-да. Да не се спират подробно върху дребни работи, защото има по-съществени неща да ви кажа, ако имате търпение да ме слушате и ако не ме прекъсвате. — Тези намаления в разходите не дават основание за протест и за оплакване. Увеличили приходите! Не е лошо да ни увеличава некой приходите, ама ако ни дава пари. Но ако ни кара да облагаме гражданите, безспорно, че това е тежко, особено за онези, които са обложени. Тук икономията в разходите е нисцожна. Аз разбирам, ако съм имали думата в тази работа чуждите представители, че те съм искали да бъдат крайно деликатни, за да не се каже, че те съм разстроили некои служби културни, некон служби, които съм пужни за създаването на едно по-голямо благодеяние материјално или ако щете духовно или морално. И като не съм искали да спечелят този укор, казали съм: „Добре, вие сте суверени във вашата земя да харчате пари за вашите културни нужди; тъй ги преценявя като Народно събрание, така ги одобрява — нека бъде“. И, изглежда затуй съм спрели повече вниманието си не върху намалението разходите, а върху увеличение приходите пера. Но и тук ми се струва, че избора не е бил от тех. Техното право не е да ни цареждат бюджета било приходния, било разходния. Те също немат никакво право да ни казват: тук прибавете това, а онова махиете — такова право те немат. Те имат едно право — трябва да го призаем — което произхожда от всички статии на договора. Това право по договора е да ни кажат: „Сместете и нашето перо, опозицията ще плащаите на нас, годишно във вашия бюджет, за да може да се платят, и то в един бюджет, който да бъде без дефицити“. Защото в комюникеетата, които те напечатаха два пъти, те казаха на български народ и вие видяхте, че техната мисия не се състои в това, за да дойдат тук като съдебни пристави и да извлекат насила онова, което имат да вземат. Ако таякава беше техната мисия, тя щеше да бъде най-лесната и най-простата: тогава те щеха да дойдат тук само с принуждение, без да искат да знаят какво ще стане подир изпълнението. Но техната мисия е, казват те в комюникеето си, да спомогнат на български народ да си задрави икономическото положение от понесените рани и да му спомогнат, за да бъде в състояние, като си удовлетвори всичките свои културни нужди, да може да изпълни и задълженията си спремо тек.

Т. Петров (к): Лицемерие!

Т. Теодоров (о): С други думи, искат да ни кажат: ако ние мислеме само да си вземем парите, ние ще намерим как да ги вземем — това е лесно, без да се интересуваме какво ще стане с вас, ние ще намерим какво да сексвистираме и какво да вземем, както казаха на германците: „Не щете да плащате — много хубаво, ние ще намерим от къде

да си вземем парите.“ Но техната мисия е да ни спомогнат да виним техните вземания в един уравновесен бюджет. Ако ще бъде бюджет като този с 531 милиона лева дефицит или с 113 милиона — защото тук не е вписано разходното перо — немаме нищо да им плащаме на тех. Изглежда, че нема никакво съглашение между нас и тех за онова, което требва да им плащаме, макар че по договора ние требваше още минулата година да платим 45 милиона златни франка, а тая година 172 милиона златни франка лихви и погашения. Не се говори тук нищо, за да се впише техното вземане, а се говори, за да се направи нещо за уравновесяване на бюджета, който сме направили за 1921/1922 г. Ние можем да го уравновесим, като направим по-големи съкращения в разходите *gratuit*, по начине искане; тогава нема да правим никакви облагания. А като държим толкова много за тези културни работи, които че тохме и които се наслониха — все културни и все нужни и все без тех не можем като че ли — тогава ще ни кажат: благоволете да платите, ще си гудите тогава и нови дадици.

Сега аз искам да мина върху съществото на данъчното облагане. Говори се по улиците, обвинявахте нас, че сме им говорили да ни обложат земята, че сме им говорили да ни обложат добитъка, че не знам какво сме им говорили, че сме инициирали пред тех. Аз не виждам тук в бюджето-проекта нито облагаща на земята *ши* — аз ще обясня мисълта си — нито на добитъка *ши*. Значи с всичко това, което вие говорихте, вие сами вкарвахте вълска в кошарата. Ние нито сме ги учили, нито ще ги учим никога как да си вземат своите вземания. Това не може да влеза по нашия морал политически и частен, . . .

От земеделците: А-а-а!

Т. Теодоров (о): . . . нито в нашите задължения, нито в нашите права, защото каквото и да бихме ги научили да направят тё тъгостно за България, ще го плащаме и ние. И каквото тежести бихме създали за България ние, които претендирате да управлявате в бъдеще, ще дойдат можеби на нашата глава, да ги плащаме ние и да търсим средства да ги платим, и още когато бихме им ги рекомандували, да не можем да ги оспорим, да не можем да кажем, че това е тежко. Ние имаме съзнание и за нашия дълг като българи и за нашата чест като хора, по-големи отколкото вие предполагате. Само хора, които немат нито съзнание за дълга си като обществени дейци, нито тук имат личен морал, могат да целят своите политически противници с друг аршин, с аршина на една долнна, животинска злоба, които не знае никаква пощада за своите политически противници и които нищо не може да я отклони от стръвта, които може да представлява получаването на една власт, за своято лично обогатяване или за обогатяването на една котерия, от която изхождат. Това е абсолютно противно и на нашата политическа програма, и на нашия характер, и на достойството, което трябва да носи всеки един народен представител винаги, без да може да бъде упрекнат в едно долно и недостойно нещо; ние не само че нема да го помислим. Г. Ляпчев ви каза вчера думи, които трябва да запомнете, че когато говорим тук това нещо, вие трябва да знаете, че искаме не за да се самоизобличаваме; че ако аз съм казал друго там, а тук говоря друго, онези хора съм първи, които ще ме заляют. Нима ако им дам аз проповия за власт — те нема да си кажат: „и този е мерзавец, като онези другите, които запознахме“, защото може да съм запознали и такива в България. Такива неща не сме казвали и немаме нужда да им ги казваме, защото те съм много деликатни. Вие мислите, че когато ние се срещаме с чужденците, че ние приказваме как да гътнем Стамболийски? Вие имате ли представа за сношенията на чуждия свет с нас? Вие мислите, че те ще позволят некому да им говори и да ги пита за това? И когато некой ще казал такова нещо, те ще му кажат: „Нашата роля, г. X, не е да качваме и да сваляме винаги правителства; вие по-грешно мислите; ние имаме тук съвсем друга ограничена роля.“

Ю. Вълков (з): Може и да ви е казано.

Т. Теодоров (о): Нашето правителство ни е пратило пред вашето да браним нашите интереси, а не вашите интереси и в особеност вашите котерийни политически интереси, да се качите на власт — са не nous regarder pas; вие ни мислите за много долни“. Те ще се обидят. Разби-

рате ли вие какви съм отношенията между порядъчните хора? Недайте сиша тук хули, които осъждават на първо място тех, след това нас, а най-много унижават вас. Защо го казвате? Това показва как сте вие способни да цените другите или, с други думи, какво бихте се опитали да правите, вие, ако бяхте на тези места?

Г-да! Г. Даскалов вика представителите на опозицията през дене си, да ни съобщи нещо по текущи работи, и направи апел към нас, като българи, да го поддържаме пред чуждия свет. Той знае какво му казах. Накрая аз му предпоръчах — както направиха и другите господи — да каже всичко това, което сме казали, и на другарите си: да не ни учи нас; наши дълги ние знаем и го изпълняваме, ами да изпълнява той и те своя дълг. Но едно нещо характерно, което той ни каза и което е в свръзка с туй, за което сега ни упраяват и което ни отвлича 15 минути може-би от дебатите, то е, че ни каза: „Знайте, че един от чужденците ми каза — не ни съобщи името му, ...“

Министър д-р Р. Даскалов: Казах и името.

Т. Теодоров (о): ... че двама български опозиционери — кои съм тези двама български опозиционери не ни съобщи — му казали: по-хубаво е да държите на власт тези хора — думата е била за г. Стамболовски — защото само те съм в състояние да обложат сега селското население, а пък когато обложат населението, тогава вече може да става дума за техното сваляне“. Санким молили го двамата опозиционери да държат на власт тех, защото само те били в състояние да обложат населението. И какво им каже отговорил този чужденец, името на когото не знаем?

Министър д-р Р. Даскалов: Аз Ви казах и името, г. Теодоров. Вие можете да го съобщите. Щом зачеквате тази работа, калкете и кой чужденец ни е казал.

Т. Теодоров (о): Вие не го казахте пред нас.

Министър д-р Р. Даскалов: Казах ви. Аз мисля, че и г. Юранов присъствува там.

Т. Теодоров (о): Кой беше?

Министър-председател А. Стамболовски: Да си го запишат.

Т. Теодоров (о): Ама аз не съм чул.

Д-р И. Фаденхехт (р): (Към министър д-р Р. Даскалов) Име не казахте.

Министър д-р Р. Даскалов: Не казах ли?

Д-р И. Фаденхехт (р): Не.

Т. Теодоров (о): Казвам, че аз не чух, но ако искате кажете му името сега. Аз немам нищо против.

Некой от земеделците: Едното чул, а другото не дочул.

Т. Теодоров (о): И не е важно кой го е казал; важно е какво е казал този господин на тези двама български опозиционери. Казал им бил: „Г-да! Ние не сме тук, за да качваме и сваляме правителства. Нас малко ни интересува, дали ще бъде на власт г. Стамболовски и другарите му с техната партия или ще бъде некоя друга партия“.

Министър-председател А. Стамболовски: Или Благоев.

Т. Теодоров (о): „Не щи интересува; ...“

Ю. Вълков (з): Но вас интересува.

Т. Теодоров (о): ... ние имаме работа с българското правителство, но ако вие искате да го поддържаме, ние няма да го поддържаме повече, отколкото диктуват нашите длъжности; ако искате да го свалим, ние няма да го свалим повече, отколкото имаме интерес за това“. По-нататък казал този господин: „Нашият интерес изисква — нас ни интересува всеко едно правителство до тази степен, до каквато то се грижи да изпълни задълженията на България спремо нас. Ако то нашърби в нещо нашите интереси, тогава можем да се погрижим, да вземем спремо него такива или онакива мерки“.

Н. Атанасов (з): Те немат такива права.

Т. Теодоров (о): Нема съмнение, че немат такива права, да качват и свалят правителства, по имат такива права, които ще ви докарат да бегате и да се криете в миши дупки. Недайте мисли, че немат права. Недайте говорят дивотии. Макар, че сте бивш министър, но в нико не сте поумнели.

Н. Атанасов (з): Като има такива като Вас, които да им внушават, че имат такива права, каквито немат!

Т. Теодоров (о): Не можем ние целата опозиция да дадем никакви права на английския министър или на французкия. Нашата сила не отива дотам.

Министър А. Оббов: Вашата реч сега ще остане паметник на политическа подлост. Бих желал да се отпечатат и да се раздаде на народа.

Т. Теодоров (о): Не е нашата сила тук. Техните права изхождат не от нашата сила на опозиционери, не от интригите, които ще се завържат тук — за тях е недостойно да правят интриги. Те могат да накарат да падне този или опозиция, която не изпълнява своето задължение. Напълни вие разправяхте как паднал Цанков, когато казал неверни работи на Ковенхюлер.

Н. Атанасов (з): Защото тогава пак интересите на капиталистите се преплитаха, и те влезоха в интриги. Людаканов е свидетел на тази история, знае я много добре. Защо Цанков — Каравелов падна, знае се и от писма и от жени, които съм се намесили.

Т. Теодоров (о): Ако тогава е имало приплетени интереси, сега има по-големи въпроси, които се преплитат; днес има такива интереси, че като се приплетат, ще се образува едно въже, с което ще обесят всички ни изведнажд Казвам, колкото интереси има сега, могат да ги приплетат в 24 часа, без да се направи некакъв масраф от техна страна. Питайте г. Стамболовски — той може-би е научил нещо досега, за да ви каже.

И тий, г-да, оставете тези клюки, не говорете това нещо, защото е дълго и безчестно от ваша страна. То безчести чудите хора, то нашърбява техното чувство на достойнство, на почетност и ги въкорижава против вас, против нас. И не е в наш интерес. Нашият интерес е преди всичко, да ги гледаме като гости; нека почитаме онези, които съм дошли у нас като гости и им даваме всички длъжими уважения, които всеки един добър и порядъчен човек дава на своя гостенин. Да не ги огорчаваме, че съм дошли у нас, защото, бъдете уверени, че когато си отидат огорчени, ще бъде 100 пъти по-лошо за нас. „А, какво ще ни направят?“ Казва онзи господин, бившият министър.

Н. Атанасов (з): Не е верно! Аз казах, какво ще направят, ако не приемем бюджета.

Т. Теодоров (о): Те трябва да се ползват с българските симпатии тук, защото съм пратени с наставления да ни почитат правата тук и да вземат само толкова, колкото пише в договора, колкото може да бъде възможно да се вземе от тази България, без да се разрушава нейното бъдеще напредване. Немат нито Англия, нито Франция, нито Италия, нито Белгия, нито Америка, нито които и да е от тези съюзени и сдружени държави спремо България, чувствата, които от тук се изявяват — да ни ограбят, да се обогатят на наша сметка, да ни изпилят кръвта. Оставете тези басни, не ги говорете от високото на трибуната, защото те съм недостойни, едно, защото не съм верни, второ, и защото съм много лакостни, което е най-важното.

Ю. Юрданов (к): Това сте вие, които сте ги довели.

Т. Петров (к): Дошли съм да ни ограбят. Това знаят пълното.

Т. Теодоров (о): Г-да! Вам ви прощават, когато говорите така, защото сте большевики; те знаят какво могат да очакват от большевиките; но те знаят дали това може да го каже един бивш министър от кабинета, или един Ляпчев, или един Теодоров.

Некой от земеделците: Искам да се харесам на чужденците.

Т. Теодоров (о): Г-да! Дайте да ви дам поддърж, че никога не съм желал да бъда министър. Моля ви се слушайте ищата, които ви казвам. Вие не можете да разберете — казвам съм ви го и друг път, и това ме отвръща, това ме кара да се гнуся от една дейност тук — .

Ю. Вълнов (з): Погнусете се от вашата минала дейност, на тогава от нашата.

Т. Теодоров (о): . . . вие не можете да повервате, че аз, когато говоря, мога да говоря без да мисля, заедно с това да напълня кесията на един банкерин, на един търговец или на един индустрянец. Вие мислите само за вашата категория, вие не мислите и не сте в състояние да прецените даже интересите на вашето съсловие, а преценявате интересите само на вашите дружбаници, на вашата категория: вие сте раг exellence едно котерийно управление. И тези господи (Сочи комунистите) никога не могат да говорят тук, от тази трибуна, освен от името на работника, за работника, чрез работника и само за работника. Буржоата треба да умре: търговецът е кърлеж, индустрянице разбойник.

От комунистите: Верно! (Смех)

Т. Теодоров (о): Ето, „Верно“ казват. — Вуркоазията изцело възобъще, е една креатура, недостойна да живее и за нея требва да има чрезвичайка, за да я унищожи.

От комунистите: Верно!

Т. Теодоров (о): „Верно“ казват. — Кървав, масов терор, за всички, освен за работниците — изтребление на всички. Верно ще кажат. И това било последната дума на човешката, на човешкия напредък, на културата! Това сте вие — чрезвичайките.

Б. х. Сотиров (к): Последната дума на културата е последната война, в която загинаха 20 милиона свет!

Т. Теодоров (о): Вие бяхте ли в нея и как се водехте в нея?

Б. х. Сотиров (к): Не бегах като Вас.

Т. Теодоров (о): Г-да! Освободете ме от вашите закачки. Вашето ще се види, неговата край наближава. Вие онемелихте една велика могъществена държава — руската държава.

Ю. Юрданов (к): И щастлив е руския народ.

Т. Теодоров (о): Вие дадохте, г-да, да се види какво може вашето учение да направи от един велик народ, от една могъществена държава, от един народ с най-благородни чувства и с най-голема обич към всичко онова, което е велико на този свет. Вие ще получите отплатата на историята за това що сторихте в Русия, ще я получите и тук.

Некой от комунистите: Вие я получихте вече.

М. Маджаров (о): По бюджета, г. Теодоров.

Т. Теодоров (о): Сега, г-да, аз чесма да говоря за тех. Техното поправяне е невъзможно, техния път е към пакала, и всеки, който отиде подир тех, ще отиде там, рано или късно. Аз говоря за българите, които не съм заразени от това пакостно течение, от това увлечение; на тех казвам: пазете се от тех.

Ю. Вълнов (з): Тоя акъл ни даваш много късно.

Т. Теодоров (о): Г-да! Требва да знаете, че в историята на България това обвинение в „предателство“ и укоряване на опозицията в патриотичност, в безчестие, не е само от ваше време.

С. Дупаринов (з): Блудодолизник сп.

Т. Теодоров (о): То е резултат, историческо наследие на невъзпитани хора. Ние се учим от самото начало на освобождението на България да играем на парламентаризъм, да се борим със силата на аргументите, със здрави-

видната на разсъдъка и т. н.; но по-голяма част от нас, особено този, който не могат да размишляват, . . .

От земеделците: Като вас.

Т. Теодоров (о): . . . за който аргументите съм недостатъчно нещо, те се отдават на това да казват на противника си, че той е предател. Стамболов, с неговото паметно управление, беше обявил всички, които не беха стамболовисти, за „предатели“, а той и неговите хора беха „отечествоспасители“. В името на отечествоспасението той вършише всичко, което му скимаше, илико което мислеше той, че е добро, а противниците си той считаше и наричаше всичките „предатели“. И затуй, при такова едно правосъдие на хората, които управляват, се получава такъв резултат.

Министър-председател А. Стамболовски: Убихте Стамболова.

Т. Теодоров (о): По време на слединището и по-после, българските граждани беха разделени на „черни души“ и „бели души“ и това трая дълго време.

Ю. Вълнов (з): Които даваха махаари на султана.

Д-р Т. Гатев (л): Стамболов беше лоял за дезертиорите и предателите.

Министър-председател А. Стамболовски: Но той остана българин, макар че го убиха много рано, а те си останаха пигмеи, макар да живеят още един век. (Ръкоплясане от земеделците)

Д-р Т. Гатев (л): Стамболов има един голем грех, за който грех и ние, неговите последователи, не можем да му простим. Той трябвале не повече, трима-четирима, да избеси като тебе и тогава немаше да има чито войната в 1912 г., чито войната в 1915 г., и немаше да имаме сега спорове за намесата на чужденци тук, за изплащане на репарационни дългове. Ето Стамболов какъв грех има, който и аз и всички негови последователи нема да му простим. (Пререкание между д-р Т. Гатев и д-р К. Мишев)

Т. Теодоров (о): (Към д-р Т. Гатев) Вие вземете думата и излезете тук на трибуната да говорите.

Д-р Т. Гатев (л): Ето вашия другар (Сочи М. Маджаров), който пръв е подписал махаара за окончанието на България от Турция. Има ли по-голямо предателство от това? Ти си голем мерзавец!

Т. Теодоров (о): Мерзавец си ти!

Председателствующа Х. Манолов: Моля, г. Гатев.

Д-р Т. Гатев (л): Махаар подписахте, чужди войски да окончат наше отечество и вие днес имате сурат да се явяват в Камарата!

Министър д-р Р. Даскалов: (Към Теодоров) Един въпрос некам да Ви задам, с Ваше разрешение.

Т. Теодоров (о): Кажете на председателя да не бележи времето, дето ме прекъсвате и не ме оставяте да говоря по предмета.

Министър д-р Р. Даскалов: Попече г. Гатев повдигна една много интересна тема, аз Ви задавам следния въпрос: попече Вие казвате нещо, които съм Ви казал, макар че не ги предадохте точно, Вие не заявихте ли в присъствието на лет други българи, че една от великия сили Ви е питала в качеството Ви на министър-председател и е била наклонена да не праща свой комисар тук в България, а Вие заявихте, че сте газали на тази държава: непременно пратете ваш представител тук, в Комисията по репарациите?

От земеделците: Позор, предател!

Т. Теодоров (о): На г. Гатева ще ме освободите да отговоря, . . .

Министър-председател А. Стамболовски: Защото не можете да му отговориш.

Т. Теодоров (о): Защото този господин говори само един път тук и говори за кръста на църквата си. София, че била десет метра широк и 16 метра висок — и употреби всички усилия да докаже, че требвало народници и прогресисти да бъдат обесени.

Министър-председател А. Стамболовски: Много право заключение.

М. Маджаров (о): Помнете думите си, г. Стамболовски, какво приказвате.

Д-р Т. Гатев (л): Защо беше войната от 1912 г.? За гешефи.

Председателствуващ Х. Манолов: (Звънчи)

Д-р Т. Гатев (л): (Към М. Маджаров) Още имаш сурат да бъдеш в България. Утре ще чета махзара.

Т. Теодоров (о): Казах, подир смедчиннинето българите беха разделени на черни и бели души; едините беха наречени „предатели“, а другите „патриоти“. Във времето на Радославова, когато Радославов вършише пай-пакостното дело за България, за което сега плачам постоянно — и на други там се иска да направят диверсия и да освободят Радославова и радословистите и Гатева, който подготвя почвата да рухне всички яд и негодувание от войните през 1915—1918 г. върху народници, прогресисти и демократи — . . .

Д-р Т. Гатев (л): Вие сте способни да стоварвате на други греховете си.

Т. Теодоров (о): . . . във времето на Радославова и другарите му, които дадохме под съд почти с единодушие, Гатев мълчеше в него време и не обели зъб да каже една дума, един знак в техна защита.

Д-р Т. Гатев (л): Защо да съм мълчал? Два пъти говорих.

Т. Теодоров (о): Преди да се гласува?

Д-р Т. Гатев (л): А Вие много почтени бяхте?

Председателствуващ Х. Манолов: (Звънчи)

Т. Теодоров (о): И той, Радославов, в 1916 г. и 1917 г. също така ни таксуваше, че сме били „предатели“.

Д-р Т. Гатев (л): Никога нищо друго не сте били, а само предатели — 40 години наред.

Т. Теодоров (о): Да, аз считам за чест, че Стамболов ме нарича предател, също, че Радославов ме считаше за такъв и че Гатев иска да бъда обесен.

И. Гетов (з) и Ю. Вълков (з): Отговорете на питанието на министър Даскалов.

Председателствуващ Х. Манолов: (Звънчи)

Т. Теодоров (о): И нема да ме очудва, че и сегашния г. министър-председателя казва, че е верно.

Министър-председател А. Стамболовски: Историята го казва.

Т. Теодоров (о): И се мъчи да помогне на Гатева със своят авторитет, защото и той го каза за всичка ни, че съжалявала дето Радославов не ни е очистил и при друг случай, каза, че съжалявала защо тълпите на 24 май не са ограбили и разпилили нашите клубове и къщи.

Министър-председател А. Стамболовски: Запалили!

Т. Теодоров (о): Да и запалили.

Министър-председател А. Стамболовски: Народно въздействие така разбирам.

Т. Теодоров (о): Един или два пъти с подписа си писа, че много съжалявал, че не е могъл да влезе в София през

септемврий месец 1918 г., за да очисти всичко тундо в чия и да поуправлива 2—3 месеца по своему, не 2—3 години, както сега, с тия законодателства, ами с декрети да заповедва. За психологията на такива хора, държавици наречени и считани, аз не искам да говоря, защото, ако аз почна да критикувам какво нещо е това, вие ще скочите всички от столовете си . . .

Министър-председател А. Стамболовски: И ще те заплюят.

Т. Теодоров (о): . . . и ще стаде бой. Аз оставям на историята, аз оставям на педалечното бъдеще, което ще чете тези работи, както ги чете сега и външния свет в това число.

Д-р Т. Гатев (л): Историята именно ще те заклейми.

Председателствуващ Х. Манолов: (Звънчи)

Т. Теодоров (о): И ще се чудят всички как е било възможно държавици и министри-председатели да изказват таквиз мисли сред Парламента — . . .

И. Гетов (з) и Ю. Вълков (з): Защо не отговорите на питанието на министър Даскалов?

Т. Теодоров (о): . . . да искат гибелта на други, да искат физическото унищожение на своите политически противници и да изказват дълбоко съжаление, че не е стопено, . . .

Министър-председател А. Стамболовски: Питайте го като адвокат колко пъти е искал наказанието на отделни престигници, които съм открадвали или убивали. Вие убихте България и аз исках вашето наказание.

Т. Теодоров (о): Вашите аргументи не могат да бъдат разбрани и усвоени, освен от вашата група.

Министър-председател А. Стамболовски: Целия народ ви осъждад за 16 юни.

Т. Теодоров (о): И цел свет тук и вън ви осъждад Вас; чуйте ме мене и и аз се срамувам за думите Ви, но Вие не се срамувате!

Министър-председател А. Стамболовски: Вие не се срамувате от делата си!

Т. Теодоров (о): Г-да! Минавам по-нататък.

Ю. Вълков (з): Защо забикалийте, защо не отговорите на питанието на министър Даскалов.

Т. Теодоров (о): Ако аз съм казал нещо пред него в присъствието на пет шефове от опозицията, вие разбрите, че аз немам никакви причини да го крия или отричам и то не съжалявам за мен срам. При все това, аз нема да ви посоча името и нема да ви посоча държавата, от уважение към интересите на България.

Министър д-р Р. Даскалов: И аз не я посочих — виждате!

Т. Теодоров (о): Аз казах на г. Даскалов, и съжалявам, че той не съзнава важността на своя пост и интересите на България и ме кафа да изпеса тук едно обстоятелство, което може да бъде претълкувано лошо, не за вас и за мене, а за България и за другите, ако не бъде обяснено.

От левицата: Так ще говорят за предателство.

Т. Теодоров (о): (Към министър Даскалов) Съжалявам, г. министре; при Вас не струва да дойде човек, защото, като продума нещо, ще го пададете с глупостта си.

Министър д-р Р. Даскалов: Не съм аз виновен, че Вие започнахте този въпрос — Вие първи казахте мои думи, че представител на една чужда държава ми бил казал следното нещо, че при него се явили двама български опозиционери и питали: „Верю ли е, че сте имали намерение да свалите правителството“ и самите тия наши опозициони-

иери казали: „Недейте го сваля“. Каква им е била целта, не мога да знам; може би съм искали да изпитат дали той е имал токова намерение. Във всеки случай чуждия представител каза, че те съм му казали: „Недейте ги сваля, защото нема кой да ги замести, защото тук има да се налагат данъци, има реквизиция . . .“

Министър-председател А. Стамболовски: Забележете: „Недейте ги сваля“, значи те признават права на комисията да сваля!

Т. Теодоров (о): Аз не съм бил, който съм казал подобно нещо.

Министър-председател А. Стамболовски: Кой беше? (Ръкописане от земеделците)

Т. Теодоров (о): Той не каза за мене, ами за некакви двама опозиционери! Ако аз съм бил, вие разбирате сами, че нема да говоря това нещо. В никой случай нема да пощадя за България тази пошлост, да искаам, щото вие да седите начело на управлението в България по-дълго време и да я държите; вие мислите ли, че ако дойдеше да говоря, аз ще кажа за вас, че сте нужни за България още два дни? Много се лъжете.

Министър-председател А. Стамболовски: Изказахте целата си природа.

Министър д-р Р. Даскалов: Г. Теодоров! Думите на чуждестранния представител беха следните: „Аз што имам власт да свалям правителства, нито да качвам, но и да бих имал такива власти, то не е моя работа, защото аз съм длъжен да признаам онюва правителство, което стои там, което е на власт“. Тия беха неговите думи. Нека ме извини, че аз съобщавам неговите думи, че той в качеството си на министър-председател е бил запитан от представителя на една велика държава, която е била наклонена да не праша свой комисар у нас, и че той, г. Теодоров, им е казал: „Сакож, недейте прави това, елате тук, то ще бъде по-добре“.

М. Маджаров (о): Ще има ли други комисари?

Министър д-р Р. Даскалов: „Елате, защото ще бъде по-добре“! Това нека тълкува всеки българин, както го разбира, но то прилича на едновремешните махзари. (Пререкания)

Председателствующий Х. Манолов: (Зважни)

Т. Теодоров (о): Г-да! Аз имам задължения към България като народен представител и не трябва да казвам нищо, което може да ѝ вреди; обаче в случая не искаам да остана под подозрението, че съм отклонил некои хубави неща за България и съм станал причината, за да ѝ дойде нещо по-лошо, и затуй ще ви кажа само онуй, което е нужно, за да разберете моята мисъл, защото господина, който си позволи да говори тук това, което му е казано само на него и не с цел да се каже в Народното събрание . . .

Министър д-р Р. Даскалов: Немаше да говоря, ако да не бехте ми . . .

Т. Теодоров (о): . . . че може да се предаде твой, както го предавате . . .

Министър д-р Р. Даскалов: Кой знае дали това, което ви казах, не беше предадено.

Т. Теодоров (о): Един представител на една от великите държави ми каза, когато бях министър-председател, преди още да отида в Париж: „Тук у вас ще бъде назначена една комисия междуизточническа, която ще дойде, за да направлява всичко, което се касае до изпълнението на вашите задължения. Ние не сме наклонни да идваме у вас, защото имаме всичкото желание да мине тая работа колкото се може по-леко за вас. Какво мислите вие?“

Министър-председател А. Стамболовски: Значи съзнават, че тежко ще бъде?

Т. Теодоров (о): Нема съмнение, че ще искат да изплатят задълженията. — Попитаха: „Дали ще направим добре да не отклоним да не идем?“ Аз му казах: „Ако вие не дойдете, други ще дойдат ли вместо Вас“?

Министър-председател А. Стамболовски: Почнайте да адвокатствувате.

Т. Теодоров (о): Ако не беше един делегат от големите държави в тая комисия, друг делегат щеше да дойде от малките, които имаха причини да искат да се представят тук.

Министър д-р Р. Даскалов: По договора не беше така.

Т. Теодоров (о): Договора не беше още писан тогава, ама се е казвало да се образува това нещо.

Ю. Вълков (з): Това е демагогия — да се лъже от трибуната.

Председателствующий Х. Манолов: (Зважни)

Т. Теодоров (о): Аз разбрах, че този човек, както и неговото правителство, имат добри намерения спремо България и казах: „Щом като вашето отстрапление нема да докара отстрапището на комисията и вие ще бъдете заместени с други лица от друга държава, по-хубаво е да бъдете вие, вашите делегати да бъдат тук, защото аз ви благодаря за съчувствието и симпатиите, които изказахте за напътното положение“. Какво лошо съм направил с това?

И. Гетов (з): Един дребнав махзар.

Т. Теодоров (о): Аз не знае дали той щеше да ме послуша, ако му кажех не идвайте или искаше да ме изпита или препоръчваше с добри си намерения своето правителство, аз това не знае, това не се решава от нас и от един, но аз съхнах в този въпрос една симпатия, изразена от страна на неговото правителство, и казах: „Щом сте поканени ще може да влезете вие в тази комисия, елате вие, които сте наши добри приятели, защо ще идват други“. Нима ако бях казал да не идват, вие мислите, че немаше никакъд да дойде? Аз ли ги виках и докарах тук?

Министър-председател А. Стамболовски: Ние ще изпращаме и да не дойдеха.

Т. Теодоров (о): Разправяйте го това на тях. Аз съжалявам, че г. Стамболовски не даде идея да моли да не пращат никаква комисия.

Министър-председател А. Стамболовски: Договора беше склучен вече.

Т. Теодоров (о): Ама разберете, бе българи, че идването на тази комисия тук, щом такава вече е назначена, е в полза на страната. Ако напътните интереси ще бъдат решавани в Париж и ние ще требаваше да пращаме делегати, за да действуват на тех там, или в Лондон, ще бъдете уверени, че напътното положение щеше да бъде несравнено по-лошо, отколкото ако съм тук *sic place*. И вие не знаете какво приказвате. Австроия поискава да се вдигне от Виена техната репарационна комисия, но питайте австрийците, дали се чувствуват сега по-добре, когато техните работи се решават в Париж, а не във Виена? Елементарно нещо е, освен за простите, в политиката, когато разрешението на един въпрос се пренася в известна столица, самото преместване на комисията в тази или онази столица е указание за фаворизацията, която трябва да се даде.

Министър-председател А. Стамболовски: Въпросът е решен — ще плащаме.

Т. Теодоров (о): Г. Даскалов, който е долъжъл да управлява случайно, временно Министерството на външните дела, че не е имал възможността да разбере моята мисъл и да си въобрази, че ще ме изложи пред целото Народно събрание, ще ме изобличи пред него, като я криво предаде, то значи, че той има наклонност да хули и да клевети.

Министър-председател А. Стамболовски: Недейте настости с тези думи на България.

Т. Теодоров (о): Той е един от онези, които ходят из селата да говорят най-мръсните работи за нас, да говорят, че ние обслужваме на чужденците по един толкова мръсен

начин, както може да го каже само за своето семейство; този господин с тази цел излезе да хвърли сега друга една инициатива, мислейки, че ще му мине тя безнаказано. Не могат да минат тези работи безнаказано. Аз имам чест, аз имам достойнство, за което държа.

Министър д-р Р. Даскалов: Г. Теодоров! Разправяте, че Фердинанд Ви сметал за най-подляя човек. Вие давате атестат за това нещо; с тази си реч Вие потвърждавате добре това, ако го е казал Фердинанд за Вас.

Т. Теодоров (о): Всички подлеци мислят, че честните хора съм като тях.

М. Маджаров (о): Говорете по бюджета, г. Теодоров.

Т. Теодоров (о): Поземелният данък е увеличен в сравнение с бюджета от по-напред на 80 милиона, но не е казано в каква форма ще се наложи този 80-милионен данък. Г. Ляпчев забележа вече, че е вписано 80 милиона поземелен данък, без да се каже как ще се разпредели той, върху кого ще падне — нищо не е обяснено. Най-малко това би трябвало да се обясни: ако този данък ще се разхвърли върху земята, върху горите, върху лозята, трябва да се каже и върху каква база ще стане разхвърлянето. Туй не е казано и за мене не е ясно дали действително върху земята ще има наложен нов данък, и аз не знам и не мога да твърдя, че има наложен некой нов данък. Ако мислите, че тези 80 милиона лева ще постъпят от това облагане, което е предвидено тук в един член върху укритите земи по 30 л. на декар, тогава — да; но сумите от това облагане с 30 л. на декар от укритите земи не трябва да фигурират като поземелен данък. Те ще бъдат 30 л. на декар, ако ги декларират, а 90 л., ако не ги декларират например; 60-те лева, следователно, ще бъдат като глоба, а 30-те — като данък. Ако този данък е за укритите земи, трябва да бъде казано тук: „От поземелен данък върху укрити земи — 80 милиона лева“. Тий, както е казало, е съвършено искосло. Но, г-да, облагането на укритите земи нещо сериозно ли е? Аз мисля, че е и несериозно и несправедливо. Облагат се укрити земи. Кои? Всички, за които не е подадена никак декларация — а такива не могат да бъдат много в България.

Министър д-р Р. Даскалов: И които съм доста много; имат ги най-вече богатащите, които през време на своето управление съм заграбвали цели мери.

Т. Теодоров (о): От тях ли ще се получат тия 80 милиона лева?

Министър д-р Р. Даскалов: Във всеки случай, от тях се очаква да постъпят доста много.

Министър М. Турлаков: 40 милиона съм от горите, а другите 40 милиона от укритите земи.

Т. Теодоров (о): За земите няма предвиден друг данък, освен този за укритите земи. Аз не знам, но казвате, че тамън укрити земи имало много. Чуда се, как сме могли толкото време да живеем, декларации да се искат периодично от всекого, ...

Министър-председател А. Стамболовски: Забравяйте, че нямахме котерийни управления.

Т. Теодоров (о): ... и да не съм могли до сега да бъдат открити! И това количество вие облагате много — по 30 л. на декар, та да ни дадат 80 милиона. Това, г-да, не вервам. Възможно е да има друго нещо: земи, които съм деклариран 100 декара, а съм, напр., 105 или 110 или повече декара.

Министър-председател А. Стамболовски: Какво значи това?

Министър д-р Р. Даскалов: Това е все същото.

Т. Теодоров (о): Това не е укрита земя, а е источно декларирана земя.

Министър д-р Р. Даскалов: Значи, казвате, че кражбата е петочно деклариране?

Т. Теодоров (о): Такова парче, като се намери, счита се за укрито, а то не е укрито; то е — по-скоро може да

се каже — неточно декларирано. Ако това с така, г-да, ще се изисква едно предварително измерване на недвижимите имоти на българските граждани и селяни, а най-много на земеделците.

Некой от земеделците: Най-много на народищите.

Министър М. Турлаков: Вие, види се, сте спали, когато постановихме в редовната сесия и не знаете.

Т. Теодоров (о): Аз знам, че е постановено да стане измерване.

Министър М. Турлаков: Щом е постановено, ще ги измерим.

Т. Теодоров (о): Аз знам, че ще вземете от хората 42 милиона лева за това измерване, понеже постановихте да вземете по 1 л. на декар за измерване; знам, че този данък е 42 милиона лева; знам, че наложихте това измерване, но вие несам да го направите нито за месец, нито за два, нито за три, сега през летото, а през зимата още по-малко. Докато не направите едно измерване, за да конкретизирате колко е деклариран, не ще можете да глобите никого и, следователно, нищо не ще може да постигни дотогава за този бюджет.

Министър-председател А. Стамболовски: Можеше да бъде така, ако вие управлявахте.

Т. Теодоров (о): И питам ви аз: право ли е на всеки един човек, който, без да си е мерил точно нивата, а е оставил да му я мерят мераците от 1903 г., или я е декларидал според талията или според крепостния си акт, без да с прашал специален мерац да я измерва, и като му измерите един декар повече, да му брулюнете 30 л., за този декар и ако той продължава да мисли, че нивата му е действително толкото, но понеже не е казал навреме, да му вземете вместо 30 л. 90 л., за декар? На колко хора по този начин ще запалите вие чергата? Питам ви аз: този ли е начина да попълните средствата на държавата, за да покриете дефицита? Това справедливо ли е? Това земеделска политика ли е, това в интереса на земеделското съсловие ли е, това икономия некаква ли е? Нещо повече: ще му вземете 90 л. и от глобата, 60-те лева, ще дадете 25 л. на този, който открие неточността в измервашето на имота, а за държавата ще останат само 85 л. Значи вие ще обогатите шиканерите, допосциите, ще разпилятите света и ще търсите вие се тези 80 милиона да покриете половицата, 40-те милиона чрез резултатите на това измерване. Това ще създаде една олелия по цялата българска земя. Ако знам чужденците, хората, които контролират сега вашите постъпки, вашите финанси, че по този несправедлив начин ще съберете този данък, чрез такива неправди, чрез грабяване и ограбване, уверявам ви, че те, без да съм земеделци от Земеделския съюз, ще окажат този парод, който има такива законодателни, и ще кажат, че ще бъде по-добре хич да не ни искат.

Некой от земеделците: Кажете Вие начин.

Т. Теодоров (о): Има друг данък, с който сте обложили горите, и казвате, че от него чакате 40 милиона. Това не е казано тук, но требва да се подразбира от закона.

Некой от земеделците: Ще се поправи.

Т. Теодоров (о): Добре, вие облагате общинските, монастырските, църковните гори с данък по 2 л. на декар. Това аз мисля, че не е много. Но я питайте хората какво ще ви кажат? Г. Ляпчев даде известни указания върху това, трябва ли да се счита нашата земя тежко обложена или не. Аз споделям неговите взгледи с изключение на една точка — дето той мисли, че големото данъчно облагане си насява земеделца от капиталиста. Този негов взглед, който беше възглед и на Каравелова, аз не споделям. Но другото е право: туй, с който е обложена сега земята, не е малко. Ние сме я обложили в последствие и с онези такси за износ, и други с Конкордиума, което направи да опрости храните на производителите, или пак, когато ги изнасят, да платят четири пъти повече, отколкото е стойността на предмета. Аз нема какво да кажа повече; казвам само, че това нема да даде 40 милиона, които предвидвате. Не зная какъв е размера на частните гори, статистика от 1908 г. не само немаме за нашите частни гори, но след тези закони, които се гласуваха сега, като се от-

нема на частните притежатели едно големо количество гори за държавата, аз вервам, че числото на частните гори е останало толкова малко, че от тук ще се получи една мащка сума.

Колкото се касае за общинските и монастирските гори, ще кажа, . . .

Министър д-р Р. Даскалов: Те пак ще се дадат на частни лица.

Т. Теодоров (о): . . . че ако такива гори има шест милиона декара и ако ги обложите по два лева, ще дадат 12 милиона лева. Аз не виждам, прочее, как ще излезат тези големи цифри, които съм написани тук.

Друго да ли облагане в целия закон за бюджета върху земята нема. Е, за това ли облагане сме ходили да учим чужденците да ни обложат? Гледайте съществото на тези облагания, та преценете. Моят ум никога нема да се помиря с такава една мерка като тази, що предвиждате тук. Аз я осъждам сега тук, пак вие ме обвинявайте, че аз съм ги учили да го скнат от земята. Това е глупост, това не е мероприятие. С това се прави пакост за хиляда, за да се вземат десет, и от десетте да се дадат четири на този, който ги е открил.

По-нататък увеличавате митата по делата в мировите съдилища, такените и т. н. Целия сбор, който е бил един милион, увеличавате го всичко още с един милион. Кое е големото увеличение? Големо е манипулирането с цифри. Без да има нови законоположения, без да има взети нови мерки, увеличават се цифрите и па постепенно от 150 на 200 и даже до 300. Нокоже се намалява и се достига този резултат общо увеличение на един милион, и ние ще си правим илюзия, че сме уравновесили бюджета чрез манипулиращи машини, чрез пера; а не чрез факти. Аз не вервам, че тази работа е сериозна; тя е песерийска и нема да даде резултати, нема да уравновеси бюджета.

Какво трябва тогава да се прави? Ето моето мнение върху това, за да разберете, че този проект не иде по наше внушение, по наше искане и нема какво да се инсипирира. Аз съм на мнение, че трябва да се използува само прецедента на правителството, че ни е съзирали с ново разглеждане на бюджетопроекта и с привеждането му към равновесие. И тази е целта на законопроекта: ние да се запитаем най-сериозно и да видим какви съкращения можем да направим сами в разходите, какви ограничения можем да направим в данъците си, и кои ще бъдат пай-целесъобразни, ако има място за некакви нови данъчни облагания. И аз съм убеден, че при такъв проучване ние можем да дойдем до резултати по-сериозни, по-ефикасни от тези, които тук съм предложени или които имат назначение само да ни заляжат. Но, г-да, аз мисля, че, за да можете да докарате бюджета в равновесие, не е достатъчно да манипулирате само с цифрите тук, да съкращавате на книга разходите и да създадавате на книга некои нови данъци. Това, което трябва да се направи, не е единственото, но то е най-важното. Аз мисля, че ние нема да имаме уравновесен бюджет при такова положение като днешното; аз мисля, че ние ще търсим в дефицит, докато трае туй правителство, и то от големи към по-големи дефицити; аз мисля, че ако речем да помислим да даваме нещо за контрибуцията 2.250.000.000, ние сме абсолютно фалирали. Немаме никаква възможност да отделим нещо при тази система, за да дадем . . .

Министър-председател А. Стамболовски: Освен правителството да се смени, за да дойдат погромщиците.

Т. Теодоров (о): Отде произхожда, според мене, големият батак, в който ние сме затънали?

Министър-председател А. Стамболовски: От 16 юни.

Некой от земеделците: От вашата политика!

Т. Теодоров (о): Безспорно, че войните разстроиха нашите финансии, защото ни създадоха дълговете, които вие знаете.

Некой от земеделците: А за войните виновни сте вие.

Т. Теодоров (о): Но виното от тия разходи, които имаме поради разстройството, което ни направиха войните, нали войните се свършиха, нали подписахме на 19 ноември 1919 г. мир?

Министър д-р Р. Даскалов: Войните се свършиха, по резултатите от тях ще ги чувствуващите още 50 години. Причината за злото в България са войните, а причината за тези войни сте вие; следователно и резултатите за всичкото зло произлизат от вас.

Т. Теодоров (о): Г-да! Требва подир туй сега да се направи нещо, щото, като нема война, да немаме потепървя всека година ежегодни милионни дефицит. Или да кажем на чужденците, че нищо не можем да платим, защото немаме нещо, и да ги убедим, че те требва да оправят всичко.

Министър д-р Р. Даскалов: Ама как да немаме дефицит, когато резултатите от войната сега се плащат и трябва да видим как да се справим с последиците на войната.

Т. Теодоров (о): Какви мерки вземате вие, за да направите едното и другото: било да ги накарате да ни оправят или да не правите нови дългове.

Министър д-р Р. Даскалов: Не Ви е срам! Требва да се затворите в манастир и да се покаете.

Т. Теодоров (о): Г-да! Спрете за една минута вашето внимание върху пулса на икономическия живот на страната. Този пулс на страпата, икономическият ѝ пулс, е стойността на лева. Никой от предшествуващите оратори не ви говори за него. Сега позволете на мен да попълня тази празнина. Когато в 1919 г. ми връжиха договора за мир и тръгнах от Париж насам, осведомих се от швейцарските вестници, че курса на нашия лев в Женева, в Лозана, Берн и т. п. беше тогава 18 швейцарски сантима.

Министър д-р Р. Даскалов: А при склучването на примирнето беше 90 сантима.

Министър М. Турланов: Тогава и австрийската крона беше повече.

Т. Теодоров (о): По-рано, преди примирнето, преди „Добро поле“ беше действително много добре; не беше 90 сантима, но беше около 80.

Министър д-р Р. Даскалов: А защо намале тогава от 80 на 18?

Т. Теодоров (о): И когато пое управлението г. Малинов, и когато аз влязох в кабинета и френското командуване искаше да уреди въпроса, по колко да считат приблизително и привременно франковете, понеже борсите не оперират с нашия лев никъде в странство, не можеше да се знае точно нашия курс. Реши се да се определи по-после. Ние третирахме г. Ляпчев беше се спрел на 66 сантима à compte — окончателно ще се уреди после; француздите даваха 60 сантима и като не можа да се уреди работата, аз в качеството си на министър на външните работи, интересиращ и настоях да приемем 60 сантима — това не е окончателно, това е временно и после ще се установи окончателно, според данъците, които ще намерим в различни учреждения — банкови и пр. Обаче, докато ние се споразумеем върху 60 сантима, француздите казаха: „Немаме нужда; ние ще си купуваме иначе.“ Тогава лева бе спаднал на 60 сантима.

Министър д-р Р. Даскалов: Е добре, защо после падна на 18 сантима?

Т. Теодоров (о): Аз ви пропуснах този период, г-да, защото този период е транзитоарен, и зная, че нашият лев подир примирнето вървеше надолу, за да ви говоря каква ера се откри в деня, когато се подписваше нашият договор. Аз пътувах на следващия ден от връчването на договора и, следователно, имах възможност да проверя как се отрази курса при упълвателото на борсите текста на нашия договор и казаха ми, че е 18 сантима швейцарски.

Министър д-р Р. Даскалов: Защо спадна от 60 на 18 сантима, вжреки че премирието беше сключено? Според вас, най-тежкото положение беше до примирнето. Раз — сключено примирнето, имаме нормални условия и нема защо да спада лева, а вие виждате, че от 80 спада на 66, след туй на 18, сега ще спадне на 6, а след време ще спадне още повече,

заштото има причини, които създават българското стопанство, извеждат на българското правителство.

Т. Теодоров (о): Моля Ви се, г. министре, прекъсвате ме вече неколко пъти и не правите добре, защото ми отнемате времето. Аз знам причините, но сега констатирам само фактиите. Аз не искам да говоря за преди години, а вие постоянно ме отвличате, ту за 1913 г., ту за 1916 г.; аз искам да говоря за днес, и от ваша страна това е една постоянна диверсия, която винаги сте правили, за да не говоря за днес. Това е въпрос за миналото, а сега гледаме настоящето и за него говорим.

Министър-председател А. Стамболовски: Да се забрави миналото.

Т. Теодоров (о): 18 сантима беше тогава, когато договора беше вече станал известен; от 18 сантима в 1919 г. той спада вече на 12, на 10, на 8 през 1920 г.

Министър-председател А. Стамболовски: На 7.

Т. Теодоров (о): . . . и през тази година в последно време се държа доста дълго време на 7, а днес е 5-25 сантими швейцарски. Тази година е миналата година, с едно изключение от една педеля, което се дължи на известния слух, че туй ще направим, опуй ще направим, нашият курс е вървял постоянно и систематически към падане.

Министър д-р Р. Даскалов: Ама от подискуването на договора той пада.

Т. Теодоров (о): Напоследък това падане взема главомни размери, просто катастрофални. На 2 юли швейцарският курс е бил 1.850 л.; то значи, че 100-те швейцарски франка съз стрували 1.850 л., а днес ми казват, че струват вече 1.900 л. Французкия франк, който беше по-напред време, в края на 1919 г., 4-5 и в този размер го изчислявахме в писмените ни изразления по Нийския договор, опзи ден беше вече 8, а сега е 9 л. за 1 французки франк. Аз и преди няколко дни виказах тук — вие го взехте това на шага и се изсмехте — без да предвиддам тези катастрофални падания, че с този акъл, с който ние водим обществените си работи, особено въпросите от икономически и стопански характер, ние ще доживеем, може би, докрай на тази година до положението на Русия.

Некой от представителите: Дано не доживеем това време.

Т. Теодоров (о): В Русия днес 4.000 рубли струват един швейцарски франк; ние ще даваме, може би, 400 български лева за един франк. Но да не се чудите — сега сме дошли вече до положението да плащаме 19 л. за един швейцарски франк: аз виказвам, с този акъл, пригответе се да плащаме 400 л. за един франк.

Министър-председател А. Стамболовски: Много верно, ако водим нови войни.

Т. Теодоров (о): Не съм аз, който ще нося отговорността за тая катастрофа на нашата валута, но ние сме вече в надвечерието на тая финансова, на тая икономическа катастрофа.

Министър д-р Р. Даскалов: Тележка ще чувствуваме последиците от войната, която водихте, г. Теодор Теодоров! Това требва да се разбере.

Т. Теодоров (о): Нима тая катастрофа не виждате в това стратично падане на нашия лев? Има ли некой от вас да наблюдава за това нещо, да се питат защо става това?

Министър д-р Р. Даскалов: Сигурно само Вие.

Т. Теодоров (о): Министър Райко Даскалов който е министър на търговията, никазва, че от 1918 г. насам има постоянно падане на лева. Че туй ли падаше — на ден по 25%?

Министър д-р Р. Даскалов: Защото сега тепъкът се справяме с последиците от войната. Сега идва момента да се разплащаме: инициативи дават добитък, въглища, локомотиви и др.

Т. Теодоров (о): Ами че знаете ли, какво е да падне левът от 7 сантима на 5 в два дни? Това е $\frac{2}{7} \cdot \frac{5}{7} = 28\%$; значи с 28% в два дни да падне курса на една монета.

Министър-председател А. Стамболовски: И много е пострадана катастрофа — в 1919 г. за 4 дни България пада.

Т. Теодоров (о): Когато от 90 падне на 89, то е $\frac{1}{90}$, когато в един ден падне с една стотинка, от 7 на 6 — то е 14%, с 2 стотинки — то е 28%. Помислете, г-да, на къде стиваме! На вас е връчено управлението, на други контролирането; ви е отговорността. Помислете къде водите тази страна икономически. Не говоря за за опасностите политически, за опасностите от войната, за не сигурността на държавата, на живота на хората и пр. Аз ви говоря за туй, което ще ни погуби финансово, икономически, г-да.

Министър д-р Р. Даскалов: То ни погуби по-рано, г. Теодор Теодоров.

Т. Теодоров (о): Войната в 1913 г. ни костува резултатите на Букурещкия договор. Една друга още по-безумна война през 1915/1918 г., която имаше за цел да поправи погрешките на своите предшественици, да оправи българската политика на с Русия и Франция, ами с Германия и Австрия — тогава щели да се поправят българските работи — тази втора война ни докара дотам, че загубихме и туй, което имахме в Тракия и Македония и т. п. и т. н. и да имаме днес два милиарда франка обезщетение. Една трета война, една политика, която се води в мир, която нема външен неприятел, която си е създала за неприятел български търговец, за още по-страничен неприятел български индустрисъл, за холера и чума — българския капитал, тази война, която вие водите в мирно време против капитала в всичките му форми в България и която ще искате да церите с тези нови мерки, които ви четох, тази война ще унищожи икономически и останалото. И тя е пострадана, г-да.

Министър д-р Р. Даскалов: Е добре, г. Теодоров, тия мерки на правителството не съм от вчера, не съм много отдавна. От 5—10—12 дни не се е направило нищо особено от правителството.

Т. Теодоров (о): Аз ще ви кажа. Ако вие не сте в състояние . . .

Министър д-р Р. Даскалов: И сега се чувствуват последиците от войната. Сега вече почва да боли. Разберете тая истини. Затворете се в манастир и мълчиете да говорите.

Т. Теодоров (о): Това ли искате? Ще се задържи ли тогава ловът, ако сега отидя в манастира?

Министър д-р Р. Даскалов: Ако всички, като вас, отидат да се покаят.

Т. Теодоров (о): Аз вчера и по-онзи ден мълчах и мълчах с недели и месеци; какво подобрите докарахте?

Министър д-р Р. Даскалов: Ще се задържи. От куршума, който прокарахте през гърдите на България, днес започва да тече гной и кръв. Заради туй днес нашият лев спада.

Т. Теодоров (о): А-а! Това да прощавате! И други пари прекараха куршума през гърдите си, по заздравяват.

Министър д-р Р. Даскалов: Австрия е по-добре от България, и Унгария е по-добре.

Т. Теодоров (о): Ако се утешавате с Австрия, аз пак виказвам, че в Русия е по-лошо, отколкото у нас.

Д-р П. Джидров (с): Друго нещо представлява Австрия.

Министър д-р Р. Даскалов: Австроия и по територия, и по население, и по индустрия, и по търговия, и по стопанство е по-добре от България; тя има по-големи богатства, по-голяма индустрия.

Министър М. Турланов: И нейния стар дълг се разпределя между неколко държави.

Т. Теодоров (о): Г. г. народни представители! Аз уж имам думата тук, а други говорят вместо мене, и това време се брои за моя сметка по правилника. Моля ви се, дайте ми възможност да се изкажа. Аз ви констатирам един факт — няма да кажете, че го измислям или лъжа — който никак не ми прави удоволствие, никак не ме радва; напротив, страшно ме измъчва, защото се отнася до моето отечество, а то не е само ваше. И аз съм син на България и искам да си задам въпроса, имено сега на какво се дължи този скъбрен факт и какви средства трябва да вземем, за да го изцерим, защото, като не изцерим туй злo, всичките други мерки, и един милион да съм, които ще вземем, за уравновесяване на бюджета, съм за една пара! Г-да! Ако нашият бюджет днес се шифрова с милиарди, а не със стотици милиона лева, причината е падането на нашия лев. Възстановете днес нашия лев, поне както беше определено, когато сте правили тия бюджет.

Н. Атанасов (з): Как беше в 1912 г.?

Т. Теодоров (о): Сега нашият бюджет не отговаря на по-прежния, при който сме съставляли бюджета за тази година. Ние тук сме предвидели при сумата, която е вписана за външния държавен дълг, 328 милиона за разлика в курса. От него време курса падна два пъти. Сега ни трябват знаци да впишем 656 милиона, вместо 328 милиона. И това е само за единото перо в държавния дълг. Вие имате за покриване на българския платеж в странство по Министерството на външните работи един кредит от 18 милиона лева, сега ли требват 36 милиона лева с това падане на курса. Вие имате в другите пепа по бюджета суми на милиони и десетки милиони — нека ги приемем, че съм само 50 милиона за платежи в странство. Ако тогава сте ги пресметнали по 7 л. за 1 французки франк, те правят 350 милиона лева, а сега требва да ги направим 700 милиона лева. Ние сме построили зданието си на пепак, въвхвадихме стойност на нашия лев. Ние искаме да го пребоядисаме във каме маистори да го препарят, украсят, а не върваме надолу и не пухнем.

Министър-председател А. Стамболовски: Нема да рухне.

Т. Теодоров (о): Г. Стамболовски ми казва: „Нема да рухне“. Е добре, аз искам да видим сега, да се попитаме какви мерки ще вземем ние, за да спрем туй катастрофално падане на нашия лев, което е дошло вече, което е прет очите ни.

Министър-председател А. Стамболовски: Вие го докарахте.

Т. Теодоров (о): Аз ви уверявам, че с вашия акт тук — „Не бойте се, нема да стане нищо“ — като е г. Стамболовски тук, нема никаква опасност — с тази безгрижност, с която искате да ни успокойте, това падолно движение ще върви по-нататък, нема да спре; с туй безгрижие, с което се отнасяте към всичко опова, което сте направили и което е причина на туй падане...

Министър-председател А. Стамболовски: Значи по войната.

Т. Теодоров (о): Причините за днешното падане на лева не съм от 1912 и 1913 г. Като се свърши войната от 1913 г., нападеона струваше 20-60 л. — съм 60 стотинки беше се променил курса, а днес нападеонът е 350 л. Вие виждате каква е разликата, и недейте ни говори неща, които съм съвмършено несъмнителни. Требва да се вземат мерки от финансово, от стопански характер.

Н. Атанасов (з): Посочете ни тия мерки.

Т. Теодоров (о): Вие вземате мерки за облагане с даник имотното състояние. Г. Атанасов казва: „Требва да го отхвърлим“. Аз ви казвам, че ако го приложите, като

стъгофата е неминуема в много по-голем разомер, в страшен размер. Ние ще со самопогубим, г-да, сами. Вие мислите, че ще сключите вътрешен заем, че той ще ви помогне в нещо, за да спасите лева. Абсолютно е негодно това средство. Оставете ни да поговорим по тия въпроси. Стига сме говорили кой е патрот и кой не е патрот, кой е причина за войната и кой не е причина. Дайте да поговорим по тези въпроси неколко време, да си уясним тия работи. Вие немате никакви мерки на ръка, с които да церите туй зло, а то си върви и се увеличава. Когато една болест зарази организма, и ако той нема сили да противодействува във формата на некой медикамент, във формата на некое външно средство и ако той нема и вътрешни жизнени сили, той отива все по-лошо и по-лошо, докато болестта го умори. Не можете да кажете: не бойте се, аз съм тук, какво от това?

Министър-председател А. Стамболовски: Ще я изцерим — лопили сме да я изцерим.

Т. Теодоров (о): Сега с калъв искаме да се изцерим? С туй крепене на бюджета нема да се изцерим нищо.

Председателствующий Х. Манолов: Времето Ви се свърши, г. Теодоров, завърши.

Т. Теодоров (о): Аз ще слеза от трибуната, като ми се свърши времето. Не е мой кабахят, че ме праќават от тук и от там. Аз не говоря за мене си, аз искам да говоря за България. (Възражения от земеделците)

Председателствующий Х. Манолов: (Възражение) Оставете г. Теодорова да завърши.

Т. Теодоров (о): Г-ла! Ако чие бългем в състояние да повлияе курса на лева от 7 сантима, нека патроявим сметка, как беше, когато той струваше 14 сантима: чие че имаме една икономия в бюджета си минимум от 600 милиона лева. Защо ви е тогава да въвеждате тези нови танки, защо ви е тогава да правите тези изкуствени манипулации, упинателни за България мерки, че ги приемате по този начин и да мажите земеделца?

Некой от земеделците: А по какъв начин? Кажете възможното.

Министър-председател А. Стамболовски: Вие казахте, че могат да се махнат 700 милиона лева. Я кажете как можем да ги махнем.

Т. Теодоров (о): Именно чрез повлигане курса на лева.

Министър д-р Р. Даскалов: Как може да стане това?

Министър-председател А. Стамболовски: Кажете как може да стане това!

Т. Теодоров (о): Искате да ви кажа — добре, че ви кажа в границите на петте минути, които ми остават. Една промена на вашето управление...

От земеделците: А-а-а! (Възражения)

Т. Теодоров (о): Слушайте, то е сериозно. — ... друго едно правителство, което ще дойде с една буржуазна програма (Смех и възражения от земеделците), което иска гони собствеността, което ще почита труда и ще каже, че всеки еднакът ще бъде господар на произведението на своя труд и никой друг, богат или бедняк, не може да му го вземе и да го глътне...

Министър-председател А. Стамболовски: 40 години имахме такива правителства и докараха туй положение.

Т. Теодоров (о): Никога!

Министър д-р Р. Даскалов: Все такива беха.

Т. Теодоров (о): 40 години не е паднала България тай долу икономически и финансово, както сега. (Възражения от земеделците)

Министър д-р Р. Даскалов: Нищо не е направено за производството!

Т. Теодоров (о): ... само като дойде такова правителство, само като се всeli у външния и вътрешния свет увереност, че няма да се гони труда и собствеността в тая страна, че търговеца няма да бъде външка, няма да бъде паразит, а ще бъде трудящ се за благодеянието и размената в страната...

Министър-председател А. Стамболовски: Ние не го допим.

Т. Теодоров (о): ... че индустриалена няма да бъде обект на чл. 4, когото да тикнат в затвора, за да му вземат рупиет или за да го изтезават, че фабриките няма да бъдат затваряни западре...

Министър-председател А. Стамболовски: Къде се затварят фабриките?

Т. Теодоров (о): ... че ще почнат работа, че производството ще се възстанови и че всеки собственик в тая страна, според конституцията на тая страна, ще може да разчита със сигурност на покровителството на тая собственост — а собствеността ще бъде покровителствувана тогава, когато няма да се нарича от високото място, от министър-председателя, че е резултат на кражба — когато всичко това нещо ще престане да се говори и възчиши, тогава ще се повиши курса на лева.

Министър-председател А. Стамболовски: С една реч, вставете кожодерите и спекулантите, за да се оправи България!

Т. Теодоров (о): Махнете и тоя Консорциум.

От земеделците: А-а-а, тъй!

Т. Теодоров (о): Най-главната причина за големия курс на лева ще бъде стабилността в тая страна, почитта на конституцията ни, почитта на собствеността ни, почитта на пейните основни институти и почитта към тях, която ще насърди всеко производство. Това е първото.

Второто е — дайте възможност на продуктите, които българският труд изработва, да се изнасят в странство, да се обрнат в злато...

Министър-председател А. Стамболовски: Изнасят се.

Т. Теодоров (о): ... и да влезе в тая страна един заем в размер на един милиард лева — не на 100 милиона за жалелици, както го проектирате сега — без никакви лихви според първо жито, просо, ечемик, рож и т. н. (Възражения от земеделците) Когато се влезе в такъв голем размер, вие не можете виде вече каква стойност ще получите лева. Вие ще получите в бюджета си със 600—800 милиона лева облекчение; чиповничеството ще получи охолност в живота си...

Некой от комунистите: Благе му на чиповничеството!

Т. Теодоров (о): ... защото лева, който получава, ще струва два пъти повече и страната ще се обнови истински, защото ще се откаже от вас и от вашата политика. (Възражения от земеделците)

Н. Атанасов (з): Калятичата не е пълна, г. Теодоров: трябва да кажете и адвокатите да се върнат на своето положение!

Т. Теодоров (о): Вие трябва да махнете час по-скоро Консорциума. Вие трябва да направите, што мораториума за нашите дългове в странство да бъде изменен по силата на договора. Вие направихте едно батачийско влизане на мораториума за вънре в страната — казахте на дължниците: „Нема да си плащате лихвите“. Този закон за мораториум е батачийски. Разумното вдигане на мораториума беше да дадете на дължниците срок 18 месеца, за да изплатят шест части своите дългове с лихвите, и като направите един такъв човешки закоч, да дадете право на съдите да помогнат според случая на бедните още повече и от този закон, и като създадете такъв закон за вдигане мораториума за вънре в страната, да можете да се обрнете към чуждите държави и да кажете: наше положение е такова, че ние не можем да платим на нашите кредитори в странство веднага дъл-

гевете си, не можем и на вашите да платим, отложете изплащането, дайте ни срок шест пъти по три месеца да ви платим. Те ще приемат това, убеден съм, защото е разумно и справедливо.

Какво правят нашите търговци? Те, като виждат, че мораториума се вдига за чуждите подданици по силата на договора, намислюват да отидат да изходатайствува от чуждите кредитори да вземат български левове по три, по четири за един французки франк, а не по пет или осем, и да вземат английска лира по 50—60 лева. Че когато ще направи това чуждия подданик, защо ще ви го направи? Вие ще му обещае да му платите български лев три-четири пъти; ами той винка каква държава сте, той вижда каква бъднина готовите за вашия лев — че как ще съгласи да го вземе; че с какво гарантира вашата страна, че лева ви представява некаква стойност? Ама никога няма да се съгласи! Аз ги видях да висят на портата на г. министър-председателя, да го молят; казах им: вашият път е крив, нема да намерите хора да извадят пари от джоба си и да ги дадат; това е неразумно; искамте отлагане на платежите ви равномерно, и гледайте, докато настъпи новите надежди, да се създадат един условия на търгуване, на индустринализиране и т. н. в тая страна, които да ни позволят да си подобрим валутата.

Председателствуващ Х. Манолов: (Зважи)

Т. Теодоров (о): Тъй, както сме тръгнали, ние никаква пощада не можем да получим от там, и да искат да направят това. Г-да! На тази тема, върху туй, което трябва да се направи, аз бих имал възможност да ви говоря цели часове, не мога да направя туй, защото председателя не позволява...

Ю. Вълков (з): Идете долу и го говорете на народа.

Т. Теодоров (о): ... защото г. председателя въз да ми напомня вече за изтеклото време. Аз мисля, че е по-малко важно за вас да спечелите времето, да не ви говоря, отколкото да изгубите време, за да ви кажа още неколко прави думи...

Ю. Вълков (з): По-добре хич да не ни казвате нищо.

Т. Теодоров (о): ... и с това ще свърша.

Ц. Бръшлянов (о): Г. министър Райко Даскалов отне най-малко 15 минути на г. Теодорова...

От земеделците: Е-е-е!

Ц. Бръшлянов (о): ... и аз ви моля, дайте му още неколко минути — само 5 минути. (Възражения от земеделците)

Председателствуващ Х. Манолов: (Зважи) Моля, г. Теодоров, свършете.

Т. Теодоров (о): Моето мнение е — да заключа с малко думи, вместо да говоря върху това с часове, без да мога да ви докажа сега — моето мнение е, че в самата си основа целата ваша политика — и помните ми думите, те ще се запишат тук, как ще се оправдават (Възражения от земеделците) ...

Председателствуващ Х. Манолов: Моля, оставете го да заврши.

Т. Теодоров (о): ... целата ваша финансова и икономическа политика е погрешна, защото е отправена против капитала, против индустрията, против търговията на тази страна и уж в защита на земеделието. Земеделието не може да бъде защитено и насърчено по-ефикасно, но ако вие не насърчите и осигурите индустрията, която да консомира сировите продукти по най-големи цени — търговията, която намира най-добрите пазари, пласира ги там и ги продава на най-високи цени, и — капитала, който улеснява...

Ю. Вълков (з): И чифликите.

Т. Теодоров (о): ... всички усъвършенствания в производството на земеделските произведения и в обра-

ботването им от индустрията, и в изнасянето им в странство. Вие тръгнахте от погрешната мисъл, че в тая страна има много богати хора и че капитала преди всичко требва да се одуши, че той требва да се вземе и тогава ще снасят България.

Министър-председател А. Стамболовски: Не да се одуши.

Т. Теодоров (о): Една държава, която има изглед на една ламя, която си гълта децата, не може да прокопса; тя, с изядането на децата си, ще се види сама и ще загине.

Председателствуващ Х. Манолов: (Зважни)

Т. Теодоров (о): Вашата политика е тази. Тя е претпоставка и вие трябва да я промените от джно: да осигурите живота на хората в тая страна, свободата им, законността, да не учинте хората да се убиват, да не учините хората да се чистят, да не говорите на оглези хора, когто ви говорят истината тук, че съм предатели, ами да се величвате в искренните им думи, и тогава ще намерите правия път. Важните ли сега по пътя, който не е освен път на руските бръзанци — вие сте техни чираки (Възражения от комунистите), вие изпълнявате техната програма, за жалост — вие ще заведете България там, дето стигна Русия. Затуй аз ви казах: 4 хилляди рубли дават там за един франк, 400 л. ще даваме ище скоро. Не бръзанец Ленин е ученик на Стамболовски, а Стамболовски е ученик на Ленин; той има всички похвалти и всички превратни и нацизмически идеи на един Ленин. (Възражения от комунистите)

Председателствуващ Х. Манолов: (Зважни)

Т. Теодоров (о): Аз оставам голем дължник на г. Стамболовски, че не мога да отговоря нито на една от неговите инспирации, чито на една от неговите хули, които тук безподобно в историята на България си позволи на високата на министерската маса да отпраща на българските водачи от години насам.

Министър-председател А. Стамболовски: Ха, в историята на България!

Председателствуващ Х. Манолов: (Звѣни)

Т. Теодоров (о): Ще ми позволите обаче да ви прочета само едно писмо, за да отговоря на една само писани ситуация, . . .

Председателствующащ **Х. Манолов**: Завършете, г. Теодоров.

Продолжительность $X \sim M_{\alpha, \beta}(\mu, \sigma^2)$

Т. Теодоров (о): Г. Стамбoliйски между многото отвратителни дела, които си е измислил той, или съм му предали други лжливи хора, за опозицията, беше казал в едно от миниалите заседания, че г. Малинов и Теодор Теодоров съм подутили или съм казали туй и туй на руския посланик г. Савински в 1915 г. против английския тук посланик Айрънсайт и благодарение на техните десноси, Айрънсайт бил повикан от неговото правительство. Разумева се, че г. Стамбoliйски това нещо го знаеше не от некой чист източник, а от Радославова: той му го бил казал. Дали му е казал Радославов, аз не знам, но г. Стамбoliйски да верва Радославов и да мисли, че Радославов му е казал чистата истина,...

Министър д-р Р. Даскалов: Вие сте еднакви с него.

Т. Теодоров (о): . . . и Радославов да му каже, че знаел от Савински това, то беше неосторожно казано, но каза го той. В това време Савински беше тук в ложата на дипломатите — беше гостенин в София — и аз му писах писмо да го запитам: има ли нещо верно в това,

което днес вие чухте сами в залата на Народното събрание от г. Стамболовски, че Малинов и аз сме ви били предали туй и туй? Г. Савински, възмутен от това, което беше сам чул тук, пише ми едно писмо, което ми донесе, като ми прибави и няколко думи устно. Ще прочета това писмо на български, за да не го чета на руски: (Чете) „София, 21 март 1921 г. Джалбоко уважаеми, г. Теодоров, в отговор на Вашето писмо от 17 того мога да Ви скажа, че в периода, предшествуващ встъпването на България във войната, между мен и моя французки колега от една страна и английския посланик от друга действително понекогаш имаше разлика в оценката на тукашното мяжко положение, за което аз считах и считам, че бе мой дълг да държа в течение Министерството на иностранините дела в Петербург. Но мене сведенията съм черпил не от Вас и не от г. Малинова, а от една страна, от разговорите си със самия Айрънсайт, а от друга с председателя на Министерския съвет г. Радославов“. — Види се той му е говорил, че вашия колега не е на същото мнение. — „А колкото се касае до онова влияние, което будто-би съм могли да имат върху г. Радославова съветите на Блик Айрънсайт, аз си позволявам да мисля, че това мнение е съвсем неоснователно. Моля Ви да приемете уверение в съвършеното мое почитание и искрена преданост“. Подписал Савински. Когато ми даде това писмо, той ми прибави: „аз бях много неприятно изненадан от тая вихолка на г. Стамболовски. Той е вероятно жертва на г. Радославова и всичко това, което ми пишете тук, ме много потресе. Лъжа е отначало и докрай казаното от г. Стамболовски за Вас и за г. Малинова“.

Председателствующий Х. Манолов: (Звони)

Т. Теодоров (о): Един министър-председател, който си позволява в отсъствие на Радославов от негово име да говори такива ложи, аз мисля, че нема нужда да се опровергава. И г. Стамболийски държи за парламентария ред.

Некой от земеделците: Хайде, отивай си!

Т. Теодоров (о): Ако той има най-малки понятия, най-дребни понятия за туй нещо, което се назова политическа чест и лично достойнство, след всичко онова, което ни наговори тук в четири заседания.

Председателствуваш Х. Манолов: (Звънци)

Т. Теодоров (о): . . . след всичко онова, което използва в една интерпелация тук за да ни каже, трябва да назначи един дебат тук, в които да ни даде възможност да отговорим на неговите мрежни измилици, на неговите хули, за да види и той сам къде е истината и къде е ложката. (Подигравателно ръкопляскане от земеделците)

Председателствуваш Х. Манолов: (Звѣни)

Т. Теодоров (о): Ако той не направи това, той показва само, че неговите понятия за лична чест и за достойнство, съз твърде посредствени. (Ръкоплесканието от народното прогресистче) Имате да ни давате време за отговор, г. Стамболовски, а не да станете сега да ни хулите пак отново.

Министър-председател А. Стамбoliйски: Ще ви дам сега.

Председателствуващ Х. Манолов: Има думата г-н министър-председателя.

Министър-председател А. Стамбoliйски: Г. г. народни представители! Вземам думата за лични обяснения. (Глънчка)

Председателствуващ Х. Манолов: Моля, г-да, типина! (Пререкание между Т. Теодоров и земледелците)

Министър-председател А. Стамболовски: Г. Теодоров!
Слушайте сега.

Т. Петров (к): Червена метла трябва за всички ви.

Министър-председател А. Стамболовски: Тая метла по-напред тебе ще измете, аз виждам. (Към председателя) Призовете г. Теодоров да слуша.

Председателствующий Х. Манолов: Моля, г. Теодоров, г. министър-председателя се обръща към Вас да слушаш.

Т. Теодоров (о): Аз искам за миналите му думи да му отговоря.

Председателствующий Х. Манолов: Сега той Ви отговаря.

Т. Теодоров (о): Аз искам за миналите му думи да отговоря. Сегашните му думи ще ги слушам.

Министър-председател А. Стамболовски: Г. г. пародии представители! Г. Теодоров направи към вас един апел. Аз ще се присъединя към този негов апел. Дайте възможност да се доизкажа по външната политика и той да излезе да ми възразява — дайте възможност: само в четири заседания говорих и съм стигнал едва до 16 юни 1913 г. (Смех в среда левицата) 16 юни! Аз искам да го разгледам, аз искам да го анализирам така, както съм го проучил. Искам да видя авторите му, искам да сишиха характерите им, искам да намеря кой създаде 16 юни и защо го създаде.

Т. Теодоров (о): Генерал Савов, когото вие направихте дипломат.

Министър-председател А. Стамболовски: Незабравяйте, че 16 юни 1913 г. е извор на всички злини. Вие знаете, че в списъка на лицата, които упоменах, дори и генерал Савов турих на последно място. Значи и него поставям вътре. Аз ще ви изнеса документи по тази работа, за да се осветли обществото и историята. Требва да ви кажа: „Пиша история“. Много верно — онова, което казах, то не бъде историята на България. Имащето една заблуда досега, имаше един Фердинанд, с който се покриваше всичко. Кой е крив за 16 юни, кой е крив за котерийната политика на правителството, кой е крив за тази война? Фердинанд, Фердинанд. Така си оставаше заблудата и тъй щеше да остане за историята. Е добре, Фердинанд го нема. Чакайте да разберем под Фердинанда, дали нема малки Фердинандчета, които да създават тези катастрофи. Аз искам да се уясни това, и апелирам към вас: дайте ми възможност, макар че сте гласували договора в мое отстъствие, когато бях болен, дайте ми възможност да се доизкажа, . . .

Д-р П. Джидров (с): Кой не ви дава?

Министър-председател А. Стамболовски: Моля — . . . апелирам към вас, аз съм готов, папката ми е готова и ви казвам, че говоря специално за 16 юни, защото до там съм достигнал. Ще се даде и на г. Теодорова да говори, защото това, което се говори, то ще е история и ние трябва да я напишем. Тези хора вече си отиват, и пие ще си отидом, и пие ще изпомрем. Кой ще напише историята? Тези ли ще я напишат? (Сочи комунистите) Те още отсега я изолищват. (Възражения от комунистите) Нито един от тех (Сочи пародиопрограмистите и демократите) не пишат дневник, защото, ако съм писали дневници, достатъчно е да обискирате домовете им, да вземете дневниците им и да ги публикувате, за да им теглите присъдата. Те имат позорно минало и не могат да излезат със своите дневници; мемоари няма да пишат. Части от историята на България се написа. Тази история ги клейми като предатели, изнася факти, но нито една от тези партии не е излезала да ги опровергае. Само казваха, че е написана от Симеон Радев пристрастно, тя е написана тъй или инак. Е добре, излезохте ли в историята да покажете на нас, младите, че Симеон Радев, че Стамболовски не съм верен в своите изложения? Къде ви съм вашите мемоари, къде съм мемоарите на покойният Каравелов, къде съм мемоарите на Теодоров? Той се занимава с адвокатски дела, но не е написал и не ще напише своите мемоари.

Т. Теодоров (о): (Възразява нещо)

Министър-председател А. Стамболовски: Ние искаме да знаем какво си преживел, какво си вършил, т. е. какво си вършил знаем, но не знаем защо си го вършил — да се оправдаеш поне.

Т. Теодоров (о): Ето, изпесох ви го.

Министър-председател А. Стамболовски: Г-да! Нито един не пише своите мемоари, за да не можем да виним в техната душа и да видим защо тези хора са пречупиха характерите още в утрото на своето управление и станаха слепи оръдия на един всевластен държавен глава. Фердинанд не дойде тук като Фердинанд, който изпратихме; той дойде едно момче, което беше свикнато да ходи по шантаните да гуляе — така попе го представяваха тези, които го доведоха — дойде едно неопитно момче, не е бил даже селски кмет (Смех в среда земеделците), нито е бил пекър или писар, никаква длъжност не е изпълнявал, а дойде като едно неопитно момче. Фердинанд беше конституционен държавен глава през време на Стамболова. Дохождат народиците и Фердинанд изведнож си разпасва пояса и започва да ръчи България и тези, които управляваха при него. Коя е причината на това падение в морално отношение на българските държавици — ние ще треба да го знаем, и понеже тези хора върват вече към Орландовци, ние ще треба да изтържнем от тех всичко, което са преживели, да ли кажат защо паднаха, защо се окепаха, защо докараха катастрофите, ние треба да ги предизвикаме. И аз ви моля да ми дадете възможност да съм с ви моя речи, които ще продължат не знай колко време.

А. Ляпчев (д): Такива речи, които се повтарят сто пъти, струват много скъпо.

Министър-председател А. Стамболовски: Ето го този, който тури тръплив венец на България, този, които докара последния погром — той казва: „Много скъпо костувват“. Къмени сте се сетили да правите икономии! Не речите ни, а вашите войни, безумия и катастрофи костувват скъпо на България.

А. Ляпчев (д): Да, да!

Некой от земеделците: Колкото един ден война нема да бъдат скъпи.

И. Гетов (з): Неговите речи струват едно примире.

А. Ляпчев (д): Ако не беше моето примире, щях да ви питам аз Вас. Моето примире ви спаси.

Т. Теодоров (о): Не може да се направи по-голема несправедливост — да не кажа друга дума — да не давате възможност на противника си да Ви отговори. Говорете колкото щете, трибуната за Вас е неограничена. Аз апелирам недейте подпр четири заседания, като говорите по $2\frac{1}{2}$ часа — 10 часа, да избегате и да не дадете възможност на никого от нас попе пет минути да говори на тази тема, на която Вие говорите. За Вас е нужно да отворим Вапните очи, да видите пепло, да видите п себе си, и ако щете говорете и 10 заседания, немам нищо против да говорите и 100 заседания, но лайте на нас поне десетата част от това време, за да Ви отговорим.

Министър-председател А. Стамболовски: Тъкмо това твърдя.

Т. Теодоров (о): Ако бегате от нашето говорене. Вие тогава вършите една непочтена работа, и най-голямото унижение, което може да се извърши спремо политическия противник, това е да не му дадеш да говори.

Министър-председател А. Стамболовски: Г-да! Аз поддържам и подчертавам думите на г. Теодорова: дайте им възможност да се изкажат! Историята е против тех, миналото е против тех, настоящето е против тех, те съм осъдени от обществената съвест, те съм приковани на позорния стълб — дайте на тия нещастници, които докараха нещастието на България, преди да отидат в Орландовци, да кажат последната си дума! (Ръкоплясане от земеделците) Аз апелирам към вас да им дадете тази възможност.

Г-да! Спират се на онова, което ме предизвика сега да взема думата, а не след г. министра на финансите. Аз искам да я взема по-после.

Г. Теодор Теодоров излезе с един документ тук. Какво разбрахте от този документ? Кажете ми, какво разбрахте?

От земеделците: Сам той разбра ли нещо?

Министър-председател А. Стамболовски: Аз ви моля, който е разбраял, да каже. Едно съжаление само от г. Савински за нещо, което не чухме, нито знаем какво е. Г. Савински не е бил, когато аз съм говорил тук. Г. Савински дохсяда по-после, яви се пред мене и нищо не загатна по тази работа, нищо не каза.

Т. Теодоров (о): Има си хас!

Министър-председател А. Стамболовски: Аз знам, че му съм се оплакали веднага за това, но той нищо не каза пред мене. Ето, подчертавам туй нещо: г. Савински дойде при мене, ръкувахме се, седе, приказвахме и нито дума по този въпрос.

Ц. Бржшлянов (о): Деликатен е човека — може ли да каже нещо?

Министър-председател А. Стамболовски: Но г. Савински и с писмото си не казва нищо. Това писмо ме убеждава още повече, че онова, което твърдех и което твърдя, е напълно верно. За да отиде Теодор Теодоров да иска документ от един човек като г. Савински, който е изпаднал в много тежко положение, в по-тежко отколкото неговата държава, за да се оправдава, какво показва това нещо?

Министър д-р Р. Даскалов: Че е гузен.

Министър-председател А. Стамболовски: Че е гузен. Когато аз го питах тук — един от двамата е извършил това престъпление, или Малинов, или Теодор Теодоров — той стана набързо и каза: „Аз не съм, а за Малинов не зная“. Но Малинов не е представил още такъв документ, а Теодор Теодоров бързо с документ да доказва своята невинност. Какво показва това? Ако е силен човек по известна работа — ако аз бях на местото на Теодор Теодоров, още в Парламента ще кажа: не само че не съм, но аз предлагам една анкета и, ако излезе верно това, което казва Стамболовски, аз ще направя това и това. Той не смееш да кажеш, не смееш да направиш това, нито пък документа ще го спасиш. (Ръкоплясане от земеделците)

Т. Теодоров (о): Аз се срамувам с Вас да правя анкета.

От земеделците: А-а-а!

Ц. Бржшлянов (о): Най-добра анкета е свободния печат.

Министър-председател А. Стамболовски: Ето онова, което аз възпроизвеждох, което казах и което костува много скъпо на България. В 1915 г. тъкъ се беха сточни обето-тълствата, че представителя на Англия — Айрънсайт, беше се доближи до кабинета на Радославова и ръководеше по външната политика този кабинет. Не се чудете. Аз съм ви казвал и друг път, че и в миналото сме имали такива работи. Стамболов в много отношения е успевал, защото е имал човек, който да го ръководи и крепи. Турция, в Абдул-Хамидово царуване, дълго време се крепеше, защото имаше други, които я крепеха; и днес даже Турция успева, защото има некой, който ѝ помага. Айрънсайт, казвам, беше достигнал дотам, што, когато на 21 май 1915 г. държалите от Съглашението беха дали една искра, която показваше, че е ултиматум, в която искаха да се определим и в която казаха какво дава Съглашението за това наше определяне. Айрънсайт беше достигнал дотам, да каже на изпълнителното правителство: „Недайте още; това не е последната дума; аз ще ви кажа кога е последната дума и тогава решавайте, ще възвршите ли или нема да възвршите. Аз ви съветвам да възвршите с Съглашението, по вие ще бъдете господари на вашето определяне. Все пак, аз ви казвам, че войната не е към своя край, че Англия тепърва замочва да се готови за война. Вслушайте се в думите на Кичинера, още жив, който каза: Англия от 150 хиляди души, които има сега,

ще ги направи неколко милиона и дотогава България, даже и да е в редовете на победителите, ще падне, ще се източи. Чакайте, ще ви кажа момента. Аз съм пълномощен министър на Англия, но искам да бъда и приятел на България“. И списанието правителство на Радославова се окуражи и отговори в една искра: отблъсна предложението на Съглашението и остана да пази неутралитет, за да го наруши през м. август същата година.

Ц. Бржшлянов (о): Той бе искрен още от началото.

Министър-председател А. Стамболовски: След като си отиде Айрънсайт — аз ви казах, тогава Айрънсайт влияеше на Радославова при това положение, в което се намеси. защото се клатушкаше и колебаеше никакде отиде — може би Фердинанд да не се е колебал...

Ц. Бржшлянов (о): Каква наивност!

А. Урумов (о): Съюза на България с Турция?

Министър-председател А. Стамболовски: Моля ви се.

А. Урумов (о): Как така „моля ви се“?

Министър-председател А. Стамболовски: Мислите, че съюза на България с Турция предшествува м. август ли?

А. Урумов (о): Датата, която говорите, предшествува м. август.

Министър-председател А. Стамболовски: Недейте горни така, Г-да! Имате колебание у Радославова, защото той дълго време през своя опозиционен живот твърдеше, че е англофил. Българският народ не е англофил, по той твърдеше, че е англофил и дори привърженик на Гладстона, като либерал.

А. Урумов (о): И му телеграфирайте.

Министър-председател А. Стамболовски: Аз съм по-млад, ама изглежда, че знам тази работа по-добре, защото не съм адвокатски дела и не съм да печеля като вас.

А. Буров (о): Имате други работи.

Министър-председател А. Стамболовски: Никакви други работи немам, само обществени работи. Немам възможности, да се грижа за купопи.

А. Буров (о): Можеш се да ги създадеш.

Министър-председател А. Стамболовски: Да ги създада ли? Искате ли ти декларирате и заедно с Вашите да ги подарим на България? Искате ли?

А. Буров (о): Виждаме какво правите.

Министър д-р Р. Даскалов: Приемете предложението.

Министър-председател А. Стамболовски: Най-после да направим този жест — хайде: двамата да попарим всичко, каквото имаме, на България. (Бурни ръкоплясания от земеделците) Аз стоя на думата си, честна дума ви давам, че каквото намерите у мене, всичко ще дам на България. (Ръкоплясане от земеделците)

А. Буров (о): Къде ще ги търсим?

Министър-председател А. Стамболовски: Къде ще ги търсиш ли? Ти ще търсиш моя имот, аз твоя.

А. Буров (о): И ще видите, че днес съм по-беден, отколкото когато умре баща ми.

Министър-председател А. Стамболовски: Ако си пре-несъл банкнотите! Но и да си ги препесъл, аз приемам — само за жеста.

А. Буров (о): Ако направим едно сравнение, какво е било Вашето положение преди 1—2 години и днес...

Министър д-р Р. Даскалов: Харизете ги на българската държава.

Министър-председател А. Стамболовски: Не можете, г. Буров, търсете други начини да ме съкрушавате; в материално отношение да ме съкрушиште — никога!

А. Буров (о): Разправяте легенди!

Министър-председател А. Стамболовски: По отношение на себепожертвуващ никога нема да ме надминете!

Т. Теодоров (о): Исус втори пали си?

Министър-председател А. Стамболовски: А можете да сторите онва, което Маджаров ви препоръчва във вестника — да убийте Стамболовски, както едно време убихте Стамболова.

А. Буров (о): Хайде-де!

Министър-председател А. Стамболовски: Той в една стъпка това пропоръчва.

Т. Теодоров (о): Ти имаш тупето да кажеш от високото място, което заемаш, че съжаляваш, дето не съм ни отишил. Като министър-председател позориш тази страна.

Председателствуващ Х. Манолов: (Зважни) Моля, г. Теодоров, стига съм пресичали.

Т. Теодоров (о): Повтарям го десет пъти и още немам срам да говориш, че другите щели да те убиват!

Министър-председател А. Стамболовски: Г-да! Аз пак повтарям, че ако българския народ се взъмнути на 24 май и отиде да излезе това взъмнение върху народния дом...

Х. Кабакчиев (к): Никакъв взъмнутен народ немамте — това беше полицията. Престъпниците съм посочени. Не Ви е срам!

Председателствуващ Х. Манолов: (Зважни)

Министър-председател А. Стамболовски: Ако, казвам, народа беше дошъл до убеждението, че трябва да се изгони парламентът дом при „Шарения мост“, този народ требаше да изпълни друго едно нещо — требаше да иска взъмездие и да го наложи на друго място, требаше да утвърди своята накипела съвест, като излезе своето взъмнение, преди всичко, върху домовете и главите на опозиц. които докараха катастрофата на България. (Ръкоплясане от земеделците. Възражения от левицата) Това го казвам от висотата на министерската маса, от трибуната; това и от площада, навсякъде, ще го казвам.

Т. Теодоров (о): Засрами се! Викаш народа да убива и съжаляваш, че не съм ни убили. Ти го каза и за Радославова, че не ни е убил.

Председателствуващ Х. Манолов: Седнете на местото си, г. Теодоров!

Ц. Бръшлянов (о): Във време на конгреса защо не го направихте, г. Стамболовски?

Г. Дамянов (з): Г. министър-председателя през всичкото време ви слушаше; вие нема ли да го слушате?

Министър-председател А. Стамболовски: Г. Бръшлянов! Не го направихме, защото, преди всичко, не искаме така да действуваме.

Ц. Бръшлянов (о): Че тогава защо препоръчвате на парола да го прави?

Министър-председател А. Стамболовски: Казвам: ако този народ е решил да иска взъмездие, по-рано требаше от вас да го поискат, а после от тех и от другите. Аз осъждам този начин на действие, но посочват на софийския народ големите виновници; те (Сочи комунистите) съм малки, защото те се мъжиха да докарат катастрофа, но не можаха, а вие я докарахте.

Ц. Бръшлянов (о): Вие ще я съсипете.

Министър-председател А. Стамболовски: Бъди спокоен. Не сме като вас. Както сме я спасили сега, ще я спасим и по-нататък.

Г-да! Казах, че Айрънсайт беше достигнал до това положение, да съветва България да не се намесва във войната, защото още не беше време. Радославов изпълняваше исковите съвети, защото се колебаеше къде да отиде и защото се перчеше и биеше в гърдите, че е единствият англофийт; но когато Теодоров и Малинов съм отишли при него да го упрекват и да му казват, че сега е времето да се присъедини България към Съюзниците, т. е. да отвори война, Радославов, от скудоумие ли или от друго, по-зла, след като не могъл да обори техните аргументи, като го патиснали, той най-после извикал: „Земеделците, които представляват болшинство в тази страна съм своята организация съм своето политическо влияние, съм за неутралитета“. Тогава един от тех казал: „Остави тези саморасли политици — те от външна политика не разбрат. Питайте нас, които сме вреши и кипели в тази работа — по-скоро върбете, хващайт се за първавото хоро на външната“.

Т. Теодоров (о): (Възрааява пето)

Министър-председател А. Стамболовски: Тогава Радославов им казал: „Не съм само земеделците, които съветват да мируваме, да не напускаме неутралитета, но и Съюзниците съветва това“. Те се очудили защото идват от съюзнически представител, от руския представител — там ходят постоянно, обедват, вечерникът правят — очули се как може да има такова двоенличие: „На нас да казва по-скоро да се намесим, а на Радославова, да не се намеси“. Започнали да се тревожат. Тогава Радославов казал: „Не пелото Съюзници, а Айрънсайт, който е приятел на България; Панафио, представител на Франция, се е десните сирил, оставил е на Савински работите, но Айрънсайт е положителен човек на една положителна страна и казва да не отиваме“. Те си прехвалили устните и след неколко дена...

Т. Теодоров (о): Ничо подобно. Позволете ми да кажа, че през време на нашето свидение с Радославова не съм говорил ни една дума, нито за Айрънсайт, нито за вас, нито за нашия неутралитет. Напия разговор, който трая два часа, беше на съвсем друга тема, а не за Вашата персона, защото тогава Ви считах, че немате никакво значение, както Ви считам и сега.

Председателствуващ Х. Манолов: Г. Теодоров! Седнете на местото си.

Министър-председател А. Стамболовски: Моля Ви се, оставете моята персона. Шом съм без значение, защо тревогата Ви достига до лудост?

Т. Теодоров (о): Всичко това е измислица. Ако Радославов дойде тук, ще Ви изобличи.

Председателствуващ Х. Манолов: Най-сетне, ще искам наказанието Ви, ако продължавате да прекъсвате.

Министър-председател А. Стамболовски: След неколко дена, г-да, една телеграма забръмчава за Петроград — твърдя го това, каквато го на г. Савински, когато дойде и го доведете при мен — Савински съобщава този факт на Савинова, последният го съобщава на Сэр Едуард Грей, а той отзовава Айрънсайт и го хвърля в архивата, където е и сега, и запраща Фицморис и Оберн, който отива в Русия, загина. Какво става? Става това: Радославов се клатушкаше, той беше сила тогава, защото, ако той беше отказал да върви пасас-пататж, Фердинанд не можеше да мърда; Фердинанд беше силен при бесилите на тия, които управляваха; но шом те съм силни с характер, с принципи в управлението и с твърдост, той беше бесилен; той в този момент можеше да бъде бесилен, ако Радославов беше силен, а той беше по положени силен, защото целата опозиция беше против Фердинанд, не искаше да отиде по неговия път и шом Радославов казваше: „Да не отиваме“, Фердинанд не можеше да спаше калъча и да заведе българския народ на война; но Фердинанд се подмазваше на Радославова и му казваше: сега е момента, сега си силен, използвай тази сила в полза на България“. Казах на Радославова: „Този човек, който дохожда да ти се моли да ме увещаваш да отидем да се срещнем в Чамкория и да се разберем, този човек е изпаднал в немилост от съдбата — дръж се: сега или никога“. Никога Фердинанд не бе изпаднал в

такова безсилне. Но Радославов си го знаем какъв е: той не е нико по-вече от тези, които преди него съ управявали. Радославов остава без подкрепата на Айрнсайт. Може би и Стамболов, този по-сплен характер, ако беше останал без подкрепата некога на австро-германски представител, кога на английския, щеше да изгуби във външната политика по отношение на Турция, но когато имаше лост, стена зад себе си, той се зъбеше на целия Европа.

Н. Пъдарев (д): Вие, като се зъбите, имате ли лост, г. Стамболовски?

Министър-председател А. Стамболовски: Преди всичко не се зъбим — ище искаме мир.

Н. Пъдарев (д): Неделко Атанасов онзи ден какво говори от трибуната?

Министър-председател А. Стамболовски: Какво е говорил Неделко Атанасов, не знам; той може да си е изпълнил длъгъ като депутат, той не е министър и, вероятно, си е излез яда.

Н. Пъдарев (д): Той говори от името на вашата група.

И. Гетов (з): От свое име, не от името на групата.

Министър-председател А. Стамболовски: Радославов се освобождава от благотворното влияние на представителя на Англия, Радославов остава без компас и не знае какво да прави, в този момент вече Фердинанд тържествува. Може би, той ги е пратил, а може би и по свой почин съ отишъл, защото в този момент Тарновски минаваше за най-тежък и най-способен дипломат; в този момент той се възмъжна в Радославовия кабинет и не излизаше от там. След него доходжа и германският представител, Михаелес — той беше по-неподвижен, прусак, не прост, малко чорбаджия. И започват, казавам, да влияят над него. Доведдат фон Масовици, мекленбургски херцози, тръгват пред Радославова всевъзможни карти, доказват му как ще падне Русия, как ще падне Париз, и той се зашеметява. Остават около него дипломатите на Централните сили и техните военни капацитети. Впрочем Фердинанд си мислеше и по-рано да отиде с Централните сили; той докладираше пред мене на 4 септември (ст. ст.) 1915 г., че тъжно за този момент е дошъл, той го не криеше. И напоследък, след тригодишното ми лежане в затвора, като се явих пред него, пак се призна, пак викаше: „Как е възможно, г. Стамболовски, аз да изменя на Германия, на Австро-Унгария! Аз съм техно дете, аз съм техен възпитаник, аз не мога да им изменя, не мога да претърпя този позор“. Той беше ангажиран с тези сили, но Радославова го откажснаха зелен, какъвто си е, и завлечоха и България. И на 28 или 29 август, когато отидох с Димитрова и Драгиева при него, за да го убеждавам да не води тази главоломна за България политика, да се спре и го молехме просто: „Сирете, ще убийте България“, той излезе със същите аргументи на фон Масова, на Фердинанда, да ни убеждава, че Централните сили съ победители. Ние се противопоставихме. Най-после Радославов се спаси с това: „Г-да! Недейте мисли, че аз съм наредил тази работа. Има един велик ум, един гений, — Фердинанд, той я нареди, той е велик“, и ни приведе пример, какъв казал, когато му предложих некой си Кавала — той казал: „Кавала ще си остане на Константина, мой добър приятел“; предложил му некой за Цариград — той казал: „Цариград требва да си остане турски“. Вижте какви гениални мисли Радославов каза на нас! Когато видях, че Радославов се е опшел като пате в кълчица, позволих си тая нескромност, тая грубост и му казах: „Г. Радославов! Вие не сте в себе си. Аз Ви моля, идете в Чам кория — там Вие имате вила, или в некоя гора по-далече, престойте десет дена да си отпочинете, защото сте преморени, и преоценете онова, което сте извършили, за да видите, че то е глупост. Ако, след като си отпочините, решите пак да вървите в този стремглав път, вървете“. Той каза: „Г. Стамболовски! Наистина, че съм много уморен. Монте другари днес един с автомобил за един-къде си, утре друг на друго място, а аз съм се заковал за министърския пост, изморен съм и не съм си спомнянал. Но какво да правя? Всичко е свършено и го свършили онзи гениален мъж, Фердинанд, на когото аз безусловно вервам. Мене ме е страх, че мобилизация не може да стане — слягат с двама-трима души, вземете, които

щете места, за да ми помогнете да извършим това велико дело. Уверявам Ви, че България ще стане велика, ще бъдем победители след 3—4 месеца ще имаме мир“ и т. н. и т. н.

И така, г-да, аз пак поддържам, че отмахването на това малко на вид камъче, Айрнсайт, от София, от учителското му място над Радославова беше фатално, катастрофално за България. И аз се питам: кой синковец в България отиде дотам, што да предателствува, да иска този човек да се махне; кой отиде да предаде думите на Радославова на един представител на чужда държава, и казах или Теодоров, или Малинов; и двамата съ руски възпитаници, и двамата обичат повече Русия, отколкото България — в тогавашния момент, сега не я обичат, един от двамата извърши или и двамата заедно това гнусно и катастрофално за родината ни предателство.

Министър д-р Р. Даскалов: Сега имат конкуренти.

Министър-председател А. Стамболовски: Сега тези (Сочи комунистите) повече обичат Русия от България; те съ техни синове и техни внучи. (Възражение от комунистите).

Министър д-р Р. Даскалов: Вие Ленин, а те Николай.

Ю. Юданов (к): Вие прибирате Брангеловци.

Министър-председател А. Стамболовски: Ние прибирараме и стари, и млади — всички, които умират от глад. Аз ви казвам: ако в скоро време подгонят Ленин и дойде тук, и него ще приберем — ние сме милостиви хора. (Смех) Питам се, казвам, кои съм тия хора, които премахнаха Айрнсайт и повторям, и потретвам: един от двамата. Кой е? Теодор Теодоров бърза с документи да докаже, че не е.

Некой от земеделците: Значи той е.

Министър-председател А. Стамболовски: Тези документи ме ублаждават в противното. Не знам, може би и двамата да съм. Дължат да отговорят не тук, а на историите, защото това, което изнасям аз, ще излезе и в Лондон, и в Петроград; може би да имаме там некой и друг тесник, ама не се сещат да отидат да разровят архивата.

А. Ляпчев (д): Тя е разровена и публикувана по тези въпроси.

Министър-председател А. Стамболовски: Нищо не е публикувано.

А. Ляпчев (д): Само аз желая да запам от Вас, дали Вие можете да допуснете, че една Англия може да си сменява посланиците по тези предположения, които Вие правите?

Министър-председател А. Стамболовски: Я го гледайте, как разсъждават по тази работа! Секап не е бивш министър, а зверче, хванато от гората.

Министър д-р Р. Даскалов: Разбира се, щом Русия го обвинява за неговата политика тук, на Балканите, за война с Централните сили, нема съмнение, че Англия ще си вдигне посланиника.

А. Ляпчев (д): Ако искате да намерите расковничето между Айрнсайт и Оберн, погледнете на картата на воените действия, смобразете се с двете велики аксиоми на английската история и вие ще откриете това, което е истиня, а не това, което сами съчинявате. Съжалявам, че Г. Малинов не е тук — той би ви дал отговор на вашите подметания.

Министър-председател А. Стамболовски: Страшен отговор ще ми даде!

А. Ляпчев (д): Вие карате Народното събрание да Ви дава възможност да се изкажете, а щом дойде въпроса да се приказва по тези неща, хората от опозицията немат думата, не за друго, а за да възстановят фактите.

Председателствующа Х. Манолов: (Звъни)

А. Ляпчев (д): От Вас разбирам само едно: сега стават за мене ясни мотивите на онзи акт, който се състон в

резолюцията на вашата парламентарна група от м. май 1914 г., когато вие се турите в услуга на Радославова. Това е ясно за мене.

Министър-председател А. Стамболовски: Ще Ви отговоря и на това нещо, почакайте и имайте търпение.

А. Ляпчев (д): При това требва да забележа, че през 1915 г. Малинов никога не е бил при Радославова.

Г. Данаилов (д): Когато Радославов искаше да говори по въпроса за кабинета, той повика мене, не вика Малинова.

Некой от земеделците: Халваджията за бозаджията! Къде Ви е удостоверението?

Председателствующий X. Манолов: (Звънни) Оставете г. министър-председателя да продължава.

А. Ляпчев (д): Това съм бозаджийски сметки по сериозни въпроси. Не требва да се говори тъй.

Министър-председател А. Стамболовски: Теодор Теодоров казва: „Отдох, но за друга работа говорих, не за това“. Тук пък казват: „Нито един не е отишъл там“. Кой лъже сега от двамата?

А. Ляпчев (д): Нема защо да лъжем. Ние говорим тук за Малинова.

Т. Теодоров (о): Аз казвам, че съм бил при Радославова на 21 април.

Председателствующий X. Манолов: (Звънни) Г. Теодоров! Стига сте прекъсвали!

Министър-председател А. Стамболовски: Малинов и Теодор Теодоров беха един до друг през 1914/15 г., те беха блок, Малинов и Теодор Теодоров не искаха най-напред да съм срецнат, аз бях на противно мнение. „Как ще идем да се срецнем с този глупав човек?“ — казваха те. Ще съм срецне г. Малинов, защото той представява България, защото той управлява днес. Ако е въпрос, кой е по-глупав от вас, бъдашето ще покаже. Един път това го изнесе г. Абрашев, бивш министър, в „България“; имаше го и в „Земеделско знаме“. Един път в Народното събрание, когато хулеха Радославова, че бил такъв и такъв, аз им казах: „Познавам и вас, и него и не намирам никаква разлика между вас и него“.

А. Ляпчев (д): А Вие се намирате умник!

Министър-председател А. Стамболовски: Действително, из начерих различия между Ляпчева и Радославова. Онзи оставил катастрофалната политика наслед път, и дойде този; но наместо да дръпне колата назад, за да я спаси, тикна я в урвата. (Ръкоплескане от земеделците)

А. Ляпчев (д): Да, да, така се дръпва колата!

Председателствующий X. Манолов: Моля, г-да, недейте прекъсва.

Министър-председател А. Стамболовски: Радославов стои по характер поне по-горе от демократите, защото поддържа и днес, когато е паднал, една германофилска политика, а тези (Сочи демократите) беха русофили.

А. Ляпчев (д): Не сме били нито русофили, нито русофоби; ние сме били само българи през всичкото време; никакви други.

Председателствующий X. Манолов: Моля Ви се, г. Ляпчев, стига сте прекъсвали.

Министър-председател А. Стамболовски: Когато започна войната и управлявал Радославов, тогава, посред войната, Ляпчев стана германофил, Молов, Данаилов образуваха германо-български банки, турско-български балки, стаяха германофили и декларираха на Фердинанд, че ще водят политиката на Радославова.

А. Ляпчев (д): Да, да!

Министър-председател А. Стамболовски: И щом дойдоха на власт, първото нещо беше да декларира: „Отношенията ни с Централните сили са покървени, разслабени, напълно идване на власт, нашата голема цел е не да сключим сепаративен мир, за да спасяваме България, а да възстановим добриите отношения между нашите съюзници“. И започнаха с приемане на царе, на крале, на графове, да възстановяват тези отношения! А в. „Земеделско знаме“ от затвора писа: „Г. г. демократ! Вие дойдохте в името на един идеал познат на всички, в името на една цел: да склучите мир по-скоро. Вие искате да възстановявате степата, наречена отношения между Централните сили и България. Знайте, че дотогава, докогато вие възстановявате тези отношения, пода под вас, който гори, ще хлятне и ще запали и вас, ще запали и България“. Това им пишеше затворническото „Земеделско знаме“.

Т. Теодоров (о): Писмото на Димитров и на Омарчевски пишеше, че заедно с демократите ще образувате правителство.

Министър-председател А. Стамболовски: Г-да! Аз твърди, че Теодоров, Ляпчев и Малинов беха заедно през 1915 г., заедно ходиха при Савински, заедно ходиха и при Радославов. Защото един път този блок послуша мене и искаше да отиде при Радославова, но Радославов не ги присъди; по-после юдам замочна да ги приема. Той ги мразеше, защото били подлеци и предатели.

А. Ляпчев (д): Радославов не ги приел! Преди всичко, не съм ходил с тебе при Радославов.

Министър-председател А. Стамболовски: Още една басня трябва да опровергая. Г. Ляпчев ви казва: „А-а, сега разбираме вашата резолюция от 1915 г. — през май или юни беше . . .“

А. Ляпчев (д): Май, май.

Министър-председател А. Стамболовски: 25 май!

А. Ляпчев (д): Тъй.

Министър-председател А. Стамболовски: „. . . дето изложихте, че искате да запазите неутралитета и с това подпомагахте Радославова, когато ние — най-напред народиятите — избрахме и изложихме в резолюцията си на висшия партиен съвет, че трябва да се отиде по-скоро на страната на Съглашението“.

Н. Атанасов (з): Че ударил дванадесетия час.

Министър-председател А. Стамболовски: Тези пък демократите, излизаха, че ще ги изпреварят, че онези ще станат по-големи русофили . . .

Г. Данаилов (д): Не е верно!

Министър-председател А. Стамболовски: . . . побръзаха и те да кажат: „Да вървим! Оставете земеделците! Те какво искат? Те искат неутралитет и мораториум“ — на подигравка казваха — „бързайте да отиваме!“ А ние, които присъствувахме на техните заседания, им казахме: „Г-да! Млади политици сме, не ни позволяйте тая нестремост да ви дадем този съвет: вашата сила и вашият капитал между народа е дотогаз, докогато поддържате политиката на неутралитет; щом сте за война, вашият коз, вашият капитал се разпилва в народа“.

А. Ляпчев (д): Не беше за война и за неутралитет, а беше, за да се проговаря с тези, като Айрънсайт дори, които искаха да проговарят, а Радославов, който вие поддържахте, не искаше да проговаря, да се види какво дават и какво не дават. Това е истината, а не да съчинявате басни. (Възражения от земеделците)

Министър С. Омарчевски: Да се проговаря с цената на едно участие във война.

Председателствующий X. Манолов: Моля, оставете г. министър-председателя да продължава.

Министър-председател А. Стамболовски: Г. Ляпчев! Аз бях тогава 35—36 годиниц, а Вие бяхте над 50. Моята памет беше и тогаз, и сега по-силна от Вашата. Оставете ме да говоря.

А. Ляпчев (д): Това доказателство, че паметта Ви е била по-силна, не е от значение.

Министър-председател А. Стамболовски: Оставете ме да кажа това, което съм вършил и писал. Вам ви изменят и разумят, и паметта.

А. Ляпчев (д): Нищо не ми е изменило. Каквото предвидях, това стана, но не слушахте и не разбрахте.

Некой от земеделците: Предвиждахте ли, че ще дойдете до такова окалино положение?

Председателствующий Х. Манолов: Моля, г. Ляпчев, седнете на местото си!

А. Ляпчев (д): Аз си седам на местото, но тук само масали се разправят!

Министър-председател А. Стамболовски: Г. Ляпчев! По отношение духовните ценности, Вие сте кръгло сиряче.

Ц. Божилов (о): Моля, отговорете, г. министър-председателю, бил ли е Радославов толкова глупав, както Вие го казахте отдавне, ако той е намерил достатъчно наизнхи да верват в неговата искреност за неутралитет, макар и един ден. Вие сами признахте, че сте вервали дълго време, че той е бил искрено за неутралитет. Това с дебели черти ще се запише в историята на България и за отговорностите за тая война.

Министър-председател А. Стамболовски: Г. Божилов! Никога на Радославов не съм вервал, както не съм вервал и тук на тези господи (Сочи левицата), но искрено се стремех, като политик, да поставим Радославова при условия да не може да мърда. И вие си спомняте, че ние искахме тогава един коалиционен кабинет. Защо го искахме? Ние вервахме, че Радославов ще тегли към Централните сили, че вие ще теглите към Русия, а ние ще приложиме сме на средата и ще държим вашите изди, и изди на Радославов, и нema да ви дадем да мърдате.

А. Ляпчев (д): Що не склонихте Радославова?

Министър-председател А. Стамболовски: Ние имказахме: „Г-да! Дръжте за неутралитета. Ние знаем, че сте за войната, че вие сте военноподобни, както Радославов, но Радославов се хвана като слепец за неутралитета, дръжте и вие; той сега не смее да се пусне“.

Н. Пъдарев (д): Но пай-адразо вие държахте.

Министър-председател А. Стамболовски: Слушайте, г. Пъдарев. — Фонд Масов, и други, и Фердинанд го дърпаха, но той не смееше да се пусне, защото целия народ бе за неутралитета. Радославов декларира това нещо. И после, не забравяйте, че, умен или глупав, той бо властник — той ще определи накъде да се отиде, ако речем да отидем. Този кажете и вие: „искаме война“ — а вие, народници и демократи, изрекохте думата война преди Радославова — .

Некой от земеделците: Те казаха: 12. ч. удари, последният трен заминава.

Министър-председател А. Стамболовски: . . . щом кажете война, народът, който беше пресилен от миналата война, ще ви напусне — и ви напусна. Четете „Народни права“ — друг път съм го казвал — през 1915 г.: „Напускаме народната партия, напускаме демократическата партия, напускаме еди-коя партия иставаме либерали“.

Д-р П. Джидров (с): То винаги тъй става.

Министър-председател А. Стамболовски: Моля Ви се, имайте търпение!

Д-р А. Гиргинов (д): И целия Земеделски съюз направихте либерален! Вашата декларация от май месец се знае.

Министър-председател А. Стамболовски: Земеделския съюз привлече сега и вас, и тех, и всички. Ако извърши тази глупост, която Радославов извърши, ще избегате.

Д-р А. Гиргинов (д): През 1915 г. дадохте право на Радославов да преговаря с германците; вие формално му дадохте мандат, а той отказа да преговаря със Съглашението. Вие бяхте германофили.

Министър д-р Р. Даскалов: Той може да преговаря само в името на неутралитета.

Председателствующий Х. Манолов: Моля, г. Гиргинов! Седнете си на местото!

Министър-председател А. Стамболовски: Ти поне не отбираш от тези работи, нито си мащчи главата! Когато шефа ти е фалирал, ти какво дръжкаш глупости. Тези бабини деветини приказвай у дома си.

Д-р А. Гиргинов (д): Ти си си служил с лжви в целото си минало, както и сега си служиш, като министър-председател. (Възражения от земеделците)

Ю. Вълков (з): Вие немате нито минало, нито бъдеще, г. Гиргинов!

Министър-председател А. Стамболовски: През целото ви минало вашата политика е да се умилквате около шефовете на демократите, за да ви държат депутати и да ви направят министри, когато останеете.

Д-р А. Гиргинов (д): Говорете истината, а не разправявайте масали, които са за бит-пазар, както и целото ви управление е за бит-пазар!

Министър С. Омарчевски: Мълчи там! Имай елементарно чувство на уважение!

Председателствующий Х. Манолов: (Зважи) Г. Гиргинов! Стига сте прекъсвали.

Министър-председател А. Стамболовски: Виждате ли как съм нетърпеливи, когато говори човек истината? Аз говоря истината, факти неопровергими. Тогава се издаваха вестници, всичко това, което говоря, е писано в „Пропорец“, в „Мар“, в „Земеделско знаме“, в „Радикал“, в „Работнически вестник“.

Д-р А. Гиргинов (д): Писано е във вашата резолюция да преговаряте с Германия.

Председателствующий Х. Манолов: Г. Гиргинов! За последен път Ви правя бележка.

Министър-председател А. Стамболовски: Ето, там се казва: „Въпреки преживеното минало, и днес се чудя защо земеделците съм карали правителството да не отказва преговори, разговори и виждане с представителите и на Централните сили, и на Съглашението“. И това го говори един демократ, който е поддържал Радославовата политика за нейния погром! Но то е простено за него. Аз вервам, че и Ляпчев и Малинов го говорят. Не могат да разберат, че когато искал да запази известен неутралитет, ако искал да живееш в мир, ако не си отказал на едната страна, то не можеш да откажеш да разговаряши и с другата страна. Ние сме съвсемали Радославова: като ще приказваш с тези и онези, приказвай и с другите. А той приказваше повече с Централните сили. Нашите съвет беше да води преговори с цената на неутралитета с всички.

Д-р А. Гиргинов (д): И с германците!

Министър-председател А. Стамболовски: И с германците, и със Съглашението.

Т. Теодоров (о): А сега се правят на пречисти!

Министър д-р Р. Даскалов: И то на базата на неутралитета.

Министър-председател А. Стамболовски: Да. На базата на неутралитета. — А тези господи, въпреки всич

кото минало, не могат да разберат тая истина, защото не е леко да бъдеш държавник и да водиш външна политика. Време и кипели в политиката, а ти говорят глупости; вършили глупости и продължават да говорят глупости!

Некой от земеделците: Безумия.

Министър-председател А. Стамболовски: Нашия съвет беше: недейте изказва думата „война“, приятели, защото като кажете „война“, Радославов ще се пусне от неутралитета и ще каже и той „война“. И когато ще дойде момент да се определя къде да отиде, вие стоиме опозиция, няма да определите; вън от това, вие имате едно лошо минало, не можете да поемете властта, остава Радославов само да определя накъде да отидем — и той определи, но авангардите за война, за кръв беха тези. (Сочи народници, демократи и цанковисти)

А. Ляпчев (д): Не е верно.

Министър-председател А. Стамболовски: Те казаха „война“.

А. Ляпчев (д): Авантгардите бехте вие, защото Драгиев ви описва в клигата си: когато ви питаат какво да правят — да се възпротивят ли или не на мобилизацията, вие казвате: „Не, можем да излезем с по-добро за България“. Това ви е неутралитета — разбрахте ли го?

Председателствующий Х. Манолов: (Звани) Моля, г. Ляпчев, не прекъсвайте.

Д-р А. Гиргинов (д): Един въпрос, г. министър-председателю!

Председателствующий Х. Манолов: Моля, оставете се от тези въпроси. Не позволявам никакъв въпрос.

Министър С. Омарчевски: Немате елементарно чувство на уважение и почит, г. Гиргинов!

Председателствующий Х. Манолов: Ще Ви се даде думата по реда си, за да развиете Вашите въпроси, г. Гиргинов!

Министър-председател А. Стамболовски: Г. г. народни представители! Аз съм готов да отговорям на всички въпроси, стига те да имат самообладание да станат да ми зададат въпроси и пак да седнат, а да не брътят като пияни жени. Това условие, ако приемат, аз съм готов всички от тук (Сочи левицата) да ми задават въпроси и аз ще отговоря и за тех, и за политиката на България, откогато я помни, откогато боравя в тая политика. Разберете, че никакви измислици и лъжи нема да ви спасят.

Т. Теодоров (о): Работата е, че не ни се дава думата.

Д-р А. Гиргинов (д): Г. министър-председателю! Позволете да Ви задам един въпрос.

Председателствующий Х. Манолов: Моля, г. Гиргинов, нема да позволя да задавате такива посторонни въпроси, защото съм вън от дневния ред.

А. Ляпчев (д): Ами това, което говори г. министър-председателя, по дневния ред ли е?

Председателствующий Х. Манолов: Моля, седнете на местото си, г. Ляпчев.

Д-р А. Гиргинов (д): Със съгласието на г. министър-председателя.

Председателствующий Х. Манолов: Той може да е съгласен, но аз не ще позволя.

Д-р А. Гиргинов (д): Добре!

Министър-председател А. Стамболовски: Г. г. народни представители! Вие чухте, че аз станах за едно лично обяснение с г. Теодор Теодоров. Докато се обяснявам с Теодор Теодоров, стана Ляпчев тук да хвърли друго

едно обвинение. Аз на всекиго ще отговоря с пълно спокойствие.

От центъра: А-а-а!

Министър-председател А. Стамболовски: Забележителното е, че виновниците на погрома, онези, които запонаха България и докараха до това робско положение на нашествия български народ, те излизат да обвиняват!

А. Ляпчев (д): С големо основание излизат. Без вашата лудост в Владая, аз друго примирие щех да имам. Не можете да се оправдавате пред историята така. (Прекъсване между Г. Дамянов и А. Ляпчев)

Министър-председател А. Стамболовски: Дамянов! Остави го, бе, не виждаш ли, че не съм себе си?

Г. Дамянов (з): Как ще го оставя?

Председателствующий Х. Манолов: (Звани) Моля, г. Ляпчев!

Министър-председател А. Стамболовски: Ще ме извините, ако ви кажа следния пример. Като гледам Ляпчева сега, как си дере гърлото как, си къса дрехите, как се лъгти, как е неспокойен и как отправя фантастични обвинения срещу мене, че съм виновник за катастрофата...

А. Ляпчев (д): Да, да!

Министър-председател А. Стамболовски: ... припомням си, преди неколко години, един случай. Бях тогава заедно с г. Драгиев по агитация. Минавайки през гара Търново-Сеймен, там виждаме пие с него един човек заговорен в една стачичка с изпочупени прозорци, с изломани дрехи, гол — скитар, който фалирал и полу碌ел. Отидохме и пие към публиката и го гледахме. Той си къса месата и казва: „Какво ме гледат? Вие мислите, че съм луд? Не, вие сте луди“. (Смех сред земеделците) Като гледам сега Ляпчева, припомням си за онзи нещастник. (Ръкоплескане от земеделците)

А. Ляпчев (д): Ха, ръкоплескат Ви! Сега вече се доказва това!

Ц. Бръшлянов (о): Само че кой е съм съжалението дрехи: Ляпчев или Стамболовски?

Министър-председател А. Стамболовски: Ляпчев е фалирал търговец, който измени конституцията в полза на Фердинанд...

А. Ляпчев (д): Никакво изменение — не съм я изменил аз.

Министър-председател А. Стамболовски: ... който заляври политиката на Радославова, който не сключи на времето мир, за да спаси България от разнокъсване...

А. Ляпчев (д): Когато не го дават?

Министър-председател А. Стамболовски: ... за да спаси толкова материали, за да спаси толкова стоки на бойното поле.

Некой от земеделците: И толкова жертви.

Министър-председател А. Стамболовски: Ляпчев е виновен. Виновен е толков, колкото и Радославов, колкото и Теодор Теодоров.

Ц. Бръшлянов (о): Е, Теодор Теодоров!

А. Ляпчев (д): Когато трябваше да спасяваме и склучих примирие, вие правихте глупости, за да доразявате развалините. Разбрахте ли го?

Министър-председател А. Стамболовски: Правехме революция, за да махнем Фердинанд и да обновим България. Вършили сме глупости, защото сме повели борба, за да обновим България! Аз ви питам, ако Фердинанд беше останал, ако тия хора останеха да управляват, какво обновление щеше да има в България?

Г. Дамянов (з): Требаване да избнете 4 хиляди души, за да дадете възможност на Малинов да отиде да му целува ръка.

А. Ляпчев (д): Съжалявам за избитите! Вие сте настървени на кръв, вие искахте глави да падат!

Г. Дамянов (з): Не сме настървени на кръв, не искахме кръв, а искахме главата на Фердинанда.

Председателствующий Х. Манолов: Г. Ляпчев! Ще разберете ли, че трябва да мълчите?

А. Ляпчев (д): Аз разбирам, г. председателю, но министър-председателя ме предизвиква.

Председателствующий Х. Манолов: Той ще Ви остави да говорите свободно.

Г. Дамянов (з): Ако не мълчи, ще го изнудим, г. председателю!

Министър-председател А. Стамболовски: Оставете Ляпчева, оставете този нещастник, съжалете го! Той е престъпник и калката съвест, останала у него, не му дава мира.

Председателствующий Х. Манолов: Не може да се остави да прекъсва. Никой не прекъсва като него постоянно.

Министър-председател А. Стамболовски: Той осъжда нашата буйност, но тя се прояви въвично съзнание. Искали сме да правим революция. Ами вие не проявихте ли буйност, насочена към по-друго — към атентати, към убийства на отделни лица, г. Ляпчев? Ами знаете ли, че вашият портрет се намира между портретите на апапите? (Ръкоплескане въред земеделците) Аз съм Ви го показвал тук.

А. Ляпчев (д): В режима на Стамболова ме преследваха, но не съм имали никакви основания да ме преследват. Преследваха ме само за едно, че не съм останал в партията на Радославова и Стамболова, а съм останал с Каравелова. Ако това е престъплението, приемам всичко това, което можете да кажете.

Министър-председател А. Стамболовски: Не зная. Родители портретите на апапите, аз намерих и неговия в тек през това време и тук го показах на Ляпчева. Г. Ко-принатор беше по това време до мен.

Д-р П. Джидров (с): Тебе, ако те гонеха, ще си да ти турият портрета в Градоначалството.

Министър-председател А. Стамболовски: Ти си млад, ти не знаеш. — Не искам да кажа, че той е могъл да прави апапилък, но е убивал, комплитирал е...

А. Ляпчев (д): Не съм убивал никого! Не!

Министър-председател А. Стамболовски: ... той е бил с Гизова и с македонските харамии, започто сам е македонец, и сега си е останал харамия. У него има нещо харамийско и арнаутско.

А. Ляпчев (д): Ничо нема верно в тия приказки!

Ю. Вълков (з): Жилката му е арнаутска!

Министър-председател А. Стамболовски: Г-да! Преди да свърша ще кажа само две думи за заключението на г. Теодор Теодоров, понеже с него водихме пререкания със, имаше запитвания, отговори и т. н. Чухте този стар държавник. Той се слави като най-добър финансист на България. И действително между старите народи ще се намери по-кадрен от него за времето си, разбира се.

Г. Дамянов (з): Ама за неговите собствени финанси?

Министър-председател А. Стамболовски: Не, не можете да обвинявате Теодор Теодорова! Едно време го обвиняваха, че откупил на бабалъка си книгите, но всички обвинения в това отношение съм голословни. Което е истина, истина е.

Ц. Бръшлянов (о): Слава Богу, чухме една права дума! (Смех въред земеделците)

Министър-председател А. Стамболовски: Теодор Теодоров е печелил като първостепенен адвокат. Адвокатството аз го сметам за една отвратителна спекулация...

Некой от земеделците: Кожедерство.

Министър-председател А. Стамболовски: ... и от моето гледище е един нечестен занаят. Но от гледището на Теодор Теодорова, всичко спечелено от него чрез адвокатството, чрез неговия език, чрез неговия талант като адвокат е честна печалба. Така го смета той.

Т. Теодоров (о): А, Вие го вземахте вече! (Общ смех. Ръкоплескане от земеделците. Глътка)

Министър-председател А. Стамболовски: Аз се взирам, аз изслушах докрай речта на прославилия се некога парламентарен тигър. (Смех у земеделците) Слушах я с внимание, исках да чуя нещо ценно от този човек поне по отношение на финансите, ако не по външната политика, по вътрешни въпроси и пр. и пр.

Д-р Н. Миланов (о): Не го оставихте.

Министър-председател А. Стамболовски: Г-да! Тази реч не зная дали е последна, може и да е последна, може и да не е последна.

А. Урумов (о): Хайде холан! (Оживление)

Ц. Бръшлянов (о): Застраховайте си живота, г. Теодор Теодоров!

Министър-председател А. Стамболовски: Виждате ли психологията на това младо кожодерче Бръшлянов, когато е въпроса за време, казват: „Застраховайте си живота“. Защо? Да остале жив ли? Не, пари да получи! (Смех и ръкоплескане от земеделците) Това е бивш социалист тесняк, по-пълно широк, а най-пълно най-широк, т. е. кожодер и погромаджия. (Смех у земеделците) Върху тази реч на г. Теодор Теодоров аз обръщам вниманието на вас и на историка, когато ще преценява делата на този първостепенен наш държавник, наречен Теодор Теодоров от старите партии — обръщам вниманието да се върнат в нея реч. Тази реч е най-характерната за него. Той е описан всецело там, като адвокат от трибуната на Парламента, като чорбаджийско дете, като дете на лихварин, който има съвършено друга психология, като човек, който предателският акт го смета за добродетел, за необходимост и т. н. Той ви казва: „Ако аз бех на мястото на тези хора там, които съм отговорили на чужденца, който ги е питал да свалят ли правителството, и те му казали: педейте го сваля, най-хубаво е те да прогоните данъците и после ние да дойдем“, аз щях да кажа: „Махнете ги по-скоро да се отхвърле България“ — под България той разбира себе си! (Смех и ръкоплескане от земеделците) — „махнете ги, за да се отхвърле от тех!“ Трябва да разложите змията, за да видите отрова ѝ. Г. Теодор Теодоров неволно се нарисува, ама набързо — както карикатуристите с две-три шарки нарисуват човека, така и той с две-три щрихи — хоп, един Теодор Теодоров бе нарисуван! Ако беше един стар държавник от типа на г. Гатев — виж, либералигите не съм дотам чисти, но в това отношение съм по-други — ако беше напр. Гатев — той минава за честен либерал, то е редкост, но минава за честен либерал (Смех въред земеделците) ...

Ц. Бръшлянов (о): От ден на ден взеха да Ви харесват либералите!

Министър-председател А. Стамболовски: ... уверявам ви, ако беше Гатев, немаше да постъпи така. И тази е разликата между тех. Той никога не може да дойде в партията на г. Теодор Теодорова, и той е прав, като нарече онзи предател. (Сочи Теодор Теодорова) И историята е права като паричка онзи предател. (Сочи Теодор Теодорова) Теодоров е силен държавник, първостепенен държавник, но той, макар че е толкова силен в своя ум, не му дохъжа на ум, че питалето на този чуждепец — не

го знам кой е — да свали правителството, това е едно престъпление от този чужденец; не му доххода на ум, че требва да се опълчи в този момент; ама мрази правителството; каквите щат да съм относенията му спремо правителството, той требваше да каже: „Как, вие да свалите правителството? Че нима такава роля имате вие, чужденците?“ Той требваше да каже, че ние имахме един чужденец Фердинанд, че ние страдахме от неговите пропизволи, че ние го изпълнихме, че ние водихме борба, че ние имахме тук един Каулбарс и всевъзможни още руски генерали, които искаха опекунство на България — провалихме ги. Как смеете вие да извършвате това нещо? Как можете да опълчите обществената съвест против нас, да изложите вашата държава? Ако е въпрос за сваляне на правителството — това е наша работа, ищо ще го свалим; ще отидем в народа, ще засилим нашите организации, ще отслабим техните и в един избор ще го бламираме; както гръцкия народ бламира своя великан Венизелос, така и ние ще бламираме тези наши министри, наречени „земеделци“, ще ги свалим. Но вие, чужденец, не смеете, вие не можете и не бива да си бъркате ръжката там, където не ви е местото. Ние сме самостоятелна държава. Ние ревниво пазим нашата свобода“. — А Теодор Теодоров какво казва? — „Ако бях аз, щех да кажа: „Махнете ги“. Вижте психология! Тази психология, прецепена от здравия разум и непокарания човешки морал, се нарича предателска, тази психология ви заклейми в историята като непоправими предатели, като отвратителни и групни егоисти, тя ви уби пред народа.“

Т. Теодоров (о): Г. министър-председателю! Аз Ви казах, че не съм могъл да бъда това лице, като казахте, че аз бил там. Че никой не твърди това. И че аз, ако бях, можете ли да ме подозирете Вие, че ще кажа: „Да стоят ти!“ Аз по-скоро щех да кажа: да си отидат те. Самия факт, че лицето е поддържало да стоят вие като необходим човек на България, показва, че не съм могъл да бъда аз, защото никога не съм Ви признавал за такъв необходим човек.

Министър-председател А. Стамболовски: Необходима е земеделската организация, а не Стамболовски.

Т. Теодоров (о): Вие сте един човек, който позори поста си. Вие водите България към пропаст — это моето мнение!

Председателствующий Х. Манолов: Моля, г. Теодоров, седнете си на местото. Ще искам наказанието Ви пай-после.

Некой от земеделците: (Към Т. Теодоров) Вие опозорихте България и не се срамувате!

Министър-председател А. Стамболовски: Г-да! Като чувам г. Теодор Теодоров да говори . . .

Т. Теодоров (о): Ако трябва да кажа своето мнение пред некого, че го кажа в този му вид, в който го казвам тук. Ето моята мисъл, а не че аз съм говорил на чужденците да ви свалят. Аз ви казах как мислят чужденците за своята рожба и ви казах, че е групно, мерзко от Ваша страна да мислите, да подозирате, . . .

Председателствующий Х. Манолов: Г. Теодоров! Седнете си на местото.

Т. Теодоров (о): . . . че можем да отидем да интригуваме против вас, защото ние не можем да правим така; други хора съм способни да направят това. Туй казах аз, а не че съм отишъл да го кажа. Аз не съм отишъл да направя това.

Некой от земеделците: Грешник, грешник!

Председателствующий Х. Манолов: Моля, г. Теодоров, поканвам Ви за последен път, седнете си на местото.

Министър-председател А. Стамболовски: Нека се изкаже този грешник! Това ще му остане.

Т. Теодоров (о): Г. Даскалов не каза, че съм били хора от нашата партия. Той каза „двама опозиционери“, че не му ги обозначили поименно.

Министър д-р Р. Даскалов: Г. Теодоров! В Вашата реч Вие още признахте, че комисията много малко намалявала разходния бюджет на България и, че, ако вие бихте били на власт, той щел да бъде намален още повече. Какво искате да кажете с тия думи?

Т. Теодоров (о): Аз ви казах, че ако аз бях министър на финансите, като български министър, щех да намали този бюджет — и ви говорих и в комисията — с много малко повече. Аз ви казах по-нататък, ако бъда министър на финансите . . .

Министър д-р Р. Даскалов: Какво искате да кажете с туй? Значи комисията е много по-малко жестока към България, отколкото сте могли да бъдете Вие. Значи, ако Вие сте министър, комисията нема да запита суверенитета на България и ще може да тури кръст на нейния суверенитет, и вместо 13 miliona, да намали 113 miliona.

Т. Теодоров (о): Аз ви казах, прави ми впечатление, че намалението 113 miliona е пиццоцко.

Г. Дамянов (з): Г. председателю! Кой има думата?

Министър д-р Р. Даскалов: Само не Ви прави впечатление, че се закача суверенитета на страната. За Вас това е дребна работа. За Вас е важно да се намали разходният бюджет на държавата.

Т. Теодоров (о): Аз пе ви махна 6-te miliona, конто сте гудили в Министерството на външните работи безусловен кредит, за да ги давате на този или оногоз.

Х. Ветовски (з): (Отива при Т. Теодоров и го кара да седне на местото си)

Т. Теодоров (о): Я хайде, махай се оттук!

Председателствующий Х. Манолов: Г. Теодоров! Още един път Ви предупреждавам; моля, седнете си на местото. Вие говорихте два часа и не Ви стигна това време и сега отнемате времето на Парламента.

Моля, г. Ветовски, престанете пай-после тези скандалозни сцени.

Т. Теодоров (о): Ето какво казах аз . . .

Председателствующий Х. Манолов: Г. Теодоров! Малко, или ще искам наказанието Ви.

Ц. Бръшлянов (о): Г. Стамболовски е съгласен да говори г. Теодоров, а другите не му позволяват.

Председателствующий Х. Манолов: Г. министър-председателят има думата, а не г. Теодоров.

Министър-председател А. Стамболовски: Г-да! Недайте се тревожи . . .

Т. Теодоров (о): Не слушате това, което Ви казва Савински и което аз Ви прочетох. Изопачавате си съвестта, но недайте изопачава това, което ви чета.

Председателствующий Х. Манолов: Г. г. пародии представители! Г. Теодоров не зачита правилника на Събранието. Ще искам неговото наказание, ако се обади още веднажд.

Министър-председател А. Стамболовски: Моля ви се, недайте се тревожи, когато г. Теодор Теодоров прекъсва. На него тежат големи престъпления; тежки престъпления; тежки престъпления висят над главата му. Той се е повел по ума на Ляпчева и иска с брътвежи да се оправдава пред обществената съвест.

Т. Теодоров (о): Не Ви е срам да сравнявате един държавник, като Ляпчева, с онзи луд, който сте видели в дръпка; и не Ви е срам като министър-председател да говорите туй нещо в българската Камара! Ама Вие знаете ли какво нещо е лична чест, Вие човек ли сте? (Глътка. — Възражения от земеделците) Вие сте от обора дошъл. Как искате да се не защищаваме, като Ви слушаме два часа да говорите такива водепичарски работи? (Глътка)

Министър-председател А. Стамболовски: Моля ви се г-ла, оставете го да се изкаже. Това му остава. Какво друго му остава? Един капитал има вече само — език адвокатски; нека се изкаже. Аз помня нещастната ми тъща, преди да умре, постоянно братвеше. Недейте обижда този човек. Той е за съжаление. В него бопнува гузина съвест.

Н. Пъдарев (д): И Вие говорите много, г. Стамболовски.

Г. Дамянов (з): А Вие като пъдарин говорите.

Министър-председател А. Стамболовски: Аз говоря, защото съм длъжен да приказвам, и аз не обвинявам Теодоров, който държеше 7-часова реч, за да доказва, че трябва да се откупи Хиршовата линия. Той тогава беше борец, той беше управник, тогава беше още в разцвета на младостта си, тогава немаше онези тежки престъпления, които сега тежат върху нещастните му илещи. Тогава той можеше да говори, както и аз мога да говоря сега. Но аз, ако достигна до положението на Малинова, на Ляпчева, на Теодорова, уверявам ви, че не ще имам този тенегъзулук да дойда да говоря тук. (Смех и ръкоплясане от земеделците)

Т. Теодоров (о): Вие, ако можете да си преценявате делата, нема да направите това; Вие ще избегнете от там.

Н. Георгиев (з): Вие в 1885 г. ги преценихте хубаво и избегахте; мълчете сега.

Министър-председател А. Стамболовски: Г. Теодоров! Аз твърдя, че ако бяхте преценили собствените си дела, исмаще да се кандидатирате и да дойдете тук да вършиште политика. Но Вие сте нетърпелив и тогава, когато другите политици безпристрастно преценяват Вашите дела; Вие сте нетърпелив и тогава, когато историята си казва думата. Сами казахте, че това, което говорим, то е история.

А. Урумов (о): Фалшивая история!

Министър-председател А. Стамболовски: Г. Теодоров нахвърли маса илелости по мой адрес: „бесрамник“, „позорник“, не знае още какво. Не му връзвам кусур, старостта му дава известни права да е по-волен и в своите думи. Отдавам това на старостта, на иерархията, на тежките престъпления, които висят над него. Човек, когато види много добро, чиявата му изхвърква, побърква се; когато се струпа големо зло върху него — същото става. Теодор Теодоров страда, защото е българин. Той може да е вършил предателски дела, ама ги е вършил, защото така ги е разбирил — несъзнателно. Но аз зная, как той страдаше, когато Цариброд се откъснаше. Зная, той тук все плачаше и викаше: „16 юни, един-кой си е виновен“. Но той не е толкова глупав, за да не разбере, че един ден историята ще проникне в миналото и младото поколение, което иде с по-голем ум и опит, ще проникне в това минало; че Фердинанд ще се забрави там и ще стане и той пуст, както неговото „Пусто поле“, където е сега, или на друго място, и че ще потърси съобразно с конституцията отговорностите и ще ги намери не в Фердинанда, а в Теодор Теодоров преди всичко, защото той беше най-умния човек в кабинета Данев—Гепков, и най-силният.

Т. Теодоров (о): Най-умния и най-силният, защото от всички българи по-много никой не е викал от мене против безумието на 16 юни за международната война. Нема човек в България, който да е протестирал повече и да е проклевал с право туй безумие. За това аз съм най-отговорния, че един милион луди и глупави хора се поведоха и ентусиазираха да отидат в една международна война и един Теодор Теодоров, един единствен, безпомощен, викаше в това отношение и пред цар Фердинанда, и пред колеги, и пред обществено мнение, и тук на трибуналата, и пред непрекъснато, за да флети туй големо зло. Ето, той е затуй виновник, защото той не ходи като Вас да пуштука с Радославова, да иска да образува кабинет с него и да го уччи, да му дава съвети, ами отиде един път, за да го разтърси, да възбуди в него българската съвест и да му каже: „Къде ти, злочастнико, мислиш да водиш България? Не виждаш ли, че ще я погубиш!“

Министър-председател А. Стамболовски: Пак горния Теодоров отива към бледия документ на г. Савински и търси под върбов лист грешна глава да свре!

Т. Теодоров (о): Вие сте го съветвали с вашата революция да води преговори с германците и австро-турците. Вие ще съждите мене!

Председателствующа Х. Манолов: Моля г. г. квесторите да отидат да заставят г. Теодорова да мълчи.

Г. Дамянов (з): Поискайте наказанието му, г. председателю!

Т. Теодоров (о): Вие ще ме съждите за делото на Радославова, в което вие имате най-големо участие от всички опозиционери!

Некой от земеделците: Стар човек сте — дайте пример на другите.

Т. Теодоров (о): Питате какво съм казал пред комисията. Четете всички какво съм казали, четете Ризова, който беше най-големия, най-върхния противник. Вие имате смелостта и държостта да казвате, че из съм най-випловъ — не Ви е срам. Защото съм бил най-големия противник против войната, затуй говорите с такъв език.

Министър-председател А. Стамболовски: (Към разсилния) Занеси му една чаша вода!

Т. Теодоров (о): Говорете сега по-нататък.

Министър-председател А. Стамболовски: Г-да! Ей тези думи на г. Теодор Теодоров ми напомняват великото творение на Толстой „Силата на мрака“. Там жената на един богат руски селянин умъртвява мъжа си, отравя го, и когато той, нейния мъж, умира, тя вдига целата махла със своя плач, иска да докаже своята невинност със своя громовит глас, като плаче над мъртвеца, който тя е умъртила! Теодор Теодоров казва: „Аз най-много говоря за 16 юни; аз най-много говоря това и това“. (Ръкоплясане от земеделците) Да, защото на 16 юни, ти, Теодор Теодоров, силния тигър, се превърна на една парламентарна министерска котка и поднесе отрова на България, и от тая отрова тя и до днес страда. (Ръкоплясане от земеделците)

Т. Теодоров (о): Браво на Вас, г. министре!

Министър-председател А. Стамболовски: Г. Теодор Теодоров искаше маса илелости против мене. Не знае какво не каза вече: мизерник съм, пакостник съм и пр. Спомням си случая, когато, излизайки от военно-полевия съд през 1915 г. с присъда до живот — защото съм искал да спре Фердинанда да не тласка България към катастрофална политика — спомням си как в софийската улица, за която често съм ви приказвал, имаше хора, засенени тук от покровителството на властта, неподложени на мобилизационни плаи, как паредели, когато минавах, отправяха ми ругатии и казваха: „Позориши българското име, сръбски писаници, предател“ и пр. И сега, когато чувам думите на Теодор Теодоров: „Позориши местото, позориши България“ спомням си за опозиции гамени там, дето ме осъждаха — за тях си спомням.

Некой от земеделците: Наверно и той е бил между тях.

Министър-председател А. Стамболовски: Тогава и те беха смъгласни с това, че аз съм предател. Всички тук, в София, сметаха, че съм предател, но дойде момент да се разбере кой е предател и кой е патриот.

Д-р А. Гиргинов (д): Ние Ви запещавахме в съда, г. Стамболовски.

Министър д-р Р. Даскалов: За очи само!

Н. Пъдарев (д): Той е забравил това.

Министър-председател А. Стамболовски: През целия си живот показахте само една доблест, и то само тази.

Министър д-р Р. Даскалов: И то за очи!

Т. Теодоров (о): Това е най-мръсното обвинение от мръсни хора.

Министър-председател А. Стамболовски: Г. Теодор Теодоров! Аз само подчертах Вашата реч. Вие през целото си време искахте да докажете, че Комисията по репарациите е една полза, една необходимост за България.

Т. Теодоров (о): Една печална необходимост.

Министър-председател А. Стамболовски: А пък аз ви казвам: България не е изяла никому пет пари; България е честен платец, защото българина, в своето земеделско болярство, е честен. За нас беше достатъчен договор, който ние: толкова и толкова ще дадете за безумното на вашите стари държавници. Ние подписахме тия дългове и ги признаваме. За нас е достатъчен подписа. На един честен човек, на един честен народ, за каквото и той го признава вече, нема нужда да му пращат от делни хора да му хлопат постоянно на капията. Ако си честен човек, нема нужда да пращат пристава за твоите дългове към мене. Ако имаш честност и имаш да ми даваш, нема да ти пращат пристава, защото вервам, че ще ми платиш. Щом българинът е честен, както и ти признаваш, защо има нужда да изпращат пристав при дължника, преди още той да се е опомнил от войната и да е свързал двата края в едно? Или българинът е честен и нема нужда от репресии във от договора или във от подписа му, или пък е нечестен. Вие доказвате, че има нужда от комисията, че тя трябва да дойде.

Т. Теодоров (о): И това не казах.

Министър-председател А. Стамболовски: Е, казали сте: един човек непременно да дойде.

Т. Теодоров (о): Не съм ги викал аз.

Министър-председател А. Стамболовски: Моля ви се, поддържайте едно от двете — или е честен български народ, или е нечестен. Аз поддържам, че е честен и че, въпреки комисията, въпреки давленията от тук, от там, той ще се изплати, никому нема да изяде пет пари. Справедливо или несправедливо, това е друг въпрос, но по отношение нашите изплащания ние ще бъдем честни. И тези тук (Сочи комунистите), които казват, че нема да плащат и те ще плащат. В Русия питат и търсят къде е Клемансо и Лойд Джордж, за да дойдат да преговарят и да плащат.

Некой от комунистите: Не е верно!

Друг от комунистите: Вие вервате, че България ще може да плати?

Министър-председател А. Стамболовски: И руския народ ще плати. И той е честен в своето плащане. Той ще заработи и ще плати. Даже ще плати и лудорите на болярството; ще заплати и тези рубли, които те хвърляха; ще го заставят и тех да плати. Който има стари рубли днес, да не се страхува...

От комунистите: Пророк!

Министър-председател А. Стамболовски: ... защото тези рубли, преди всичко, в по-големата си част съм притецяне на хора от великите сили. И пак-пак пред, когато се справят с днешната или бъдеща Русия, ще им казват: „Вие тук имате рубли, имате полици“; — рублата е полица — „платете ги“. И ако има некой от буржоазията да се с пагълта с руски рубли — у мене нема, допушам, че и у вас (Сочи земеделците) нема, но у тех (Сочи комунистите) трябва да има и боляшевийски рубли; може да има и врангеловски.

Министър д-р Р. Даскалов: Възможно е.

Министър-председател А. Стамболовски: А и в чуждите страни има такива рубли и вие ще видите каква цена ще дадат на тези рубли. Те ще поискат да дадат цена на лениновите и врангеловите рубли, те ще поискат руски земеделски народ да осребри тоя боклуц. Та, казвам, България е честна и ще изплати. Моята дума е, че нема нужда от репресии, нема нужда даже и от Репарационна комисия, г. Теодор Теодоров. Ние ще платим и без тази комисия. Комисията със своето дохождане

нема да ни направи по-честни, отколкото сме. И ако правителствата на великите сили от Съглашението съзнаят и разберат нашата честност — а вие ще им даваме доказателства на честност и запад пред, както и в миналото — и рекат да премахнат, да си повикат назад своята Репарационна комисия — вие ще казахте „Междусъюзническа“ — казвам, ако рекат да я повикат, вие ще им благодаря. Аз нема да кажа: не, стойте, дръжте ти тук. И ще им благодаря не от умраза към хората: хората съм благодарил, те изпълняват своята мисия. Нема умраза, нема и нищо друго към тех; те съм изпълнители на един договор. Нима ще се откървеш от борца, ако изнудиш пристава, когато дойде да си иска парите? Не; напротив, ще спечелиши и един акт отгоре, че си се съпротивлява на властта. Но ако пристава не дойде никак, още по-хубаво, г. Теодор Теодоров. У Вас не е дохождал пристав на вратата, затова по знаете какво нещо е. Та подейте Вие, стари държавнико, да пледирате тук, че имало нужда от Репарационна комисия.

Т. Теодоров (о): И това не съм говорил.

Министър-председател А. Стамболовски: Ама сега го отривате, след като Ви доказах, че вършите предателство. Преди половин час в речта си го повторихте неколко пъти.

Т. Теодоров (о): Не съм ги викал аз.

Министър-председател А. Стамболовски: Говорете това, което аз ви говоря тук, и действуйайте така, както аз, и тогава елате да работим с общи усилия, за да докажем на нашите кредитори, на великите сили от Съглашението, че пак ще изплатим и без тази комисия. Достатъчни съм техните дипломатически представители и икономически министри тук, достатъчен е нашия подпис. Ние ще изплатим, нема защо да обременяват нация бюджет с нови разходи, с издръжкането на оккупационни власти, на Репарационната комисия. Това не биваше да го кажа. Ето, аз съм министър и вие требаваше да назовете езика на достолапието. Това съм го казвал на комисията, и на Брияна, и на Лейд Джорджа, и на всички го казвам: ние немаме нужда от комисия; ще изплатим дълга си, честни хора сме.

Некой от земеделците: Разбра ли го, г. Теодоров?

Т. Теодоров (о): Ние нема да плачем за тях.

Министър-председател А. Стамболовски: Г-да! И аз съм съгласен с г. Теодорова, че чужденците не могат да се подават на виновните на този или ози българин, и аз съм напълно съгласен, че те съм достатъчно духовно и морално издигнати, за да могат да съзнаят, да разберат рамките на своята деятельности, на своите права и да могат да преценят онези представители, ако би имало такива; които искат да ги месят в нашите партизански работи тук, когато техната роля не е такава. Може от тук да е имало желание да действуват пред комисията, за да споделят работата на правителството и да го свалят. Дължа да дейдарям, че никаква податливост не съм проявил чужденците, представители на Съглашението, спремо тех. Повтарям, че те съм достатъчно проницатели, културни и умни хора, за да ги преценят в какво дередже съм. Оставете ги в този кафет, в който съм тук; оставете ги пред най-прости селяни и той сам ще се чуди и ще разбере, че тия хора не съм с ажла си. Напр., да видят Ляпчева, когато държи реч с разгласен пояс и с ръжете в джоба, а съм та и г. Теодоров, самите селяни, и най-простите овчари, ще ги преценят и ще кажат: „Може би да е бил тигър, умен некога, ала сега е остарел, има нещо да му липсва“. Мислите ли вие, че тия чужденци немат достатъчно ум и прозорливост да ги преценяват? Прецениха ги и пет пари не дават за техните умилквания.

Т. Теодоров (о): Тогава защо хулите и защо казвате, че имало насижквания?

Г. Данаилов (д): Вие окръжно сте писали по това.

Ц. Бръшлянов (о): Защо говорите за жените и дъщерите на хората?

Министър д-р Р. Даскалов: Г. Бръшлянов и г. Теодоров! Вместо да говорите, може да попитате, и щехте да научите от мене, какво съм говорил, а не да дръжкате подобни глупости.

Т. Теодоров (о): Писаха не само вестници, но и хора, които съм дошли, ми казаха. И един другар съм имали, по-мръсен от Вас, и той е говорил.

Министър д-р Р. Даскалов: Никога не съм се отказвал от онова, което съм говорил. Онова, което съм казал, твърдя го и днес. Аз не съм казвал никога онова, което вие сте писали в некои вестници.

Т. Теодоров (о): Значи Вие отричате каквото съм казали?

Министър д-р Р. Даскалов: Аз не отричам никога, че българската буржоазия и голема част от София, специално, се е женила за чужденци, и на вечеринки и балове съм се мъчили да могат да ги спечелят на своя страна.

Г. Данайлов (д): А това какво е?

Ц. Бръшлянов (о): Това е срамота!

Министър д-р Р. Даскалов: Нещо повече. Аз мога да твърдя, по пъма защо да изнасям тия неща тук, в Парламента.

Т. Теодоров (о): Това само гърците си позволяваха да го кажат за нас, но българин да го каже това нещо!

Министър д-р Р. Даскалов: Г. Теодоров! Недайте ме кара повече да говоря, защото, ако заговоря повече, не знам какво ще стане.

Г. Данайлов (д): Какво може да стане?

Министър д-р Р. Даскалов: Недайте ме принуждава имена да казвам.

Т. Теодоров (о): Вие знаете, че гръцките вестници пишаха че българите, за да имат симпатии на Европа, подлагали жените си. И сега Вие отидохте да го повторите тук от трибуната! Не Ви е срам! (Смех)

Председателствующий X. Манолов: Моля!

Т. Теодоров (о): А пък той иска Содом и Гомор да пропадне, запото имало разворот в София. Може би около него чифлик да има.

Министър-председател А. Стамболовски: Ако е за мой чифлик, него ще изгорим.

Т. Теодоров (о): Вие искате да пропадне София и да остане само Вашия чифлик с Вашите крави.

Председателствующий X. Манолов: Моля, г. Теодоров!

Министър-председател А. Стамболовски: Не само моя колега г. Райко Даскалов, ами и аз съм имал сведения за тези долни походжения на нашата янишки аристокрация, на нашата гол-фолулска аристокрация. Като бяхме в затвора с него, на нас полицията, която ни придвижаваше, шпионите, които изпращаха там, ни допнасяха през време на войната списъци, че жената на еди-кой си днес е при еди-кой си германски офицер, на еди-кой си генерал джанджерята с при еди-кой си австро-германски офицер. И когато ви говори г. Даскалов за такива походжения, аз знам, че има в себе си списък, който го държеше тогава — имаше тогава и други политически затворници и държеха този списък — и ние плюхме от погиба, че нашата аристокрация, че нашите опозиционни шефове, които съм управлявали и управляват, съм изпаднали дотам, што организите на фон Масов да престъпят граничите на приличието и морала. И днес не ние го говорим, а ще го говори историята, че го говорят дневниците на австро-германските и германските офицери. Но точка на този въпрос; той не биваше да се повдига.

Министър д-р Р. Даскалов: Ако се интересувате много и имена ще ви дадем.

Министър-председател А. Стамболовски: Твой че не лейте предизвиква. Ако искате да съдете този Парламент до това положение, ще излезем с имена.

А. Буров (о): Дайте ги.

Т. Теодоров (о): Обозначете имена, за да опозорите, може би, некои, но да спасите честта на българката. Знаете ли Вие какъв мерзавец се явявате, когато говорите за българката?

Председателствующий X. Манолов: (Звънни)

Министър д-р Р. Даскалов: Това се касае за нашата софийска аристокрация; за една шепа българки.

Т. Теодоров (о): Такива пачаври, които вие познавате и мислите, че това е аристокрация! О-о, вашата аристокрация!

Министър д-р Р. Даскалов: Аз не говоря за нея, а за семейства на видни политици.

Т. Теодоров (о): Вашите приятели трябва да съм такива и онези на вашите другари. Говорете за тех.

Некой от земеделците: Малчи бе ти си полудел!

Председателствующий X. Манолов: (Звънни) Моля, г. Теодоров, ще искаш Вашето наказание. Моля г. г. квесторите обуздайте г. Теодоров. Заставете го да мъжки пай-после, да не тормози Събранието.

Министър-председател А. Стамболовски: Г-да! Никога историята пъма да се заблуди от това, което се приказва, никога тя нема да каже, че български народ е плувал в безчестие, че българката — подчертавам го — онази българка, която твори богатства, която пази морала, която пази семейството, е вършила безчестия през време на войната. Това историята пъма да каже, както по го е казала в миналото. Четете историята, говори се за болярките, за интригите на царските и болярски жени, говори се за безчестието на тази или онази жена, на еди-кой си болярин, но не се говори изобщо за българката, запото жените на болярите обикновено пристават да бѫдат българки и по морал и по език, и по посия, и по всичко. Вземете истинската българка — солниката — вземете пейния морал, вземете пейния трудолюбие — това е българката; туруте я съже жената на един български болярин, ще видите един контраст, грамадна разлика. Тя ще ви говори на развален български и френски език, ще ви говори на гръцки език, разголва се и отгоре и отдолу съже свояте деколте (Ръкоплескане и смех от земеделците). Това не е българката, г-да. Жената на болярина — това е изродена, това е интернационална жена; тя не е българка.

Некой от земеделците: Тя е другарка.

Т. Теодоров (о): Нашите джипери съм по-малко оголени от вашите.

Министър-председател А. Стамболовски: Искам да ви кажа, че историята пъма да се заблуди никога да каже, че българката през време на войната е била безчестна, плувала е в безчестие, вършила е предателство, попавала се е — не се страхувайте, че историята ще се заблуди.

И така, г-да, за заключение на пашия пръв държавник от старата школа — не го казвам пръв в сравнение с Каравелови. Стоиловци, Стамболовци — те имаха съвършено друг характер, съвършено други познания. Нито помен от Каравеловите черти пъма у Ляпчев или у днесните демократи — нито помен! Никога Ляпчев пъма да стори това, което е сторил Каравелов: когато е бил в Черната-джамия и когато над него съм извършили насилстви, когато гостожката му се е оплакала на представителите на чуждите държави и те отиват да го питат: „Верно ли е че в затвора съм извършили тези безчинства спомен Вас, г. Каравелов?“ — той, въпреки обстоятелството че съм извършил тези безчинства, казва: „Не, в България та-къв безчинства не съм възможни“.

Т. Теодоров (о): Сега съм възможни и се правят всеки ден. (Смех в среда земеделците)

Министър-председател А. Стамболовски: Де го биеш, де се пушка. Пак си е Теодор Теодоров, не може да бъде Каравелов. Като говоря състари държавици, аз говоря за тези живи и фалирани наши държавици — за тех говоря. Трябва да признаям, че между тех Теодор Теодоров е най-големата сила, че той е парламентарния тигър.

С. Дупаринов (з): Голяма чест! Нищо не е.

Министър-председател А. Стамболовски: Той може да е нищо по дела, но на думи той е тигър. — Г-да! Вслушах се в този джанник да видя какво говори. Най-напред той доказва, че ако е имало натиск над правителството да уравновеси бюджета, този натиск е едно благородно дело, този натиск е една необходимост. От там можете да сждите за неговия манталитет. По-нататък казва: „700 милиона лева можем да намалим от този бюджет“. Добре дошли, г. Теодоров — 700 милиона лева да можем да намалим. Заповедайте да кажете — защо не казахте, защо чакате защо мълчите? Аз ще Ви поддържам.

Т. Теодоров (о): Оставете и аз да говоря още един час.

Министър-председател А. Стамболовски: Аз исках да чуя този стар финансист да ни каже от къде можем да намалим 700 милиона, но не писочи. Г-да! Нема по-голем финансист и икономист ей от този човек — нашият финансист, г. Марко Турлаков, който тури вече всички под ръка със свите познания и със своите грижи. (Смех и ръкопляскане от земеделците) Заявявам, че историята, когато ще преценява делата на нашите финансисти, той ще държи първо място, защото завари напълно разнебитени финансист и направи всичко възможно, за да съкрати нашия бюджет и още прави усилия да го съкращава, и не е той, който ще се противопостави на тези съкращения; нито сътези тук (Сочи земеделците); но дайте, кажете какво можем да съкратим. Ние не сме се отказали да съкращаваме. Вие обаче ще възстановите против това съкращение.

Т. Теодоров (о): Лайтете да се ката на трибуцата още един час, ще ви кажа. Изслушайте ме, ама обещайте да го направите.

Министър-председател А. Стамболовски: Като човек на външната политика, Вие, г. Теодоров, сте фалирали в миналото; като човек на вътрешната политика, пак сте фалирали; като човек финансист исках да видя от Вас повече неща, добити от Валата опитност.

Т. Теодоров (о): Оставете да говоря.

Министър-председател А. Стамболовски: Кажете, исках да кажете, от де ще се намали. Той пусня само един кийор-шик — може да се намали 700 милиона и премина по-нататък.

Т. Теодоров (о): Позволете да кажа. Като повдигнете стойността на лева двойно, отколкото е сега, ще намалите бюджета със 700 милиона лева, а как да се повдигне лева, так да се спре падането му, вие се оказахте абсолютно негодни да го спрете. Аз ви даже наченях набързо, в пет минути, некои работи: мащите Консорциума, дайте известие...

От десницата: А-а-а!

Т. Теодоров (о): ... осигурете собствеността в България, да бъде лейтвилско собственост, а не парцал във външните ръце. Лайтете на хората да могат да бъдат господари на капиталите си, ...

Председателствующий Х. Манолов: (Зважи)

Т. Теодоров (о): ... а не да ги гонят вашите — какви да ги нарека — изтезвачи и изнудвачи да им вземат рушев под предлог, че попадат по чл. 4, и да изпълнят заетворите с цвета на българската търговия и индустрия.

Председателствующий Х. Манолов: (Зважи)

Министър-председател А. Стамболовски: Цвета на българската търговия — Гендович, Радославов, Пешев! Това ли е цвета?

Т. Теодоров (о): Истинските престъпници ги нема. Мехмедджийски, който направи 25 милиона, вие пуснахте направо и т. н. и т. н.

Председателствующий Х. Манолов: Моля г. Теодоров престанете да прекъсвате!

Министър-председател А. Стамболовски: Г-да! Казах, търсех да чуя нещо ново от този човек, понеже започна да говори по бюджета. Г. Теодоров, когато говори по бюджета ...

Т. Теодоров (о): (Възразява нещо)

Председателствующий Х. Манолов: (Зважи) Г. Теодоров! Ще поискам най-после наказанието Ви, Моля, престанете най-сетне да прекъсвате. Не знаете как да се държите в Парламента!

Министър-председател А. Стамболовски: Теодор Теодоров требаше да ни каже като финансист как може да се подпомогне на България, а не да доказва, че имаме нужда от опекунство. Ние го имахме. Г. Шарло е пак представител на велики сили от Съюзничеството. Той можеше да поеме тази роля, вие го доведохте преди войната, немаше нужда да се отрупват комисии върху комисия. Казах, честни платни сме и такива ще останем; че народът и държавата никога не съм проявили безчестие по отношение на изплащанията; по когато г. Теодоров говори за съкращения, трябва да ни каже от къде може да се направят. Аз съм петимен да чуя и съм готов да Ви подкрепя, каквите искате съкращения да направим; Вие обаче не казвате. Пуснахте само един кийор-шик. Какво казахте в своето заключение? Изкарайте, че, ако не съществуваше днешното правителство, немаше България да дойде до това тежко положение.

Т. Теодоров (о): Безспорно!

Министър-председател А. Стамболовски: Ето ви — безспорно!

И. Бръшлянов (о): Като си отидете, ще видим.

Председателствующий Х. Манолов: (Зважи) Г. г. народни представители! Часът е вече 8. Според правилника, би требвало да бъде вдигнато заседанието. Г. министър-председател предлагаше да се продължи заседанието, докато се изчертят дебатите, по въпроса за изменението на закона за бюджета. Които приемат така поправленото предложение от г. министъра на финансите, моля, да си вдигнат ръката. Мнозинство. Събрали сме приема.

Заседанието продължава.

Продължавайте, г. министре.

Министър-председател А. Стамболовски: Сериозно ли говори г. Теодор Теодоров, че ако днешното правителство не беше на власт България немаше да бъде в това положение? Ако той сериозно говори това и го поддържа, не само аз, но и историята ще каже, че този човек не е в себе си, защото то значи следното: известна родилка ражда един урод и заболева от родилната треска, вследствие неправилното раждане и дохажда лекар да пери тази нещастница от родилната треска, и намират се хора като Теодор Теодоров да кажат, че лекарят с виновен защото тази нещастница е подложена на такива пратъни.

Т. Теодоров (о): Г. министре! Не искам да Ви прекъсвам и дори да Ви слушам, защото повелението, което държите е непристойно. Аз ще си отида. По-хубаво ще бъде да приказвам със своето тютюн, отколкото с Вас. (Излиза)

Министър-председател А. Стамболовски: Требаше да имате обикновения ум да говореда от Горубляне (Ръкопляскане от земеделците), за да разберете тази истинска България, преживява поддълга треска, вследствие на туй, че роди елио чудовище, не едно, а неколко чудовища: първото на 16 юни 1913 г., второто през 1918 г.; две катастрофи доли България: тези катастрофи беха чудовищи вълни, които покрелиха майката, и майката преживява поддълна треска. Ние сме лекари, които я перим, а вие сте виновниците, за да роди България това чудовище и да изпадне в това положение. Имате ли моралното право да кажете на лекаря който 1½ година я пери и който по свидетелството на българския народ и на целия свет я пери умело, имате ли моралния купаж да кажете, че ти ще я умориш и требва ли ти да имаш да търпение, самообладание, да слушаме онози, които докараха до това положение тази поддълка, да слушаме тия, които проявиха безумия и фалираха по всички линии, да ти предписват генети. Ние ги слушаме и имаме това самообладание. Но как ще ви съкажат виновниците на катастрофата. Какво чухме? Чухме нови безумия, нови глупости: преди всичко разбрахме, че те още не съм разбрали положението на България и от къде идат злините и нещастията: те не съм разбрали, че България страда сега, когато ще требва да се плаща, че именно сега преживява

родилна треска; че България страда, защото преживе две катастрофи, защото беше във война неколко години. Родилката, когато ражда има болки, но нема родилна треска; тогава се правеха борцове, а немаше бюджет; родилната треска се явява след седмица, може-би две седмици подир това. Тази прости истина требва да разберете. Лекарите днес я лекуват. Вие сте джелатите, убийците на България, ние сме пейзите спасители. Съдбата докара това щастие на България, да дойдат нови хора, незападани в престъпления, незападани в безумия, незападани в катастрофи. Може да съм неуки тези лекари, може да им отречате докторски титли, но какво да правим, като сте фалирали вие — ще прибегнем към пародната медицина. Днес България прибегва към пародната медицина, самия български народ я цели и недейства мисли, че ще я умори, па и да я умори, нека я умори той, народът, а не вие, нейните джелати, които я прострехте на смъртно легло. (Ръкоплясане от земеделците и викове „Верно!“) Недейства мисли, че парода ще умори себе си или своята татковина. Това може да го направят хора боляри, отчуждени от България, които съм безхарактери, които служат на един Фердинанд на един фон Масов, или този, или онзи, като благовеят пред големците. Те могат да я продадат за паници леща, но парода никога нема да се продаде или да продаде своята родина, защото от тази продажба преди всичко той ще страда. Ако дойде окупация, вие ще вземете куфагите си, както ги и взехте, без да сме ви плашили да бегате и ще избегате, ще се приспособите, ще адвокатствувате некъде, ще защищавате дела, ще живеете от рентата си, ама този народ, българския, земеделския народ нема къде да иде. Като рече да бега, ще избега из кожата си. Нема средства, нема свободна професия, ще седи тук, ще робува, ще се спасява. Не се плашете от парода. Ако бяхте слушали ума и упътването на този народ, вие немаше да глупнеете. И сега глупувате, защото го неслушате. Договара, докогато се вслушваме в пародния глас, ние ще бъдем истински и умни управници. Станем ли като вас, ще сме за боклука, ще трябва да ниритнат. Още не сме заживели с вашия ум, още не сме се присъединили към вас, не сме станали боляри, не сме се продали, не сме потънали в Содом и Гомор, да погинваме, за да казвате, че трябва да се махне това правителство. Ако се махне това правителство, кой ще дойде? Тези приятели, които идат след нас (Сочи комунистите), отричат правото ни, но и пис им отричаме правото. Те ще запалят България повече от вас. Кой може да дойде? Вие ли пак ще дойдете? (Обръща се към левицата. Смех) То значи плачите, то значи онези, които съм учили България, които съм я опожарили, които съм я окървили, да ги нарарат отново да я управляват. То значи още вълците, които съм окървили и проредили стадото, да бъдат възмутени отново в него. С такъв ажъл бехме през 1918 г.

Ю. Юрданов (к): Помагате им да дойдат.

Министър-председател А. Стамболовски: Казвахме: настрували сте боклук елате да управлявате вие, впрегнете се и чистете този боклук. Преживехме и таи дивотия. Дойдохте на власт, наструвахте още по-голем боклук, докарахте първата катастрофа, преживехме я, докарахте втората, сега искате да докарате и трета — нема го майстора! (Смех от земеделците) — да се изразят с тази пародна подумка.

Какво препоръчва Теодор Теодоров? Лева, казва, паднал. Ще падне я, защото война водихте, защото безумия вършихте, защото сега требва да се плаща. Погледнете всички други, които съм победени и на които съм наложени тежки договори, на да им парата. Ще пада и лева, но това не значи, че България ще погине; не. Лева ни ѝ се видигне с нашето трудолюбие, с нашето управление, с туй, че България се отърси от вас, виновниците за погромите, хората съм стари понятия и разбирания, от туй, че България се отърси от Фердинанда, тя вече стъпва на спасителния брег; тя е спасена; тя не погина и не ѝ погине.

Какво препоръчвате вие, г. Теодор Теодоров, за да се спаси положението? „Оставете, казва, България така, както беше в наше време“, т. е. България повалена на земята, като полужизнен труп, нападнатата, както по-рано, така и сега, от същите онези гадове, които в продължение на 40 години я смукаха и тога, когато беше на краката си, па същите тези гадове, според теорията на г. Теодор Теодоров, трябва да се остави тя и днес, когато е на смъртно легло. А вие знаете кога гадовете падат много действуват на човека или на животното — когато той е полу-живлен труп, . . .

Министър д-р Р. Даскалов: Когато телото е омаломощено.

Министър-председател А. Стамболовски: . . . когато телото е изнуreno и омаломощено. Ако послушаме техната теория, да оставим този полужизнен труп на онези спекуланти като Чапрашкиовци, да си вършат спекулата, както през време и преди войната, то значи болника, който е пред тебе и над който депоношно бдеш и му даваш лекарства, да го оставиш да го лаят дървесини, бълхи и въшки.

Министър д-р Р. Даскалов: И кърлежи.

Министър-председател А. Стамболовски: Така не можем да гледаме ние болник, г. Теодоров. Най-простата селянка ще се погрижи да го облече, да го почисти веднага от тези гадове, защото, ако останат, ще го доуморят. Болестта лема да го умори, а гадовете. Нашите мерки срещу капитала не съм насочени да го погубят капитала, не; те съм насочени да приберат средства от този, който има повече, повече да даде за спасението на България. Побегна ли некой земеделец? Земеделците днес съм десеторъ и двайсеторно повече обложени с данъци: с данък върху прихода, с поземелен данък, с износни мита. Избега ли некой, продаде ли си нивите, изнесе ли пари? Не. Когато турихме закон за данък върху капитала, казахме ли: този и този земеделец не бива да плаща? Не. Туряме: от толкоз до толкоз капитал ще плаща такъв данък. Гоним ли ние капиталите? Какво искате? Вие искате сега — и това за вас ще бъде разумна политика — да наложим данък обратно пропорционален на капитала, т. е. колкото е по-беден човек, повече данък да плаща. На слугинията на Теодор Теодоров да турим 10 хиляди лева, а нему две хиляди лева, както некога тук, от трибуналата, изкарала за г. Гепова, че неговите слуги повече данък плащали, отколкото сам той. Не зная дали е верно. Аз ви препоръчвам съществието на Никола Пиперов, който не беше още секретар на либералния кабинет — „Данъците в България“: мисля, че той сам изкарваше това нещо. Той посочва какъв плаща и вие ще видите как данъците съм били обратно пропорционални с имотното състояние: колкото по-беден, повече данък, а колкото по-богат, по-свободен от данъци. И Теодор Теодоров плаче. Защо? Задето облагаме онези, които съм си укрили имота от 10—20 години и които съм заграбили от мерите. Кои съм тези хора? Земеделци ли съм, социалисти ли съм, радикали ли съм? Не. Това съм пародия: гръмчари, демократи, цапковци и либерали, това съм хора, които съм живели под покровителството на котешината власт. Това съм хора, които не съм плащали данъци. Каза ми онзи ден един селски кмет: „Много хубав е този закон“. Знаете ли, че нашите богаташи, чифликчи досега не съм си декларирили половината от имота? С този данък по 30 л. на декар, и общински да предвидите да платят. Ше си платят и пъдаршината, всичко ще си платят. Или ще им вземем имота. А Теодор Теодоров плаче за тези, които съм обирали България и казва: „Спасението е да оставите кожодерите и спекулантите да се ширят, без да ги облагате с данък; да ги оставите да се ширят и да обират, както съм обирали — те ще спасят България“. Ако това можете да докажете и ако могат чужденците да докажат, че това е истина — да направим опит. Но не можете да докажете, че като оставим възпите по болника, той ще оздравее по-скоро. Това може да го говори безумен човек. Но. Болнику трябва да се очисти, преди всичко, от гадовете, от въшките. След тия войни българският народ имаше един бунтарски дух и техното възстановление (Сочи комунистите) се дължи на тия бунтарски дух. Ние бяхме сила пред войната и ние добихме много нещо, но и те добиха след войната много. Този бунтарски дух беше заsegнал народните маси и ако ние не прибегнеме към нашите реформи ако не дадехме удовлетворение на техната възмутена съвест, ако не предпиреме всички тия мероприятия справедливи, които ви плашат, които ви на караха да станете чужденци, да се скъртачите с тех, да избегате с aerоплани с капиталите си или да ги преинсете чрез ваши близки и далечни, ако не прокарахме тези мерки. българският народ щеше да се большевизира и България щеше да погине. Ние издигнахме с тези мероприятия огнеупорна стена против большевизма. Большевизма трябва да го усмирите не с шикове, а с идеи. Большевистите останаха с празни ръце. Къде им съм практическите имена, с които ще подмамят парода, те съм останали без коз. Затуй отслабнаха.

Н. Габровски (к): Като държите военно положение и цепчуга, като ни преследвате, арестувате и поставяте вън от законите.

Министър-председател А. Стамболовски: Ленин държи по-големо военно положение. Аз съм казал: недейте ни обвинява за това военно положение и за тази цензура, защото вие сами казвате, че ако сте на власт, нема да позволите на другите вестници да палират; даже ще назовете чрезвичайка. И ние ви казваме: нито цензура сме въвели, нито военно положение. Заварихме ги. (Смех в линията) Ама защо ги не вдигнем?

Ю. Урумов (з): Защото народът иска!

Министър-председател А. Стамболовски: Да, защото народът иска това. В конгреса обсъждаме този въпрос и народът реши, че ние сме прави. Кого засега цензурана? Народа ли засега? Ралото ли, производителите ли? Не. Арапите на перото засега. А вие можете ли да откажете, че има арапи на перото?

А. Урумов (о): Има!

Министър-председател А. Стамболовски: Кого засега военното положение? Подсъдимите по чл. 4: Гендович, Рачо Петров, Радославов, Жековци и всевъзможни още престъпници, а не народа. Те ли съм народа? Тех засега военното положение. Искате да го махнете, искате нова война, искате да ви позволим да говорите за четничеството, за придобиване на наши земи и пр. с война? Това искате вие!

А. Урумов (о): Не е верно!

Министър-председател А. Стамболовски: Нема да ви позволим! В печата се заклеймихте вие с позора на милито. Печата допринесе много за кръвавите войни. Този печат ние го подлагаме под съдия здравител, както подлагаме и опези, които искат да подпишат с четничеството, с разбойничество България отново — единакво. Ако вие искате да позволим на тези виновници за войната да пипнат и да плещат каквото шат, за да подклаждат огня, тогава вие имате право на разбойниците по горите да ходят, позволяете на четниците да минават, но това ще ви докара война. Готови ли сте за една война, готови ли е народа за една нова война? Не! Като четете вие искати или сръбски вестник, който пише срещу България, какво ви става? Нали ви настражват косметите, нали изпадате в едно умопомрачение и казвате: ах, тези гърци, пак трябва война срещу тех! Ами ако пуснем и пашите „кучета“ от тук, има плет между тех, границата ще разпокъснат плема, ще си проврат главите, ще се хванат, ще се окръвявят и ще увлекат двата народа. Както четничеството, както разбойничеството може със своето преминаване, със своите лудории да предизвикат окупация или нова война, така също и нашите вестници могат да докарат тази война. Кажете ми, ако искате да сте искрени, ако искате да сте добросъвестни, че нашия печат нема вина в раздухвалето на шовинистическите идеи — да се съгласим да ги оставим пак да вилнеят. Не, г-да! Още на третия ден ще дойдат представителите на нашите съдии и на великия сили от Съюзниците, за да питат: „Зашо в еди-кой си вестник разпалват пак страсти? Вие говорите за миролюбие, но гледайте тоя печат — тъй и тъй приказва“. А печата в България — това е престъпния софийски печат, който носи тежката отговорност за катастрофите в България и за кръвавите войни. Променихте ли вие хората Добрийновци, Икономовци, . . .

А. Урумов (о): Дамяновци.

Министър-председател А. Стамболовски: . . . Дамяновци, Кръстю Станчевци и всевъзможни още писачи — ордия?

А. Урумов (о): Гаджалов.

Министър-председател А. Стамболовски: Гаджаловци и други. — Променихте ли ги, за да искате днес промена в положението, което сте създали некога? Същите тези съ престъпници на перото. Поправиха ли се, гарантирате ли, че те съ се поправили?

А. Урумов (о): Дамянов и Гаджалов се поправиха!

Министър-председател А. Стамболовски: Не! Преди всичко трябва вие да обновите вашите редакции. Тези съ същите вестници, които падуваха България за война през 1912 г., тези съ същите вестници, които пак надуваха за война през 1913 г., за Солун. Вашия Силянов, напр., редактора на „Ден“ — я му прочетете брошурата, издадена срещу сърбите!

Ц. Бржшлянов (о): Той прави чест на нашата партия. Той Ви е учил на външната политика в затвора — така аз зная.

От земеделците: О-о! (Възражения)

Министър д-р Р. Даскалов: Ей че го каза!

Министър-председател А. Стамболовски: Ако беше такъв учител, трябва да научи д-р Данев на външна политика. (Ръкоплескане от земеделците) Той беше секретар на Данева в Лондон.

Министър д-р Р. Даскалов: Силянов е учител на д-р Данева, заради туй толкова прокопса.

Министър-председател А. Стамболовски: Главния цаниковистки учител е фалирал по политиката си, та разсилния ще го учи на външна политика! (Смех въред земеделците) Тежко и горко на обединената ви партия, ако разсилните в партията ви започнат да ви учат на външна политика.

Този шовинизъм, който проповедваха и който напакости много на България, требва да се спре! Г-да! Днес-заднес единичката пречка да се сближат народите на Балкански полуостров съ преди всичко вестникарите. И ако би имало държавници в Сърбия, в Румъния, които да решат да ограничат печата, да не злослови против своите съдии, обединението по-скоро ще дойде. Има част от българската интелигенция, в душата на която съ напластили диви идеи, идеи на злоба, идеи на отмъстителност, идеи на кръв, идеи на разделя. Тези хора съ живи; тези хора законите не могат да ги хванат, за да могат да бъдат осъдени на смърт — на тези хора раждате требва да бъдат пресечени, за да не могат да пишат, за да не могат да кръвявят народите. Стига вече кръви, стига да подклаждат огня! Спрете вече! Ние ще трябва да подадем ръка на нашите съдии; върху техните и наши гробове ние ще трябва да подадем ръка, за да спрем по-нататъшното безумие. Ние ще преследваме като разбойници всички онези четници, които ще искат да подпишат огня, и всички опези разбойници, които тук крадат и там отиват, и всички онези политици и вестникари, които ще искат да вършат нови безумия между балканските народи. Всички, които прочат на нашата политика за мир и ред на България, ние ще ги отстраним от пътя си. Нека ти съди некога историята, че сме поддържали вашето военно положение и вашата цензура срещу вас!

Н. Пъдарев (д): За цензураната има интерpellация. Поставете я на разглеждане. Защо избегвате да бъдат разгледана? Де е отговора на интерpellацията?

От земеделците: И то ще дойде.

Н. Хайдуков (з): Ето отговора на интерpellацията ви — туйте го!

Министър-председател А. Стамболовски: Този приятел (Сочи Н. Пъдарева) го гледам често да седи в Народното събрание и още не е запомнил, че по този въпрос, по цензурана и по военното положение, и интерpellации, и питания съ се правили и речи съ се държали. Какво искам повече?

Н. Пъдарев (д): Согласявам.

Министър-председател А. Стамболовски: Ето моя отговор на Вашето запитване!

Н. Пъдарев (д): Вие не сте чули развитието на интерpellацията.

Министър-председател А. Стамболовски: Какво ще чуя? Постоянно чувам от истеричния Ляпчев да ми дръжка тук. Какво ще ми дръжкат повече?

Н. Пъдарев (д): Вие ни дръжкахте толкова време и ние Ви слушахме.

Министър-председател А. Стамболовски: Не ви дръжкам, но ви уча на акъл.

Н. Пъдарев (д): Вие за себе си немате акъл — ще учите другиго!

Министър-председател А. Стамболовски: Какво ще ви уча; вие сте непоправими.

„Оставете, казва Теодор Теодоров, оставете живота да си възви твой, както си е възвел в наше време и през време на войната; недайте преследва никого от спекулантите, махнете Консорциума“. Тук за Централата на девизите не казва нищо.

Некой от левицата: Казва.

Министър-председател А. Стамболовски: Махнете Консорциума, казва, за да се оправи работата. Я ми кажете, защо ще се оправи работата? По-голяма цена ли ще добият произведенията като махнем Консорциума? Можете ли да твърдите това, че ще се качи цената на зърнените произведения, ако махнем Консорциума?

Министър д-р Р. Даскалов: Ще спадне непременно.

Министър-председател А. Стамболовски: Аз твърдя, че ще спадне непременно. Изпола ще се засили ли повече като махнем Консорциума? Не. Консорциума продаде всичко, каквото е събрали.

A. Урумов (о): Малко късно.

Министър-председател А. Стамболовски: Стига да плачете вече за него! Ако спекулантите го беха събрали, мислите ли, че българската държава с по-големи ища щеше да подпомага на тези спекуланти да правят износ, отколкото на един Консорциум? Не, вие не можете да изнасяте! Вие да сте гени в Консорциума, не можете да направите и едно повече. Дунавът е затворен, по Дунава нема никакво движение поради маловодие и поради бъркотия в света — не можете да прекарате лице от там; оттук те запришли; в Черно-море има и досега още да стоят мини от войната; в посилите не може да мине, защото е зоната на военна зона; ...

A. Урумов (о): Сега война има там.

Министър-председател А. Стамболовски: ... в Егейя те затворили: твоите съмеди съм в полувойна; Гърция води война; капиталисти за износ, търговци и пр. не смеят да дойдат, разправят се с бълшевизъм и мислят, че целия Балкански-полуостров плува в бълшевизъм, страхуват се. Къде ще изнасяте? Сигурен съм, че направите цепата на зърнените произведения от 2 и 3 л. на 50—60 ст. ще спекулирате вътрешно, верижна търговия ще правите, за да спекулирате, а положението ще се остане същото, за отношение държавни финанси и валута, по-лошо по отношение производството и народната кесия.

Министър д-р Р. Даскалов: Много по-лошо.

Министър-председател А. Стамболовски: Не по-лошо, а ужасно ще бъде положението, ако бяхме оставили България така, както Теодор Теодоров, Ляпчев и всички кожодери и погромаджии искат.

A. Урумов (о): Г. Турлаков не мисли така.

Министър-председател А. Стамболовски: Г. Турлаков е член от кабинета. Г. Турлаков е предлагал тези реформи, които вие познавате и от които се плашите и които осаждате.

H. Пъдарев (д): Ето, сега има внесени изменения.

Министър д-р Р. Даскалов: Да, измененията съм тук, но това е решение на кабинета.

Министър-председател А. Стамболовски: Оставете казва, положението така, както е било. Да говориш така, то значи да си оглушил, това значи да не си научил нищо ново и лицо старо да не си забравил. Това съм напълне държавници.

Мене често пъти ме обвиняват, че не съм присъствувал тук. Не съм присъствувал тук, защото съм претрупан с много работа, защото аз ги познавам; вие не ги познавахте — изслушайте ги добре, за да ги опознаете. Аз ги опознах, бях с тех, видях ги, разбрах ги и по делата им, и по характера им, и по морала им, и за всеки един от тех мога да напиша книга. Слушайте ги, за да ги разберете и да видите колко съм кухи и дребнави.

Народа долу ги разбра. Вие, другари земеделски депутати, отначало се очудихте; казвахте: стари държавници съм, чакай да ги чуем — и давахте вера, че има нещо в тех. Днес виждам и вие, че ги сметате за ступени камбани; те си дръжкат звук не излиза и все еднакво дръжкат. (Смех и ръкописка от земеделците) Аз отдавна съм се убедил в това нещо и затуй от любопитство дойдох сега да ги чуя, попеже ме обвиняват. И ако вземете речите им, когато станат да говорят, ще видите, че половината от речите им съм в този дух: „Къде е министър-председателя, запо не дойде тук? Дойде да направи хули и избега“. Не бегам, но знай какво ще приказват.

Министър А. Ботев: Ляпчев и Теодоров избегаха сега.

Министър-председател А. Стамболовски: Изслушах ги сега с внимаше и пак казвам: тази реч на Теодор Теодоров да стапе: тя е паметна, тя го характеризира по всички линии. „Махнете, казва, Консорциума, оставете спекулантите свободни“ — т. е. не ги преследвайте по чл. 4 — „не облагайте капиталите и положението ще се оправи“ — не облагайте с данъци капиталистите, оставете ги да спекулират, оставете ги да печелят от зърнената търговия и България ще се оправи. Ето това е Теодор Теодоров; ето, това му съм рецептите, това му е ума! Остарел — пе научил нищо; приказва, защото е научен да приказва като адвокат и заподобява да приказва. Последни усилия, за да живеят. Чухте ли вие една нова идея? Аз овие ден слушах Петър Карагодоров, който декламираше (Смех, всред земеделците) и беш любопитен да го слушам в декламациите и даже се очудих и запитах некой от монте другари; така ли си говори? Те казаха, че той все така говори. Рекох: той говори така, както аз едно време в I клас излезох да декламирам стихотворението „Есен“ — „Люлее ветър горите“ и т. н. и един учител излезе та ме така остро подигра, че през целото си ученичество и студенчество не посемах да декламирам вече стихотворение. Виждам един, който декламира речите си, както аз декламирах некога, но слушах го, защото Петър Карагодоров го познавам като финансист, и той требаше по-малко да декламира, а повече требаше да се спие върху своята материя. Там съм пепни финансист! Ние с малко финансисти разполагаме. Всеки общественик требва да разбива от финансист, всеки политик требва да има попятие от финансист, но има специалисти финансисти и истински финансисти — между тех турият и г. Петър Карагодоров. Той е финансист на Радикалната партия и аз исках да чуя от него нещо ново. Чух едничко ново нещо, че може да се тури на тютюна повечко и че ние трябва да направим една стопанска карта за култивирането на тютюна и т. н., да не позволяваме да се сес там, където ще могат други производители да се сеят, в полето напр., за да не израства потокачествен тютюн, който да поддържа реномето на наши хубав балкански тютюн, а същевременно да не отнемаме прехраната па нашето балканско население. Нека, казва той, да определим къде трябва да се сеят тютюн и къде не трябва да се сеят. Това съм и ваши идеи и ние вземаме поука. Търсих от г. Теодор Теодоров поука — пе я намерих. Съжалявам, че от г. Ляпчев не я слушах, но от него по-големи глупости щеш да чуя. Моето мнение за него е, че не се държи на джеката на нормалността.

H. Пъдарев (д): Не всеки може да разбере г. Ляпчева.

Министър-председател А. Стамболовски: Спомням си г. Ляпчева. Испех го като финансист, но те (Сочи комунистите) го смъркнаха. Те надали подозират, че съм го смъркли. Питайте ги как съм го смъркли, не знаят. Но аз попеже следя печата, помня, че в последното финансово управление на г. Ляпчева с тази валута — защото той се беше преобрънал сам на валута — Ляпчев не знае друго, само за валута приказва — те в своя вестник така го призовиха, че той в полемиката си просто призна, че е фалирил финансист. Та и като финансист аз вече не ценя г. Ляпчева и вервам, че и вие нищо не сте научили от него ново и умно.

Министър д-р Р. Даскалов: Нищо ново не е казал.

Министър-председател А. Стамболовски: А от големия политик, какъвто е г. Теодор Теодоров, не чухте нито една пепна мисъл, а чухте думи, които уронват престижа на България, на държавника, и чухте стари глупости да се повтарят.

Български лев ще се качи. Всички признавамо, че е паднал и че не бива това положение да е така. Но ка-

жете, г-да, рецензата, каквите по-други средства. Тези (Сочи комунистите) казват: „Макните го съмършено; по-неко върви надолу, пушайте, пушайте, докато се изгуби“.

От комунистите: Кога казахме така?

Министър-председател А. Стамболовски: Те казват още: „Като умре български лев съмършено, тогава ще е по-добре, тогава България ще живее“. Ние и все желаем лева да се качи. Как да се качи? Може-би да е смешно, но е верно, че не толко нашият лев пада надолу, колкото другите се качват.

Т. Ценов (к): Добре качихте нашия лев!

Министър-председател А. Стамболовски: Вие виждате в какво положение беше французкият лев: виждате този французки лев, след като се прие ултиматума от Германия, как изведнаж започва да се качва. Ние приток не-маме от никаде още, Напротив, Комисията по репарациите иде и иска да внасяме. Нови задължения: на некой фабриката, изгорела — явява се с иск за неколко милиона; от министър „Плакалница“ се явяват и искат милиони; на друго място новооткрити дългове идат; от трета страна слухове се пушат, че България отишla в съюз с Москва и с Ангора. Такива глупости не хващат място в България, по такива глупости, хъръкли през очите хващат място, а това влияе на българската валута.

Веднали некой българин, че днешното българско правителство може да има връзка с Ангора или с Москва?

Т. Ценов (к): Особено когато праша оръжие на Влада!

Министър-председател А. Стамболовски: Не! Ама некой си депутат Грозков отишъл в Цариград и оттам отишъл към Египет или към Ангора — отиде вече — съюз между Ангора и България! Некой си Николаев, пратен в Букурещ или във Виена или в Прага да конферира за освобождение на нашите пленници от Русия и на градинари, които изнемогват, които гладуват, които пишат писма: „Нема ли некой да се загрижи за нас?“, и веднага — некой си Николаев отишъл да има връзка с Московското правителство! Джака да ви декларирам, че България нема връзки нито с Ангора, нито с Москва, . . .

Т. Ценов (к): И затуй ние съжаляваме много. А с Малко съжаление можете да имате връзки.

Министър-председател А. Стамболовски: . . . защото не мисли да върши политика на безумие, не мисли да води война с никого. И аз твърдя, че ако сблъскването между Турция и Гърция докара такова положение за Гърция, че да изпази Тракия, да я остави на произвола на съждата, ние нямам да се помръднем, ние ще пазим границата от преминаващи разбойници и бежанци и не ще посегнем към тази тази Тракия. Докогато не видим подписите на великите сили от Съглашението за тази или онази земя, за която България претендира, ние не ще се мръднем от нашето място. Не! Ние проповедваме и държим на иденте сп за сближение с нашите съседи. Ние правим вече първата стъпка за сближение с Румъния, направихме стъпка за сближение и със Сърбия, с Гърция не можем да я направим, защото е във война, и защото самото Съглашение е против сегашната управа в Гърция.

И вън от това ние имаме един въпрос недоразумен не между нас и гърците, а между нас и държавите от Съглашението. Ние имаме един договор, където Съглашението ни гарантира изход на Егей. Имахме ли този изход досега? Немахме го и нямам да го имаме докато Гърция управлява земите, през които върви нашия път. Но ние с Гърция нямаме какво да делим. Тракия я отстъпихме на Съглашението. Съглашението ни гарантира изхода. От него искаме да ни даде този изход. То ще го даде — когато и да е, ще го даде. Ще се убеди в нашето миролюбие, ще се убеди, че този изход за нас е една жизнена необходимост, ще го даде, ще го осигури, ще се убеди, че този изход ще бъде сигурен само когато е териториален или пък когато преминав през една автономна Тракия, за каквото работят и мечтаят всички населния, всички народности в тази Тракия за каквато ще заработят и великите спаси от Съглашението.

За спадането на нашата валута между другите причини е и тази — слуха, че като се скепкат гърците и турците, България ще се намеси. Тази версия, пускана от тук, от там, ще се разпиляе, вече гърци и турци съм във

война. Константина напуска Атина, поставя на карта своята корона и заминава за Азия. Последната му заповед е апел към атинските офицери да го последват и да дойдат на бойното поле, защото се отказват да идат. Той отива между другото, за да се мъчи да внесе дух в гръцките войски и да повлече масата гръцки офицери, които не искат вече да се бият. Турците сигурно научени, че обгазяват ще се почва, изпреварват и досега печелят. Те ще се бият. Колко ще се бият, не знае, но България ще запази пълен неутралитет. Не Гърция да се хваме във война, а всички наши съседи да беха се хвамали във войната, ние ще останем неутрални.

Ние сме искрени в нашата политика на миролюбие, всички доносци срещу нас ще паднат, те съм лжливи доносци, те съм доносци от некои чужди среди, които ботушат ги стега.

Ние немаме абсолютно никакви връзки с Ангора и Москва. Но твърдят некой, че нашите македонски и одрински организации имат тая връзка. Полицията е вече в дирите на такива работи и още не е открила и не вервам да открие нещо.

Но ние вземаме мерки, както виказах, срещу четниците. По силата на този законопроект, който е внесен вече тук, те ще се третират като разбойници. Ние не ще пощадим никого; ние ще затваряме, ние ще убиваме на място всеки, който иска да компрометира нашата политика на миролюбие; спремо съседите си ние не ще вършим абсолютно никаква конспирация; ние молим, апелираме към нашите съседи да не ни закачат, да ни оставят в мир. Ние сме се предали на мирен труд, ние счупихме оръжието, счупили сме го отдавна, пропаваме се с него, и аз съм деклариран не един път, че най-доброто нещо в този договор е удара върху милитаризма. Ние требваше да получим тъжав удар, за да поумнеем.

В. Власковски (к): Зато не уолните войниците, а ги държите още?

Министър-председател А. Стамболовски: Защото вие лудувате още. (Ръкоплескане от земеделците)

В. Власковски (к): Значи вие не изпълнявате договора!

Министър-председател А. Стамболовски: Ако мирувате и тех ще уволним.

В. Власковски (к): Значи с пикове и мечове си служите, а разправяте, че сте счупили оръжието! Това показва, че сте демагози!

Министър-председател А. Стамболовски: Не, ние счупихме оръжието. А вие, г. г. комунисти, ако се яви във вашия конгрес некой човек с противен глас, вие ще го задупите, вие ще го биете и ще го изхвърлите.

В. Власковски (к): Нито войници, нито пикове като вас имаме.

Министър-председател А. Стамболовски: Ние днес управляваме и не ще позволим на луди хора от десно или от лево да подпалват, да нарушават мира. Ако престанете да лудувате — а вие ще престанете, защото Ленин вече залезва (Смех въред левицата) — и вие ще се осмирите. И ще престанете да лудувате, като и военната лiga престана — съвръди се. А тези господи тук (Сочи старите партии), ха с преврати да работят, ха с военна лiga да работят, ха от Комисията по репарациите да изкарят нещо, и въобще в камък удариха. (Смех въред земеделците)

В. Власковски (к): (Възразява нещо)

Министър-председател А. Стамболовски: Ще дойде ден и това да направим. Едно само ще ни смущава, г. Власковски, че ако разпуснем нашата войска, нема кой да пази границите, ние ще предоставим право на положителните елементи в тази страна.

В. Власковски (к): Значи с оръжие можете сега да пазите границите.

Министър-председател А. Стамболовски: Да, можем.

В. Власковски (к): То е бот лаф, че можете да пазите границите с оръжие.

Министър-председател А. Стамболовски: Ако ние разпуснем тая войска, пак-напред нашите съседи ще ни обвинят, че сме пускали контрабандисти, четници, разбойници. Вие знаете досега какви беха обвиненията. Ние им казахме: ние пазим границите си; ние имаме по три войника на пост, а вие имате по десет — пазете и вие своите граници. Но ако ние оставим границите си без войници, ще има нарушения, ще има оплаквания. Ако е за вътрешен ред, вече български парод доста оздраве, за да може да стане от леглото си и да си пази сам реда. Ще предоставим това на общините — те могат да пазят реда. Обаче границите не можем да пазим. Немаме китайци да ги наемем, като Ленин, за да ни пазят границите. Ние ще тръбва сами да се въоружим. За нас ще бъде щастие, ако можем да пуснем и последния войник и да му дадем, вместо пушка, мотика и лопата. Вие виждате нашата политика в труда — в трудовата повинност, в трудовата земеделия собственост, в трудовото училище; всичко е в труда — там насочваме нашата политика, това е ядката на нашата политика. И аз ви питам: има ли сега некой противник на трудовата повинност? Вие всички тук като ги вземете, десни, леви съвсем тесни, всички беха против трудовата повинност, само ние бехме за нея. Сега против ли сте?

Б. х. Сотиров (к): Сега е целия парод.

Министър-председател А. Стамболовски: Изглежда, че нишо ново не можете да научите. Нема в България вече човек, който да се обяви против този мозък и благодатен инструмент за обнова. Сега нашето решение е: държавната трудова повинност да я предадем на първо време за три месеца на общините, да я групират общинските съвети и да започнат да поправят улиците. Вие ще видите една армия от работещи трудоваци, които ще построят улици в София и във всички села. С тази трудова повинност, с този обществен задължителен и принудителен труд, ние ще можем да засилим нашето производство и да благоустроим нашата държава. С трудовата земеделия собственост, с която ние приехме вече идеите на болневизма, идеите на анархизма, нема вече чифлици, нема вече имения. Аз се взирах във вашия конгрес и гледах колко бледи бехте във вашите разсъждения. Приемате вече всички, които имат 100 декара, които имат 200 декара, които имат 300 декара и караат всички земеделци да дойдат при вас. Когато земеделците имат такава огромна организация, каквато е Земеделския народен съюз, защо ще дойдат при вас?

Некой от комунистите: Ще дойдат.

Министър-председател А. Стамболовски: Нема да дойдат, ще се върнат, ако има некон блудни земеделски синове при вас, само обезумелите земеделци ще останат при вас.

Министър д-р Р. Даскалов: Ние сме трудови земеделски организации. Вашите другари се разказаха.

Б. х. Сотиров (к): Трудова повинност от средните векове.

Министър-председател А. Стамболовски: От средни ле, от стари ли е, не зная, по трудовата повинност е актив, е дело на земеделската организация. С нея ние ще поправим, ще изцерим раните на България. Ние, както виждате, даваме оръжието на народа в ръцете на народа и му казваме: „Ти си, който ще спасиш България от робското положение не с пушка, не с меч, а с лопата и мотика“. Народа само може да спаси България. Това е нашата политика. А с тази наша политика ще се повдигне и лева. България успе ли да се запази досега, благодарение управлението на земеделците, ще успеем и лева да повдигнем, ще успеем да изплатим и на нашите кредитори.

Н. Пъдарев (д): Заявихте миналата година през май месец, че ще повдигнете лева, а от тогава все надолу отива.

Министър-председател А. Стамболовски: Мене ме отчудва обстоятелството, дето все продължавате да мислите за нашите кесии. Защо е тази тревога за валутата? Ние имаме достатъчно грижа, за да я поправим. Но има условия, които са непреодолими и които ще се преодолеят с течение на времето.

Ще настъпи нормално търговско време, нашата търговия ще се развие. Но кой ще произвежда? Вие ли, които

често крещите за валутата? — Но. Вие ще повдигнете спекулантите, ще повдигнете опези, които не произвеждат и преди да гледате да нагласим инструмента за производство требва да нагласим инструмента за размената.

Н. Пъдарев (д): Не виждате ли Вие, че производството замира?

Министър-председател А. Стамболовски: Не замира производството. Имаме по-голямо производство сега, отколкото сме имали. Замира вашия мозък.

Н. Пъдарев (д): Вашия мозък отдавна се е изпарил.

Г. Дамянов (з): Оставете, не отговаряйте на този пъдарин, на този кръгъл глупец.

От земеделците: Защото неговата жена не живее в село.

Министър-председател А. Стамболовски: Г-да! Не отричам, че когато известна система в производството се променя с друга, там има промеждутък от време, което трябва да се изживее. Ние внасяме нова система, правим преустройство в социалния срох на България. Ние заместваме индивидуалната търговия с кооператизъм, а вие сте производители и знаете добре, че когато искате да присаждате единично старо дърво, набивате му клонче от новото, плодоносното и после трябва да чакате най-малко 3 години, докато тази присадка израсте, за да получите плодове. Тези, които неham понятие от производство, не знаят разните житя, не могат да различат разлипните житя от осиплестите треви, те могат да очакват от тази присадка — Консорциума, плодове и питат защо не дава печалба — нали го присадихте. Чакайте, приятели. Когато присаждате единично дървче, трябва да чакате. Вместо кожодерите и спекулантите да търгуват, ние искаме кооперативна народна търговия. Це чакате. Аз даже се очудвам, че тази присадка — наречена кооперативно дело, започна да дава, плодове много рано. Аз очакваш едва след 3 години да дават плодове Консорциума, спидикатите и кооперативите, но те дадоха плодове много по-рано.

Некой от центъра: Ама горчиви плодове.

Министър-председател А. Стамболовски: Ще търпите. Както ние 40 години се подчинявахме на вашите режими и закони, сега ще се подчинявате и вие: не само че има цензура, военно положение, но ще се подчинявате и на кампънски земеделски, който е кампънски народен.

Н. Пъдарев (д): И това го говори един министър-председател!

Министър-председател А. Стамболовски: Да благодарите, че вие сте тук.

Н. Пъдарев (д): И че живеем.

Министър-председател А. Стамболовски: Ако бяхме такива, каквито ни представлявате във въображението си, че сме чудовища, вие немаше да бъдете тук. Вие щехте да бъдете по затворите, щехте да избегате в Америка, във Виена, в Германия при Радославова. Благодарете, че ви търпехме, благодарете, че ви слушахме да ни приказвате тук, благодарете, че ви оставихме да прекарате старините си в България, вместо в „Пусто поле“. Вашето място е в Кобург при Фердинанд, там да му служувате и да се занимавате с цветя. Оставете ни свободни да я оправим и бъдете сигурни, че ще я оправим, защото ние сме народ. Ние не сме евръховеци, но сме български парод, който произвежда и който има трезъв разсъжджак и непокварен морал, който може да разсъждава по-хубаво от вас и който доби уроци от миналото и от вашия фраймент. (Бурни ръкоплесвания от земеделците)

Н. Пъдарев (д): Един монарх беше казал: „Държавата съм аз“.

Министър-председател А. Стамболовски: Има маса глупци, които постоянно предявяват тая фраза, без да я разбират и без да ѝ избират местото. Вие в този момент засмате последното място.

Председателствуващ Х. Манолов: Има думата народния представител г. Никола Хайдуков.

Н. Хайдуков (з): Г. г. народни представители! Г. министър-председателя еже своята реч изобличи предателската политика на бившето правителство. Аз моля, г. г. народните представители да се съгласят настоящата реч на г. министър-председателя, да се афишира и пръсне между народа.

Н. Пъдарев (о): Г. министър-председателю! Тогава да се афишира и речта на г. Теодор Теодорова.

Председателствуващ Х. Манолов: Желаете ли да гласувамо?

От земеделците: Да.

Председателствуващ Х. Манолов: Които приемат направеното предложение от народния представител г. Никола Хайдуков, да се афишира речта на г. министър-председателя, ...

Н. Пъдарев (д): Немате кворум за такова решение.

Председателствуващ Х. Манолов: Г. Пъдарев! Аз ще Ви изоблича, станете да проверите.

Н. Пъдарев (д): Моля, аз съм ги проверил.

Председателствуващ Х. Манолов: ... които приемат така направеното предложение, моля, да си вдигнат ръката. Министерство. Събралието приема.

По-нататък, има думата по бюджетопроекта, г. Стефан Пейчев.

С. Пейчев (з): Отказвам се.

Председателствуващ Х. Манолов: След него има думата народния представител г. Константин Ковачев.

К. Ковачев (з): И аз отказвам.

Председателствуващ Х. Манолов: Има думата след тога народния представител г. Георги Дамянов.

Г. Дамянов (з): Отказвам се, и правя предложение да се прекратят дебатите.

Председателствуващ Х. Манолов: Г. Георги Дамянов е записал десети човек по ред и прави предложение да се прекратят дебатите. Моля, да се съгласите.

Н. Пъдарев (д): Но не съм говорили десет души.

Председателствуващ Х. Манолов: Моля, г. Пъдарев, може да е казал само една дума — отказвам се — това е положението.

Н. Пъдарев (д): Положението ли?

Председателствуващ Х. Манолов: А. Вие сте адвокат и както сметате можете да се формализирате.

Н. Пъдарев (д): Като ме предизвиквате, аз ще Ви докажа: можете да запишете 20 души, които не желаят да говорят.

Г. Дамянов (з): Те се записаха. Не ги е записал той.

Председателствуващ Х. Манолов: Говорих съм от всички партийни групи.

Н. Пъдарев (д): Г. Данайлов пожела да говори. Вие го записахте 12. по ред, за да се откаже и той.

Председателствуващ Х. Манолов: Моля, тук стана един инцидент, г. Пъдарев ме обиди, че аз съм записал г. Данайлов 12. по ред. Г. Данайлов! Аз апелирам да бъде доблестни да станете и да съобщите на г. Пъдарева, че беше записани 12 души преди Вас да говорят.

Г. Данайлов (д): Верно е, че бъха наредени много, и аз Ви казах: „Искали ли съм думата или не, все едно“, нали тъй беше? Моля, запишете ме 9. по ред. И Вие ме запишахте от страна 9 и казахте: „Ако г. министъра на финансите се съгласи, аз ще Ви дам думата“.

Председателствуващ Х. Манолов: Това е достатъчно, за да Ви изоблича, г. Пъдарев, че аз не съм записал г. Данайлова 12. по ред.

Ще гласувам направеното предложение от г. Дамянова за прекратяване на дебатите по бюджетопроекта.

Които приемат направеното предложение, моля, да си вдигнат ръката. Министерство. Събралието приема.

След това има думата г. министъра на финансите.

Министър М. Турланов: Г. г. народни представители! Много малко има да говоря, защото много въпроси, които се зачехаха, почти немаха нищо общо със закона, който разискваме, и упреките, които се направиха тук от г. Теодор Теодоров и други, че г. министър-председателя се впускал в работи, които не били по въпроса, който ни занимава, се отнасят по-скоро до самите тех. Ако ви прочета в едночасност какви бележки съм направили ораторите, които говориха по въпроса, не ще намерите нищо съществено и никакви мисли не се изтъкваха. Ако ги прочета, ще видите, че почти ¼ от речите на всички оратори се отнасяха не по самия законопроект, който е внесен на разискване, а по-скоро по въпроси, които много пакти тук съм разискали и които всеки пакт съм оставали открыти. Ето замо нека ми бъде простено да по-споделя онази мисъл, че тук ще бъде написана историята. Историята ще се напише от мемоарите, от бележките на всички съвременници, на всички политици от днешната епоха. Когато те бъдат обсъдени след нашата смърт, тогава ще станат история и тогава тя ще даде последна препечка, замо никой пакт история, написана от съвременник през живота на дееца, не може да се смета, че е дума на историята. Тя става дума на историята, след време, след смъртта му, и напитите разисквания тук следователно, могат да бъдат материал за историците. Но по-съществен материал те стават, когато излезат в мемоари, написани било приживе на дейците, било след техната смърт, и тогава други хора, които не съм съвременници на тази епоха, пропозицият последната си дума и я напишат в история. Не искаам да направя бележка на този или оизп, а искам да общува впечатление, че тези въпроси, колкото и да ги разискваме — замо то и едините и другите сме съвременници — никой пакт ние помежду си не можем да издадем прилежа. Защо?

Г. Данайлов (д): Замо то сме сами съдии.

Министър М. Турланов: Замо то аз разбираам работите тъй, както аз ги разбираам и както ги описа г. министър-председателят, а пакче ги разбираят г. Ляпчев и г. Теодоров, които, макар пет пакти да им казват, че е слънцето е на пладне, ти казват: „Не, зайдело е“, и тогава тъй го знаят, пие не можем да лойдем до съгласие. Ето замо аз сметам, че в тия разисквания се изпълни същественото и се премина към онова, което по-скоро е политика и препирия.

Г. Теодоров, който искаше да прави бележка, се спре най-много по този начин да се разправя. При последното му говорене той прочете един документ; но аз сам се чудя как не схвана, че този документ изобличава самия него и си позволява да го прочете тук? Зашото, когато човек иска да си служи с един официален документ — според него официален, замо то го взел от Савински — този документ трябва да бъде категорично и съществено да опровергава този документ от това, което г. министър-председателят е казал по-рано. Какво каза той? Той каза в общи приказки, от които можете да съдите, че г. Теодоров е ходил да се моли на г. Савински да му даде писмо написано по повод твърдението на г. министър-председателя. Всичко друго е първата работа. Именно тъй погледнато, както е написал този документ, той иде да изобличи г. Теодорова, отколкото да го подкрепи.

Г. народни представители! Казах, че въпросите, които се разискват тук, че всичко, което е казано тук, беше по-вече политика, и то политика, които много пакти сме я разправляли и колко че може да се свърши днес и утре, а съществената работа, която, требаваше да се свърши за два или три дена в разискванията, отива повече, замо то с стало наявок в Парламента да се говорят работи извън предмета, който е сложен на разискване.

Г. Караджов, който се опита да се спре повечко на въпроса, засегна само неколко въпроса, и те, може да се каже, съставляваха не повече от третината от речта му. Тия въпроси съм за бандерола и прихода от тютюневото производство, за начини на контролата и за начини да създадем по-голем доход от тютюна, като запазим неговото качество, вследствие ограничаване местото, дете трябва да се произвежда. Това е най-пънната мисъл, която г. Караджов изтъква тук и която мисъл Министерството на финансите има от миниатюра есен още и се стреми да се свика една конференция от специалисти по тютюневото производство, от специалисти по самия контрол, който е упражняван досега, и от специалисти, от друга страна,

които се занимават със самата търговия и манипулирането на тютюневото производство. Министерството на финансите ще иска тази конференция да се състои през м. септемврий, която да определи картата на целото тютюнево производство в нашата страна, и според мене тогава, въз основа на тия изучвания, пис ще трябва да начертаем картата на тютюневото производство, което трябва да биде наскрънно, засилено и запазено за ония места, в които е ценно, а не в ония, които вместо да произвеждат други цени на култури, които могат да виреят в тех, отиват да се забавляват чисто и просто, не да създават приходи, а да обезсият онова производство в ония кътове, дето т е ценно, и по този начин, като поддигнат неговата цена от дохода, нито те придобиват нещо, нито пък остават онези, които произвеждат известно качество, да имат по-добра цена, по-добри приходи от него. Но тоя начин, като създаде тази карта и като станат тия проучвания, тогава ище ще имаме действителната цена на качеството на тютюневото производство и ще добием ония цени, ще запазим оия пазар, за който тази година много време приказваме и търсим причината в митата, търсим причината в туй, че пазара бил затворен и не знае още какво. Всичко това до известна степен може да има за момент отчасти значение, че тютюнят остана, че не е могъл да се изнесе, че има производство складирано у нас, но главната, същинската причина на цената, която требва да запазим, то е в съвета да дадем възможност да се произвежда тютюн там, където по качество е добър, и тогаз, и да не му търси пазар, и да му създадеш известни такси на пазара, пак ще дойдат да го намерят онези, които го ценят.

Другите въпроси, които г. Караджев, които съм от по-малко значение. Да ви кажа в общи думи. Той, като извади бележка от това, което се иска за съкращение по бюджета, искаше да каже, че министъра на финансите не се е противопоставил достатъчно, не се е застъпил, в замена на онова, което искаше от него да съкрати друго, да съкрати полицията, против които той има стара неприязн.

Г. г. народни представители! Аз знам по себе си, че г. Караджев преди да е изпитал нуждата от полиция в една страна, иска нейното премахване. И аз съм гледал до известна степен тъй на тия въпроси, и аз съм сметал, че требва да създаваме само училища за просвета на тия народ, да махнем войската, да махнем полицията. Ама тия работи стават тогава, когато можеш да допуснеш, че в тая държава хората съм станали ангели и че нема чапкани, нема вироглавци, които да не искаш да зачатат нито реда, нито закона, нема разбойници, нема убийци. А дотогава, докогато правите, естеството на хората, не съм се променили, това не може да стане. Ей ги тия приятели тук (Сочи комунистите) имат в Русия вече друг режим, и виждате, че държат несравнено много повече войска, отколкото държеше Николай П.

Некой от комунистите: Цел свет е против тех.

Министър М. Турланов: Да, цел свет е против тех; ами не се сте ли против нас, вие не проповедвате ли всеки момент революция? Ами че как стават тия работи!

В. Власковски (к): Вие пращате пушки там. Ние не сме излезли с пушки срещу вас.

Министър д-р Р. Даскалов: Ние не сме пращали пушки; Съглашението ги праща.

Министър М. Турланов: Г. г. народни представители! Отхвърлям наглата клевета на г. Власковски, че ние сме изпращали пушки на Врангела. Това не е верно. С пушките разполага Съглашението. То казава: „Това ще хвърлиш в морето, това ще счупиш“. То отиде та изгори складовете, то запали барута, то счупи всички аеропланни. Съглашението е, което праща пушките, г. Власковски! Това съм факти. А вие никой път нема да признаете това, защото добросъвестността, честността съм изчезнали у вас.

Г. г. народни представители! Искам да кажа, че г. Караджев се спре на този въпрос и като си мисли, че министър на финансите не е употребил всичкото си противодействие, за да не станат намаления на кредитите за некои културни учреждения. Аз държа да ви заявя тук, че в кратките бележки, които казах тук в началото, аз не исках да се спра на този въпрос предварително. Аз исках да ви представя защо излезе тук г. Теодоров да величае, да хвали Репарационната комисия, предвидена по договора, и да казва, че тя е една благодат за България. Аз исках да оставя да видите в край на краищата от многото

бележки, които е поискала комисията, че тя не се съгласи по отношение съкращението с обясненията ни именно по тия въпроси, кредити, които ви се предлагат за съкращение. Известно ви е, че Репарационната комисия назначи неколко души свои чиновници, които поискат сведения от нашите чиновници, защото не може комисариат и г. министъра на финансите да отиват да се обясняват със чиновниците от Международната репарационна комисия; съществията стават между техни и наши чиновници. Аз исках да оставя тук да видите — да ме извинят и онези, които може би ще чуят или ще стане въпрос за туй — доде съм се разпростирали разбиранията у тях. Да искаш да мащеш на един народ санитарната помощ, затуй, защото в Италия не могли да коренят, да лекуват маларията, та и в България да се мащле предвидения кредит за хинин, е невъзможно, без да сравним условията между Италия и България, които съм различни и които докараха маларията. Маларията не се намира у нас по самите места, където тя се проявява сега, а войната я докара и тя стана причина да се разпространи. И пие сме с надеждата, с уверенитето на компетентни лица, че като се продължи няколко години лекуването с хинин и като се оздравят тия места, дето маларията най-много възрлува, ище ще се отхррем от нея. Те искат да кажат: „Не; в Италия имаме малария от години и досега не сме я изцерли; няма защо да се опитвате тук да лекувате хората с хинин“.

Г. Данаилов (д): В Италия маларията се е намалила с 70 и неколко процента.

Министър М. Турланов: Верно.

Министър д-р Р. Даскалов: И ище искаем да направим същото. Благодарение на мерките, които сме взели преди години, действително маларията е намалена.

Министър М. Турланов: Във всеки случай, искаш да ви кажа, че понеже при онези условия в Италия, е по-малко изкореняването и по-бавно въврви подобряването ѝ, отколкото у нас, мислят си, че ище правим изведнаж голем разход, и заради туй, при един обяснение, бех принуден да кажа: „Значи требва да оставим хората да измрат! Тогава кой ще произвежда, за да плащаме?“ Тези съкращения, които съм останали тук, съм останали след като се изслушаха разширите обяснения и след като се напръвиха разширени възражения. Аз ги показвах тук в изложението си и виказах: не държа за местото и не сметам, че аз требва да повдигна един вид кабинетен въпрос по това или онова перо, дето не е прието. Това не направих, защото сам аз съм убеден, че това не е точно проучено и не е точно по нашето разбиране, че тези кредити требва да се зачеркнат. Народното представителство ще има случай и в комисията, и в пленума, когато ще се гласува член по член, да си каже думата по тия въпроси. Ако комисията има един права по договора, то не значи, че ище трябва да минем точно източник, който тя ни посочи. Затуй ище сме властни, колкото и да е пакърен по силата на договора суверенитета на нашата власт, като самостоятелна държава, колкото един вид да се иска да се прокара туй предложение за изхвърляне кредита за хинина, колкото застъпничествата в това отношение, които г. Теодоров бърза толкова много да хвали, че съм благодат за нас, ище като Камара, като народно представителство, като законодателно тело, се сметаме, че не сме изгубили оия суверенитет и че съм се го проявим; и сметаме, че онези, които искат да минат като сътрудници и доброжелатели — което не оспорвам — в края на краищата съм ще разберат това и нема да отидат по-нататък до крайности в своите искания и ще се получи иждивно разбирателство.

Толкова имам да кажа по въпроса, че тези или онези от кредитите не съм били съкратени, за които г. Караджев ми напръвши упрек. Той в бележките си пак-после говори, че не требва да се правят фаворизации като се дават един вид концесии, привилегии на тогова или оногова в днешните тежки времена.

Г. г. народни представители! Без да съм защитник на капиталистическите поредки, на едрия капитал, но и без да съм негов противник — заливам го, защото без капитал аз не разбирам прогреса в една страна, твой като капиталът е един вид възлотен, груширан труд — на всеки случай аз считам, че капитала требва да служи не само за доброта на онези, които го имат, ами трябва да служи и за ползата и благополучието на всички маси, на целия народ по възможност. Г. Караджев искаше да каже, че не требва да покровителствуем или фаворизираме кооперациите или други подобни институти. Други, които за-

шичават капитала, казват, че индустрията, която имаме, имаме я благодарение на покровителството. Ние имаме за тая цел закон, който изтича подир 3—4 години. Само покровителството и привилегиите способствуваха да се зароди у нас индустрия на частни капиталистически начаила. Аз сметам, че не е престъпие, дори и при тежкото положение, в косто се намира държавата, ако тя упражнява известно покровителство върху капитала. Това по-следното спомага да се създаде по-скоро обществен капитал, какъвто е кооперативният, отколкото частен, който винаги е несравнено много лъжи по-хищнически от кооперативния. Ето защо аз сметам, че в туй отношение г. Карагодоров има грешка. Не мога да се съглася, че не бива да се дава никакви привилегии, никакво предпочтение на кооперацията пред капитала.

Г. Данаилов (д): Вие требва да имате грешка; и той е кооператор.

Министр М. Турлаков: Аз съм записал: „За кооперациите никакви привилегии в днешно време“.

П. Карагодоров (р): За никакви привилегии не е ставало дума. Аз говорих, че кооперативното дело требва да се насърчава; това е безспорно. Това съм писал и говорих. Ако имам некога възможност, ще говоря по-обширно. Въпроса беше друг: че не требва само заради това, дято некон кооперации или некон синдикати един време съм се нагълътвали с известни стоки, съм вършили търговия и съм претърпели извънредно много загуби, да им опрощаваме загубите чрез средства на държавата — това е въпроса.

Министр М. Турлаков: Г. Карагодоров! Ще дойде време, когато този въпрос ще го разгледаме по-свободно в отсъствието на Комисията по репарациите, защото, право да си кажа, в този момент, ако ние вземем да го разглеждаме, ние ще събъркреме. Аз с болка на сърцето го търпя, защото виждам, че от него се прави най-грозен партизански. Ще дойде време, когато ще го разглеждаме и ще видите, че не е извършено престъпление. Може тук-таме некоя кооперация да е събъркала в нещо, защото то зависи от самите ръководители, но, във всеки случай, онова, което е направено с кооперацията по той въпрос, то не е престъпление, ами щеше да бъде престъпление, ако оставехме да се направи твой, както се направи с малкото барут, калай или олово, които съглашенците намериха в складовете ни, поискаха да се продадат, та да им вземат парите и ги взеха. Престъпление може да бъде по схващането на некои, дято сме дали това или онова на кооперациите. Което сме дали, казвам по-нататък, дали сме го на консигнация, т. е. на разпродаване, а онова, което не се е продало, остава за наша сметка. И както ние тук се караме, ако тия работи отидат по-нататък, ще станем причини да ги дадем не на българина, ами да ги даваме за нещо и никакво, дято не требва. Искам да ви кажа так, че между тия стоки имаше такива, които нищо не струваха.

Г. г. народни представители! Толкова по бележките на г. Карагодорова. Искам да се спра сега само на некоя и друга от бележките на г. Ляпчев. Право да ви кажа, речта на г. Ляпчев беше толкова повърхностна този път и — как да ви кажа — толкова алегорична и толкова отвлечена, да се сещат, които искат да се сещат в нещо — че едвали може да се извади нещо, на което човек да се спре. Той говори, напр., че по-напред били необходими по-широки обяснения. Аз ви казах, че има причини, които ме караха да не бъда по-пространел в обясненията си предварително и споменах, че г. Ляпчев не е от онези прости народни представители, та да не е научил в какво се състоят тези предложения и в какво се състоят исканите съкращения, ами той се правеше — да ме извините — малко така — нека не казвам никакво.

Г. Данаилов (д): Има малко разлика между Вашите схващания и това на г. министр-председателя.

Министр М. Турлаков: То е друг въпрос. Аз не искам да се спират тук на него, защото, ако се спирате да разисквате такива въпроси тук, би следвало да изгубим поне един месец само да се разправяме. Аз сметам, че тези въпроси тук само се зачекват, а се дообясняват в съчинението на отделните автори, в техните бележки. Верно е, че мнозина имат туй нещастие да не оставят никакви бележки подир себе си.

Г. Ляпчев напграви бележка, защо сме вписали в бюджета за 1920 г., че ще плащаме лихви, а в бюджета за 1921 г. нищо не сме предвидели.

Г. г. народни представители! Ние току-що сключихме договора в края на 1919 г., стъпихме на власт през пролетта на 1920 г. в най-критичен момент, така да се изрази, когато обвиненията и съмненията против България поддължаваха. Ние, макар и с вързани ръце и с празна кесия, не дадохме, и не даваме изглед, че ще се подчиняме на този договор, както държим и сега, че ще го изпълняваме, обаче при една бележка от моя страна, че ще го изпълняваме дотолкоз, доколкото се простират нашите сили и дотолкоз, доколкото те сами ще се убедят, че ще можем да изпълним това, което е по нашия сили. Аз заварих положението на бюджета такова, че за първото шестмесечие имаше предвидени по договора да се платят 22 и половина милиона лева лихви, също и по редовния бюджет, и не можех да се отклоня от това правило. С какво убеждение бях тогава? Аз бих с убеждението, че това е само едно външване, защото то значи, че при празна кесия, като вземем повече да извадим пари навън, ще имаме още по-голямо спадане на лева и още по-голям дефицит, това, което, както виждате, и Комисията по репарациите сега не желая, защото и тя уж с всички свои изучения, с всичкото свое желание иска да помогне, както тсе изрази, да имаме един уравновесен бюджет. При това положение, когато опитът от миналата година ни дава вече резултати, трябва ли, питах се аз, да отивам да следвам онзи път, да пиша само цифри и да имаме надут бюджет? Не. Аз още в експозето си при пригответо на редовния бюджет за 1921/1922 г. казах: две съм съображенията, поради които не предвидихме нико: единото е, че ние имаме много пеща, които сме дали и конто требва да ги прихвашаме, както направиха напоследък германците; ние имахме по-рано дадени материали и добитък, които искахме да прихвадем; другото съображение е, че немаме достатъжно приходи. Нашия бюджет требава да бъде балансиран, за да впишем нещо и за комисията. Нашето желание и намерение беше, като дойде комисията, да ѝ заявим — и действително първата ми дума тогава беше да ѝ кажа — че ние най-малко още две години не можем да мислим за плащане. „Ама вие сте писали — казаха — миналата година“. Да, писали сме, но с верата, че ги имаме, за да видим доказателства, че ние имаме всичкото желание да се подчиним и да изпълним договора. Но при липсата на средства, немаше какво да плащаме. Па и никой не дойде да иска, и заради туй не предвидехме в тазгодишния бюджет сума. Тези съм причините, поради които не влизаваме. Ако това е един дефект в нашата политика, за то приемам. Приемам го не толкоз като свой грех, наполовина свой грех, защото го заварих, не защото го сметам, че не е грех; но когато немаш възможност да плащаш, то значи, като го предвиждаш да разтегваш бюджета, без да имаш реали резултати.

Г. Ляпчев се спре по-нататък на въпросите по съставяне на бюджета. Той искал да каже, че в тези въпроси меродавно лице е министъра на финансите и, следователно, той требва да каже кое требва да се съмрят и кое не. Да, г. г. народни представители, и заради туй моето кратко изложение в началото на тези разисквания беше несъмнително от една страна и посрещнато с отегчение и възмущение, че ние се памираме в такова тежко положение. Защото, ако беха слушали мене и ако моето мнение действително беше меродавно за комисията, немаше нужда от тия разисквания и от този законопроект тук. И защото ние се памираме при особени условия, аз сметам, че немаше нужда да ми се прави тази бележка, че не се е зачело моето мнение. Ако то беше действително меродавно, а то би било меродавно при друго положение, макар че сам г. Ляпчев обясни, че тези въпроси в края на крайната дохождат в Министерския съвет, който разрешава, когато има спорове между министрите, като пай-после Камарата ги разрешава, във всеки случай тази бележка, според мен, беше най-малко заслужена сега, при днешните условия.

Г. Ляпчев говори нещо и за данъка върху приходите, като каза, че той не може да се събира.

Г. Данаилов (д): Не че не може да се събере, но фактически не е събиран.

Министр М. Турлаков: Г. г. народни представители! Причините на това съм известни — защото закона го прокарахме миналата година едва през края на юли преди да се вдигнат заседанието на Камарата и защото декларирането требавше да стане едва през м. декемврий. То се злае, че когато се натрупа работа на един стопалин, тя закъснява в своите резултати.

Г. Данаилов (д): Само че и на г. председателя много се патруца — той седи седем часа на едно място. Трябва да го съжалим.

Председателствуващ Х. Манолов: Моля, г. Данаилов.

Министър М. Турлаков: Най-после, ще оставя другите въпроси и ще се спра само на най-главния въпрос. Г. Теодор Теодоров говори най-много за валутата. Г. г. народни представители! Трябва да живеем извън тая планета, извън земята, другаде, да игнорираме света, да игнорираме днешните условия в Европа най-малкото, за да говорим, че валутата може да я вдигне финансията министър Турлаков или пак Теодор Теодоров, като дойде на власт, или не знам кой в Германия или в Австрия, чито валути също съм спаднали. Причините, поради които пада валутата, особено за малките държави, като нас, не съм чисто вътрешни, не съм чисто стопански, а съм редица. Аз бих ги разпределил на следните три групи: икономически, спекулативни и политически или стопански. Кои съм икономическите причини? Естествено е, че в една страна, като нашата, в която производството не е достигнало тъждъв размер, че да задоволява вътрешните нужди, и неговият износ не е в излишък, за да покрива всичко онова, което внасяме и да има един приръст, то се знае, че такова стопанство, което продължава оная анемичност, която е съществувала през време на войната, това е една от причините, дето валутата не може да се покачи. Питам аз: имаме ли ище туй стопанство, туй производство? Заявявам: ще го имаме съдва тази година, която изглежда по всичко ще е една от плодородните години; ще го имаме съдва от тази есен нататък, защото до 1919 г. производството, което имахме да консамираме и от което да внасяме през 1920 г., съдва се заплахи поради големото изгладняване, през 1919 г. вследствие вноса на американско брашно. През 1920 г. ище изнесхме повече в сравнение с производството, отколкото сме изнасяли всяка друга година по-рано. През 1920 г. производството дойде да позаплахи от части вече изчерпаните запаси и да може земеделското стопанство — отделният земеделец — да отдели по некакъв запас до новата реколта. И не трябва да се забравя, че у нас по традиция селининът изчертва и изнася на пазара последния свой запас съдва през м. юни, когато започва нова жетва. Това е една от причините, поради която не можехме да очакваме да се покачи нашата валута, защото днес още немаше производство, което да падне.

Третата причина е, че платежите тази година — едно обстоятелство, на което никой не се спре в речта си, да търси причините за спадането на нашата валута — че вследствие на платежите нашите търговци, като се вдигна мораториума стала нужда, всички ония, които искаха да плащат, да търсят чужда валута, да търсят английска, френска или италианска валута, за да посрещнат задълженията, които мораториума досега спираше.

П. Стоянов (р): Но не е само тази причина, има и други причини.

Министър М. Турлаков: Аз ще се спра . . .

Г. Данаилов (д): Немате ли намерение, г. министре, да вземете некои мерки, защото това е неестествено. Вие сте праъ до известна степен, че бързото покачване на чуждата валута, по отношение на нашата, както г. министър-председател забележи, е естествено, по разбирам само по отношение френския франк, обаче да расте германската марка не разбирам!

Министър М. Турлаков: Защо, г. Данаилов, расте германската марка?

Г. Данаилов (д): Защото имаме да плащаме.

Министър М. Турлаков: Не само за туй. Защото нашата народна банка има 700 милиона лева в германски банки и през м. март германските банки заявиха, чрез техното правителство: нема да ви плащаме нищо, докато не се разберете с французите, със Съглашението: тези пари ще ги вземе ли Съглашението, или на вас ще ги даваме?

Г. Данаилов (д): Те съм пари на балката.

Министър М. Турлаков: Да, те съм на банката пари. Но тази постъпка на германското правителство искаше да каже, че 700 милиона лева, които нашата банка има да дади от германските банки, държавни или частни, не се

дават, за да не ги използваме за издигане на нашата валута поне спремо германската марка, да не се принуждаваме да търсим и купуваме германски марки, за да плащаме нашите парични в Германия.

Г. Данаилов (д): Прави сте.

Министър М. Турлаков: Ето причината. Колкото се карае до сравнението с качването на германската марка, права в бележката на г. министър-председателя, че нашата валута стои на едно място, а другите съм покачени. Германската марка немаше да се покачи, немаше да отиде до 1:50 л., ако германското правителство не бе заявило това. И аз сметам, че това е една голема искоядност от тази страна, която съм не се оправдава, толкова повече, че аз декларирах писмено, че българското правителство приема ангажмент за аварите на Българската народна банка, колкото до опази част, която Германската банка би използвала и би казала: „Вие немате право на тези пари, Съглашението ще ги вземе“. Българското правителство декларира, че нема да остави да се плати два пъти на Съглашението.

П. Караподоров (о): Моля Ви се. От страна на Съглашението правена ли е постъпка пред германското правителство, за да постъпи така?

Министър М. Турлаков: Никаква. Именно там е мерзостта, там е недоляността от страна на германското правителство, защото без да е направена такава постъпка, то юдиса, че частните германски банки и постави въпроса така. Сега управителя на нашата Народна банка и един администратор съм в Берлин и уреждат този въпрос. Данните, които ни се представят досега, идат да потвърдят, че този въпрос отива към обясняване. Но очаквателното му уяснение германското правителство оставя и иска един категоричен отговор от Комисията по репарациите. Аз не искам да кажа, че германското правителство е вършило произволно тези работи. И да ги е вършило произволно, то гледа свояте интереси, влиза в разрез с нашите. С това трябва да си обясниме причините, по които германската марка, вместо да стои като нашия лев на същото стъпало, доби едно покачване поне по отношение на него. Това покачване е неестествено и неговата причина не е от онези общи причини, които докараха низката валута на нашия лев.

Г. Данаилов (д): Аз съм съгласен с Вас, не Ви противореча на мисълта, но само казвам, понеже изглежда, че това падане е в тесна връзка с нашите задължения в чужбина, не памират ли за възможно да се обмисли въпросът от правителството и да ни съзирате как да се плащат задълженията по тъждъв начин, що да бъдат най-малко съживителни за нашата търговия. Един сериозен въпрос.

Министър М. Турлаков: Г. Данаилов! Ако беше във властта на правителството и на Народното събрание да направи тези задължения да не се плащат . . .

Г. Данаилов (д): Не.

Министър М. Турлаков: . . . или да се отсрочват, немаше да се внася проект за вдигане мораториума. Сега попелете тези плащания съвъв вреда, както за нашите търговци и за нашето общо стопанство, твой и за кредиторите, правителството възприе по инициативата един вид частна на търговските камари и на търговците, заинтересованы по този въпрос, да се прати една комисия, която да обясни, че е в течен интерес да направят, ако не толкова, колкото съм направили за Австрия, поне да стане това плащане за по-късен срок, което в голема степен ще облекчи положението. Нашата задача ще бъде не само да подкрепим ами и ини да приложим нашето ходатайство спремо Англия и Франция да се приеме туй становище.

Сетне, г. г. народни представители, една от причините, за да пада нашата валута, е големата търговия и големата кражба, която се прави с изнасянето на нашите банкови в страничество. Когато те наводняват външния пазар, когато не съм тук, а се изнасят, то се знае, че това е една от причините за падането на курса на нашия лев. Мислите ли, че съм без значение напр. нахлуващето на един вид уж чужди капитали в Австрия под формата, че съм отишъл като австрийска крона, и се връщат като чужди капитали? Доколкото зная, главните предприятия в Австрия, като парадходната компания и пр., даже и техната прочута „Länder Bank“, преминаха в голема степен в чужди ръце.

Ето причините: не само че Австрия се е разпаднала, ами и нейните капитали се облекоха в чуждо облекло. Ето поради туй кроната пада. Но покрай тези причини и спекулирането, което вършат разни евреи на борсата, за които толкоз много плачат — и покрай които в известен смисъл, нека ми бъде простело, има може би и български евреи, които правят туй — има и политически причини. Тези политически причини съж, които най-много влияят върху валутата на дадена страна.

И ще ви кажа по моето разбиране, защо нашата валута напоследък толкова пада. Освен тези причини, които ви обяснявам, главни и важни причини, по моето разбиране, поради които нашия лев пада, съж и следните обстоятелства. Аз в експозето си ви посочих неколко случая за френския франк и за германската марка: като патиснаха германците по-силно и се разбра, че ще противостоят на договора, френския франк беше паднал значително; щом француците се опериха и се противопоставиха, като накараха и англичаните да приемат тий наречените санкции, виждате германците изведнаж се подчиниха и френския франк почна да се качва. Миналата година, когато стана падането на Тайра в Одрийско и опасността от замяната положението тук, на Балканите, и особено за нас, да не би в съгласие с Турция да се обявим против Гърция, нашия лев почна да пада; като мина тази опасност, нашия лев почна да се покачва малко. Но сега, когато гърците като си разчистиха сметката тук, понека да разширят своята експанзионистична политика, когато се чува, че турците кемалисти в съюз с боляшевиките се противопоставят на гърците и имат успех, когато гърците се виждат заляпани и когато има опасност, че войната като се приближава по-близо и по-близо има вероятността, че този пожар може да се пренесе и на Балканския полуостров, се увеличава — а ине сме най-близко до това положение и, следователно, сигурността на нашата държава, сигурността, че ще запазим това състояние, е по-малка — всичко туй влияе най-вече и особено повлия през последните месеци, когато се виде, че гърците ще бъдат бити от турците. Още е рамо да се каже, по във всеки случай сега засега изглеждат съж такива. Като сметат, че сигурността за един мир се отстранява, че английските интереси стават по-заплашени, а вие виждате, че английските интереси докига са повече на изток, вие сега ще срещнете в английските вестници статии от гърците, колкото и да съж кандидати уш на война, да пишат, че от България, в споразумение със Съглашението съз били изпратени пратеници в Ангора и пр. Понеже тези неща се изтъкват като една вероятност, че България не може да се задържи в туй положение, туй влияе на курса на нашия лев. Вие виждате, че от един месец време ине възясме тук проекти и законооположения, които по разбирането на икономисти и финансисти целят и действително докарват подигране курса на парата на онази страна, която ги предприема; при все това обаче курса на нашия лев напротив спада. Той спадна и може-би ще спадне още, докато не се свърши решението на тракийския въпрос, докато не се реши тази прериприя между Турция и Гърция. Ине сме все в това опасно положение, колкото и да се стремим да заявяваме, че ще запазим неутралитет. Хората не държат само на думата и на вътрешното управление на правителството на дадена страна, ами гледат какви облаци има покрай нея, защото един по-добър стопанин може да употреби всички грижи, за да запази плода, но доходят външни стихии, които завличат всичко. Ето защо, аз сметам, че главната причина, поради която курса на нашия лев пада, е несигурността на положението на изток, а ине сме най-близко до този изток. Ине сме на пътя — Ангора — Цариград — Балканите.

Г. г. народни представители! Вие виждате от друга страна, че и приказките, които се приказват тук, особено както г. Теодоров напоследък се изразяваше, имат значение за външния свет. Ине колкото и да сметате и да държим, че това е наша вътрешна прериприя, се пак она език, който се държи тук, като се казва: вие това или основа не сте направили, вие сте такива или онакива, не може да бъде без значение, защото ония големи хора, ръководителите на борсите, банкерите в Париж, в Лондон и другаде, си имат тук своите пипала, очи и уши, и когато тези тук настояват така, със своето държане, със своите приказки, и това, покрай главните политически причини, има своя принос в тая област. Ето защо, когато се чудим защо пада нашия лев, не трябва да си го обясняваме с некдждърността на правителството, или пак защото това правителство е на власт, та ако бехте вие, ще правите да подсочите валутата нагоре. Това е само залиж-

ване. Не Турлаков да бъде министър на финансите, не земеделците да съж на власт, ами и г. Теодоров да дойде, при това положение 5—6 месеца и година да мине, ако международното положение продължава да бъде такова, нашата валута ще си остане все на същата степен. Може да има по-нагоре или по-надолу некоя малка промяна или, както вървеше, с малко колебание в курса на нашия лев, по това не значи, че ще се изменят положението или че сме отишли към стабилизиране. Стабилизиране наистина ще има, когато се стабилизира нашето бюджетно равновесие, по покачване на нашия валута ще имаме тогава, когато настъпи спокойствие на Балканите и в близия изток, когато внесем чужди капитали, не като ги променяме само и изласяме от тук левове в стратство, а като донесем чужди капитали и ги върнем в производството и в формата на един финансов заем. Настъпи ли спокойствие, ине ще имаме финансов заем, за да балансираме нашата стара сметка. Тогава може да се надеваме за покачване на нашата валута.

Това, което приказва г. Теодоров: имаме такъв и такъв дефицит, това съж приказки. Същият дефицит от 1920/1921 г. не ще бъде повече от 200—250 miliona лева при бюджет от 2—3 милиарда. Главният дефицит произхожда от реквизицията, и то не от пеплатната през 1920/1921 бюджетна година, ами от онези сметки, които се прехвърлят от година на година. Напр. аз ще ви обажна вниманието: през 1920 г. ине сме изплатили не туй, което е показано тук в цифри — те съж по протоколи и по разписки като тези от 1915 г. досега. Изплатили сме всичко през тази година не 1.935.690 л., а само 514.688.000 л. От това по сметките на бюджетното упражнение минават докрай 272.000.000 л., а другите съж по разписки и по протоколи. Ако не беха тия стари хвърлачи задължения, ине щяхме да склучим бюджета за 1920/1921 г. с дефицит само с 200—250 miliona лева, а за 1921/1922 г., въпреки тези изменения в бюджета, които иш се наложиха по тоя начин, аз ви уверявам, че ине по-скоро имахме надеждата да го склучим с едно балансиране или с малък недостатък или излишък, ако не беха разходите от войната. А кажете, кое правителство в мирно време, когато немаше война, е покрило дефицита и летящите си дългове с редовните приходи по бюджета. Никое. Нито г. Теодоров, нито г. Ляпчев, нито прословутия Тончев — никой не е покрил легиращите дългове, останали от минали години, дефицитите от минали години с некакви излишъци или от редовните приходи по бюджета си. И ако ине имахме възможност да ги покрием по оня начин, по който бе покривани досега, ине сме пред прага на балансирането на нашето бюджетно упражнение. А докато немаме тези средства и главно, както забележих, докато немаме стабилизирано положение на изток, докато истинският мир не настъпи, ине, колкото и усилия да правим — това най-малко би следвало да са до газвам, от моя страна би било по-добре да ви наскръчвам, да ви пророкувам, че по-скоро ще стане това стабилизиране на нашата валута — но дълг ми е да ви заяви, според моето дълбоко убеждение, че това ще настъпи само тогава, когато действително се стабилизира положението на изток и когато имаме ине един балансиран бюджет, освободен от задълженията по войната — само тогава. И заради туй, колкото и да декларирам, да сметат и да мислят тези, които съж дошли тук да ни наблюдават, да им контролират, колкото, казвам, и да сметат, че скоро ще настъпи туй положение, аз сметам, че то скоро нема да настъпи, защото ине не свършили с едно, иде друго да се прелее чащата. Сметате ли колко струва тоя добитък, който ине взехме сега и го даваме на сърби, гърци и ромъни? Аз сметам, че той не ще бъде твърде много, но моите членовици от Дирекцията на държавните дългове и от бюджетното отделение при Министерството на финансите ми казват, че възможно е да стигне на милиард. При милиардите от старата реквизиция, като турите такива милиарди, без да имате извънредни средства, за да посрещнете, то се знае, че не може да се надеваме за покачването на валутата. И заради туй аз сметам, че нашето спасение ще дойде тогава, когато настъпи мирът, и заради туй ине държим и заявяваме величествено и употребяваме всички усилия наистина да дойде мира. И от друга страна, туй управновесяване, туй спасение ще дойде, когато ине намерим източници да покрием задълженията от войната чрез един финансов заем и разчет. То се види, че слабата България със своето слабо земеделско производство, със слабата си индустрия не е в състояние да плаща каквото вземахме, било във форма на добитък, било във форма на длъжностни лица тук, които поддръжаме. Хайде да свършим. Ако това стане, тогава по-

скоро ще имаме издигната валута и по-скоро ще имаме стабилизирано положение. То не може да стане сега, и заради туй аз не храя надежди, че нашата валута ще се издигне толкоз скоро.

Тези обяснения сметам за дължен да дам, след като станаха разискванията.

Аз ви моля да приемете законопроекта по принципи. В комисията ще приемем онези съжращения, които намерим за разумни; можем да направим — съгласен съм и с тая бележка на г. Теодоров — ние, като бюджетарна комисия, можем да направим и други некон съжращения, ако намерим, че има къде да се съжращава. Може да потвърсим и нови източници за приходи, по аз не виждам откъде. Ето защо аз мисля, че тези работи ще станат по-добре обяснени в комисията и моля да се гласува законопроекта. (Ръкописане от земеделците)

Председателствуващ Х. Манолов: Ще гласувам.

Които приемат на първо четене законопроекта за изменение и допълнение закона за бюджета на държавата за 1921/1922 финалова година тъй, както се докладва от г. докладчика, моля, да си вдигнат ръката. Министерство, Събранието приема.

Съобщавам на г. г. народните представители, че от Министерството на външните работи и изповеданията е постъпило предложение за одобрение ратификацията на Женевския протокол от 16 декември 1920 г. и на факултативната към него клауза досежно постоянен международен съд при Обществото на народите.

Това предложение ще се раздаде на г. г. народните представители за проучване и в одно от идните заседания ще бъде поставено на дневен ред.

Следующето заседание, съгласно правилника, ще бъде утре, в 2 ч. след обед.

Предлагам следния дневен ред:

1. Трето четене законопроекта за изменение, допълнение и отменение чл. чл. 1, 2, 3, 6 и други от закона за народното просвещение и пр.;

2. Второ четене законопроектите: а) за подвижната собственост в новите земи — продължение разискванията; б) за реклами; в) за авторското право; г) за поощрение родната литература и изкуство;

3. Първо четене законопроектите: а) за изменение и допълнение закона за търговията със зърнени храни и произведения от тях; б) за разрешаване на Тревененската градска община да сключи заем 100.000 л.; в) за Българския археологически институт.

4. Одобрение предложението за отдаване под концесия експлоатацията на Атанасийското езеро при гр. Бургас за добиване сол по приложението към него поемни условия.

Които приемат този дневен ред за утрешното заседание, моля, да си вдигнат ръката. Министерство, Събранието приема.

Заседанието се вдига за утре в 2 ч. след обед.

(Вдигнато в 10 ч. 5 м. вечерта)

Подпредседател: **Х. Т. МАНОЛОВ.**

Секретар: **И. ГЕТОВ.**

Началник на Стенографското отделение: **Т. Гълъбов.**